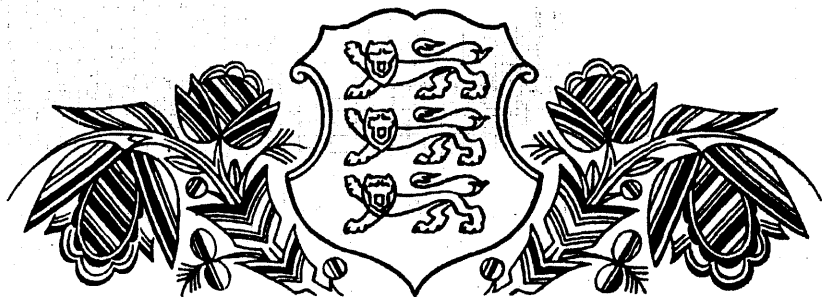

Ulvi algkool.

Ulvi p-ag.

EESTI KOOL

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 10

Detsember 1936

II aasta

SISU:

- P. Tarvel:** Humanitaarteaduste hariduslikust väärtusest.
- Ed. Vigel:** Mõningaid raamatu- ja kirjanduseprobleeme.
- J. Nõmmik:** Esteetiline kasvatus koolis.
- A. Oengo-Juhandi:** Arutlusi koolinäituse küsimuse ümber.
- H. Meri:** Algkooli orkester.
- E. Aarvel:** Suvise praktika korraldamisest täienduskoolest.
- A. Mutt:** Treening töövõtete õpetamise abinõuna.
- A. Looring:** Friedebert Tuglas — Kriitika I—VII.
- E. Nurm:** Eesti keele lugemikkudest keskkooli III klassile.
Mitmesugust.

TALLINN

HARIDUSMINISTEERIUMI VÄLJAANNE

Kas Teie

preemiatega kiirtellimine

Eesti Kirjand. Seltsi 1937. a. väljaannetele **on juba ära saadetud?**

Tähtaeg on kätte jõudmas!

Eesti Kirjanduse Selts annab **tellimishinna ulatuses** preemiaks häid raamatuid kõigile, kes saadavad Seltsile **kuni 20. dets. 1936** tellimised ühele, kahele või kolmele järgnevale perioodilisele väljaandele:

ELAV TEADUS

— iga kuu üks raamat à Kr. 1.—, aastas ca 1400 lk. **Kr. 9.—**, köites Kr. 14.—

SUURMEESTE ELULOOD

— aastas 6 raamatut à Kr. 1.50, kokku ca 1000 lk. **Kr. 7.50**, köites Kr. 10.—

EESTI KIRJANDUS

— kuukiri, à 50 s., kaasas „Eesti raamatute üldnimestik“, aastas ca 850 lk. **Kr. 5.—**

Preemiaks antavate 80 raamatu nimestik ja tingimused on ilmunud 4. skp. „Uus Eestis“, „Teatajas“, „Maa Hääles“ ja „Ühistegelistes Uudistes“, 5. skp. „Päevalehes“, „Postimehes“ ja „Uudislehes“.

Kui Teil puudub see nimestik, nõudke kohe Eesti Kirjanduse Seltsilt!

Eeltoodud perioodiliste väljaannete tellijaile antavate preemiate asemel on tõlkeseria

„MAAILMAKIRJANDUSE“

1937. a. aastakäigu kiirtellijad **kuni 20. skp.** soodustatud **suure hinnaalandusega.**

Umbes 1800—2100 lk. suurune kogu maailma rahvaste parimat kirjandust maksab kuni 20.dets. ettetellijatele tavalise

Kr. 18.—, köidetult Kr. 20.50 asemel
ainult **Kr. 13.50**, köidetult Kr. 16.—

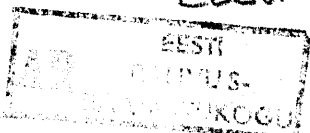
Sellest hinnast tarvitseb tellimise andmisel tasuta ainult Kr. 2.— ja kolme esimese raamatu ilmumisel Kr. 4.— + 4.— + 3.50.
Saadaval üksikasjalik tutvustusbrošüür.

Ärge laske võimalust mööda minna!

EESTI KIRJANDUSE SELTS

TARTU, AIA 19, TELEF. 6-01, POSTI JOOKSEV ARVE 20-36

Ar 936P
Eesti

Koolide juhatajaile.

„Eesti Kooli“ toimetuse palub koolide juhatajaid selgitada, kas koolil on juba tasutud tellimisraha 1936. aasta eest, ning eitaval korral maksta see viivitamatult, kui koolil selleks olemas summasid, või paluda seda teha kooli ülalpidajat. „Eesti Kooli“ tellimishind on 3 krooni aastas. Tellimisraha võib saata otseselt toimetusele (Tallinn, Tõnismägi 11) või maksta „Eesti Kooli“ posti jooksvale arvele nr. 433.

„Eesti Kooli“ toimetuse.

Parim jõulukink on hea raamat!

Valige see

O. Ü. „Noor-Eesti Kirjastuse“

uudisteoste hulgast!

R. Roht: **Kahuriliha**. Mälestused ja jutustused Maailmasõjast. Hind broš. kr. 3.—, köites paremal paberil kr. 3.75, iluköites kr. 4.50.

R. Rohti „Kahuriliha“ Maailmasõja ainetel ei ole vaid ajalooline mälestusraamat — see raamat puudutab ainetikku, mis käesolevalil päevil kõige raskemaks ja hirmsamaks probleemiks kogu maailmale.

H. Raudsepp: **Jumala veskid**. Hind broš. kr. 2.—, köites paremal paberil kr. 3.—, iluköites kr. 3.75.—. H. Raudsepa uus novellikogu ilmutab meie viljaka näitekirjaniku vahetevahelised kõrvalepõiked jutustavale alale. Oma teoseis alati ajaga tihedalt kaasa elanud, on Raudsepp ka neis novellides käsitlusele võtnud ajanähtusi.

J. Jaik: **Tondijutud**. E. Järve illustatsioonidega. Hind broš. kr. 1.75, köites par. paberil kr. 2.75, iluk. kr. 3.50.

See on kogu „tondijutte“, nagu ilmutab pealkiri. Nende juttude juures veetleb nende isikupärane värving ja sisupõnevus.

Ja an Vahtra: **Minu noorusmaalt III**. Hind broš. kr. 5.—, köites par. paberil kr. 6.—, iluköites kr. 7.—. Autori illustatsioonidega.

Oma uues memuaarkogus jätkab Vahtra ülihuvitavate autobiograafiliste jutustuste esitamist. See raamat pole kuiv kroonika, vaid tabavad elupildid täis traagikat ja lõikavat huumori, täis credat valgust ja süngeid varje.

R. Sirge: **Must suvi**. Romaan. Hind broš. kr. 2.90, köites par. paberil kr. 3.65, iluk. kr. 4.40. Romaani otsene tegevus areneb okupatsioonaja taustal. Autor annab plastiliselt ja haaravalt maalitud tõseliselt pildi ühe Lõuna-Eesti küla võitlusest mõisa ning saksa sõjaväevalitsusega.

K. A. Hindrey: **Urmas ja Merike II**. Romaan. Hind broš. kr. 4.75, köites kr. 5.75. E. Järve kaas ja illustatsioonid.

Hindrey ajaloolise romaani teine osa käsitleb eestlaste vabaduse säilitamise võitlust, kusjuures üksikasjalikumalt kirjeldatakse Tarbatu linnuse tagasivõtmist ja eestlaste kuuluslikku retke Rootsi ning Sigtuna hävitamist.

A. Jakobs on: **Metsalise rada**. Romaan. Hind broš. kr. 5.—, köites paremal paberil kr. 6.—. Sõjast läbi käinud generatsiooni traagika on selle romaani probleem. Romaani sündmustik on arendatud Jakobsonile omase põnevusega, tüübid elust nähtud ja omapärsed.

E. d. Grosschmidt: **Sõjavangis**. Mälestused. Hind broš. kr. 3.25, köites par. paberil kr. 4.—, iluk. kr. 4.75.

Neis mälestustes autor annab ülevaate saksa vangilaagrite elust Maailmasõja päevil. Samuti kirjeldatakse siin punast Venemaad peale revolutsiooni.

K. R. Pusta: **Kehra metsast maailma**. Mälestused. Hind broš. kr. 2.50, köites paremal paberil kr. 3.50.

Käesolevas memuaarkogus autor jutustab oma tähelepanekuist ja elamustest esitades huvitavaid episoodide vene pagulaste elust Pariisis, esimeste eesti diplomaatide tegevusest Vabariigi algpäevil jne.

P. Viiding: **Piinlikult hea tahe**. Novellid. Hind broš. kr. 1.75, köites par. paberil kr. 2.75.

P. Viidingu novellikogu peaks pakkuma huvi eeskätt nendele, kes ka lühemaulatusest proosa-paladest ei otsi ainult ajaviidet, vaid ka mõtet erutavat.

E. Öun: **Soomusrongil**. Episood vabadussõjast. Hind kr. 1.—.

E. Öuna esikteos on huvitav sündmuste ja sõjapiltide kirjeldus ühe soomusrongi ja selle meeskonna tegevusest Vabadussõjas Lõunarindel.

V. Uibopuu: **Värvate all**. Jutustus. Hind kr. 1.—.

Lihtne kuid haaravalt kirjutatud jutustus ühe poisi saatusest. See on elupilt meie tähtsist igapäevast elust, kuid maalitud hästi ning tabavalt.

M. v. Richthofen: **Punane lendur**. Hind broš. kr. 2.75, köites kr. 3.50.

See on sõjaraamat sõna otseses mõttes ja kirjeldab meie lendurite tegevust Maailmasõjas.

E. Ludvig: **Napoleon**. Tõlkinud O. Olesk. Hind broš. kr. 4.—, köites kr. 4.75.

Vägevuse ja suuruse laul, lugulaul geeniusel on Emil Ludvigi teos Napoleoni üle. Tahtejoõ ja tarkuse määratu sümfoonia, mis vapustas Euroopat, kogu maakera oma algusega, tõusuga ja lõpu draamatilise looajangu.

O. Ü. „Noor-Eesti Kirjastus“

Marseljeesist Internatsionaalini.

Kaasaeglaste memuaare poliitilis-ühiskondliku elu arenguteelt Prantsuse revolutsioonist tänapäevani.

A. Bellegarde: Minu mälestusi Eestimaa kubernerina (1 köites).
Von der Goltz: Minu missioon Soomes ja Baltimail (1 köites).
T. Masaryk: Elamusi sõja ja rahuaastailt (1 köites). **M. Paléologue:** Tsaaririik maailmasõjas (2 köites). **H. Gummerus:** Jäägid ja aktivistid (1 köites). **Krahv S. J. Witte:** Mälestused (2 köites). **M. Sokolnicki:** Neliteist aastat (1 köites). **Henry Ford:** Minu elu ja töö (1 köites).

I SARI + 8 AUTORIT + 10 KÖITES

TOIMETUS: A. Oinas, ajaloolane; Fr. Puksoo, Ülikooli raamatukogu juhataja; R. Räägo, Riigikohtu prokurör; J. Uluots, Tartu ülikooli professor.

Teoste redigeerimisel ning selgitavate sissejuhatuste koostamisel töötasid kaasa:

Prof. A. R. Cederberg, prof. E. Ein, prof. E. Kant, dr. phil. J. Kaplinski, rektor P. Kogerman, peatoimetaja Ed. Laaman, R. Keskarhiivi direktor dr. O. Liiv, Eesti Rahvaluule Arhiivi juhataja dr. phil. O. Loorits, siseministri abi E. Maddisoo, Riigiarhiivi direktor G. Ney, mag. jur. A. Perandi, prof. A. Piip, välisministri abi A. Rei, dotsent dr. phil. H. Sepp, toimetaja J. Taklaja, prof. P. Tarvel, Haridusmin. teaduste ja kunsti osak. direktor dr. phil. J. Vasar, lektor J. V. Veski, prof. P. Vieselgren.

I sari sisaldab üle **3000** lk. teksti („Nobeli laureaatide“ paberil) ja ilmub 1937. a. kevadisel hooajal.

Terve sari (broš.) maksab ettetellijale **Kr. 25.—**, kalingurköites (seljatrükk ehtsa kullaga) **Kr. 32.—**

Järgmisteks sarjadeks on ettevalmistamisel:

Bülowi, Churchilli, Hjelti, Hoare'i, Hindenburgi, Kerenski, Krapotkini, Lockharti, Morozovi, Nelson-Morris'i Niedermayeri, Nurmio, Przybyszewski, Rochefort'i, Rodzjanko, Romanovi (Vene suurvürst Aleksandri), Roosevelti, Seiji Noma, Siemensi, Steinbergi, Svinhufvudi, Thesleffi, Tormay, Trotski, Uexkülli, Winnigi, Wrangeli ja t. memuaarid.

**POSTI JOOKSEV
ARVE NR. 2055**

K.-Ü. „LOODUS“

**POSTKAST 66
TELEFON 4-35**

Elutoa ja klassiruumi AKUSTIKA on täiesti erinevad. Suurema kuulajaskonna ees, helipeeldavate pindadega ruumis, peab raadiovastuvõtja täitma erilisi tingimusi ja nõudmisi nii heli puhtuse ja võimsuse kui ka kõrgete ja madalate toonide vahekorra ja mitme muu mõjuri suhtes. Sellepärast soovitab

TARTU TELEFONIVABRIK A/s. KOOLIRADIO

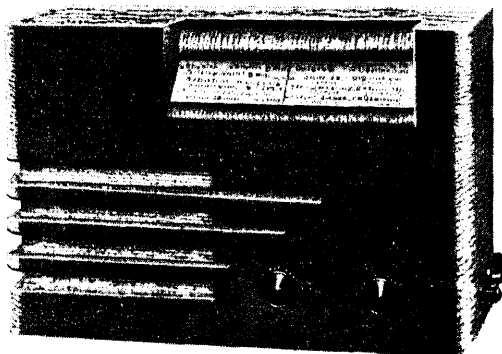
ülekannete jaoks linnades VÕRKVASTUVÕTJAJD:

SUPER

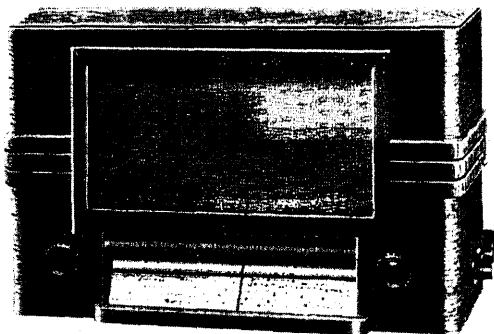
„EUROOPA“

„ELIIT“ JA

„UNIVERSAAL“

millised omavad 3-vatise helivõimsuse; maale aga klass-B lõppastmega PATAREIVASTUVÕTJAT

„ÜLO“

kuni 2,2-vatise helivõimsusega, kusjuures viimase anoodvoolu omatarvitus on 6 mA.

Võrkvastuvõtjad:	{	TTV super „EUROOPA“ 4+1 V 37“	...	Kr. 225.—
		TTV „ELIIT“ 3+1 V 37“	...	” 205.—
		TTV „UNIVERSAAL“ 3+1 V 37“	...	” 210.—
Patareivastuvõtja	TTV „ÜLO“ 4 P 37“	...	”	175.—

Teised vastuvõtjad alates Kr. 110.—. Nõuandeid ja hinnakirju meie raadiotoodete kohta saadame tasuta.

TARTU TELEFONIVABRIK A/s. TARTU, PUIESTEE 9-11. Tel. 2-34

EESTI KIRJANIKKUDE LIIDU KIRJASTUSE UUDISTEUSED:

AUGUST JAKOBSON: Esimesed meheteod. Jutustusi. Hind Kr. 3.50

Peategelasteks neis jutustustes on eranditult noored inimesed, kes püüavad kõigest jõust saavutada lähemat kontakti nn. täiskasvanute eluga. Kuna nad seda aga on kujutlenud seni hoopis romantilisemana ja ilusamana kui see tõepoolest on, peavad nad läbi elama oma esimestele meheteegadele järgnevaid pettumusi. Autori stiil on ses raamatus asjalik, kompositsioon sirgjooneline ja lihtne.

HENDRIK ADAMSON: Mälestuste maja. Luuletused. Hind Kr. 2.50

Meie tuntumate luuletajate seas jääb Hendrik Adamson ka oma selles luuletuskogus romantiliseks isiksuseks. Loodus ja žanriline maaelu oma intiimsusega toidavad ka siin Adamsoni inspiratsiooni juuri. Tema kõige kurvemaissegi pihitumusisse segineb alati midagi muistsete laulik-žonglööride huumori taolist. Ja see rahvalähedane huumorinärv ongi see, mis päästab Adamsoni luule üksindusest ning teeb ta üheks kõige ehtsamalt rahvuslikuks nähteks meie kirjanduses.

JOHANNES SEMPER: Tuulerattad. Luuletused. Hind Kr. 2.50

J. Semperi uus luuletuskogu sisaldab kõigepealt tunde hellusega kirjutatud laule „kadunud kodust“, siis teravapiirdelisi ajalaule ja muljeid reisidest ning lõpuks filosoofilisi luuletusi. Kujutus tihe, kuid selge. Suur osa luuletusi on seni trükkis avaldamata.

PEET VALLAK: Armuleib. Jutustusi. Hind Kr. 3.50

Selles oma kaheksandas novellikogus Peet Vallak jätkab eetiliste väärtuste otsimist inimeses, naeruvääristades ja lahates tema varjukülgi. Väärnähetega naeruvääristamises autor ei lähe kunagi ettekipluvalt tendentslikuks, sest ta oskab kõike seda jutustada eluliselt ja mahlakalt. Oma üksiktüübi ta asetab tihti liikuma ühiskondlikule taustale. Kuuludes meie tänapäeva novelli parimate meistrite hulka, Vallak pakub käesoleva koguga väärtusliku lisa oma senisele toodangule.

Kes raamatute hinna saadab rahas või postmarkides või tasub kirjastuse posti jooksvale arvele, sellele saadetakse nad postikuludeta kätte. Lunasaadetised 25 senti kallimad.

EESTI KIRJANIKKUDE LIIDU KIRJASTUS

TARTUS, AIA 19. POSTI JOOKSEV ARVE NR. 23-29

ESTI KOOL

HARIDUSMINISTEERIUMI PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 10 Tallinn, 17. detsembril 1936 II aasta

Humanitaarteaduste hariduslikust väärtusest.

P. Tarvel.

Kosmos ja selles voogav ning pulbitsev mitmepalgeline elu moodustavad suure mõistatuse, mida inimkond muistseist ürgaegadest alates püüab lahendada. Lakkamatu visadusega on inimene juurdlev ja uuriv mõistus taotelnud maailma ja elu varjatud seoste mõistmist, et sel teel omandatud teadmiste kaudu looduse ja elu üle valitseda ning neid juhtida. Ent kosmos ei anna nii kergesti oma saladusi välja. Vaevalt jõuab inimõtte ühe probleemi kuidagi oma võimete kohaselt lahendada, kui selle asemele kohe kerkib esile rida teisi probleeme, üha raskemaid ja keerulisemaid. Hoolimata kõigist raskusist pole siiski mingit põhjust pessimismiks: võrrelduna oma alglähte-kohtadega on meie teadmised looduslikest nähtustest ja inimestevahelistest suhetest muutunud tunduvalt täpsemaks ja täielikumaks, uurimismeetodid kindlameelsaks ja uurimisobjektid teadusepärasemaks. Nii sisaldab teadus nüüdisajal ulatusliku ja süstemaatilise kogumi tõelisi otsustusi ja tõenäolisi oletusi kas kogu olemise või selle teatavate erivaldkondade kohta. Ta omab meie maailmavaate kujundamisel suure teoreetilise väärtuse ja meie elukorralduses tähelepanetava praktilise tähtsuse.

Teadused ei seisa nüüdisajal väljaspool elu puhtail ideelistel kõrgustel, vaid nende saavutused on vajalikumaid relvi nüüdisaegse inimkonna üha keerulisemaks ja raskemaks muutuvaks eluvõitluses. Omal ajal võis pärisorjade tööst elatuv mõisaproua Prostakova (Fonvisin'i näidendis) teatava õigusega väita: „Milleks on mul vaja geograafiat, kui mul on kutsar, kes peab teadma teed?“ Praeguses põhjalikult muutunud ühiskonnas tuleb igaühel olla iseenda kutsar: igaüks peab oskama oma elu võimalikult otsustavalt korraldada ja teadlikult juhtida. Selleks pakuvadki teadused oma tõhusat abi, sest nad ei seisa elust eemal, vaid abistavad inimesi ja teenivad sellega inimkonda. Rakendades üha areneva teaduse saavutused paremaks ja otstarbekohasemaks elukorralduseks, lahendades teaduspäraste meetoditega ja võtetega päev-päevalt esilekerkivaid praktilise elu ülesandeid, — viime niiviisi oma elu edasi. Järelikult: kus on rohkem teadust, seal on ka rohkem arenemist ja edu, rohkem kultuuri.

Ühtlasi omab teaduste levitamine teatava tähtsuse rahvamasside sotsiaalse mentaliteedi süvendamise ja nende poliitilise kasvatusse seisukohast. On ju õigupoolest käsitledav teaduste vaim oma põhiolemuselt eetilise ja demokraatlik. Teadus ei tunnusta mingeid kunstlikke vaheseinu inimeste vahel, mingeid pärilikke eesõigusi, ajalooliselt pühitsetud, aga elu arengus iganud vanu autoriteete. Ta tunnustab vaid üht autoriteeti, mis seisab kõige kõrgemal — objektiivselt põhjendatud tõde; ta hindab kõiki ühesuguse mõõdupuuga igatühe tõeliste võimete seisukohalt. Seetõttu on teaduste arendamine ja nende levitamine rahva seas üks demokraatliku mentaliteedi kujundamise mõjukamaid vahendeid.

Universum ühes oma eri külgedega moodustab õigupoolest ühe terviku, millesse kuuluvad nähtused on kõik omavahel kas tihedamini või lõdvemini seotud. Seetõttu on teaduse jaotamine eri teadusealadeks ainult õieti tingliku iseloomuga toiming, mis tingitud on eeskätt tööjaotuse vajadusest eri uurijate vahel. Alates Platonist kuni Rickertini on aegade jooksul esitatud väga mitmeid teaduste klassifikatsioone, mis oma olemuselt üksteisest suurel määral erinevad. Siiski näeme nende jaotuskatsete vaatlemisel, et juba vanast Kreekast saadik, millal Platon eristas meelilise taju abil käsitledavat füüsilikat inimeste kõlbelisele tahtele toetuvast eetikast, on ühel või teisel kujul esinenud vahetegemine kahe teadusterühma vahel, mida nüüdisajal on hakatud kutsuma loodusteadusteks ja vaimuteadusteks. Vaimuteaduste objektideks on inimene kui vaimne olend, kui mõistusega varustatud ja teadlikult teatavaid eesmärke taotlev isiksus, kuna loodusteadused tegelevad puhtlooduslike nähtustega, millede puhul ei esine mainitud tunnused.

Et vaimuteadused käsitlevad inimese vaimu mitmesuguseid avaldumisviise, inimese kui psüühilise ja sotsiaalse olendi tegutsemisi, siis nimetatakse neid teadusi sageli humanitaarteadusteks. Viimaste olemus ja teistest teadustest põhjalikult erinev iseloom on kindlamal kujul selgitatud alles XIX sajandil Hegel'i, J. St. Mill'i, eriti aga V. Dilthey poolt¹). Nende ja teiste uuemate uurijate poolt on vastuvaieldamatult tõestatud, et humanitaarteadused erinevad oma objektilt ja meetodeilt sügavasti loodusteaduslikest distsipliinest ja moodustavad viimaste kõrval iseseisva valdkonna. Nad tegelevad inimesega kui tervikuga, kui hingestatud indiviidiga. Inimese kui teadlikult ja tahtlikult toimiva olendi käitumise põhjusi ei saa vaadelda ainult mehaanilisest seisukohast, vaid neid tuleb pidada psühholoogilisteks motiivideks. Oma käitumisel püstitavad inimesed teadlikult või alateadlikult teatavaid eesmärke, mille saavutamiseks nad teevad tahtlikke jõupingutusi teatavas kindlas suunas. Loodusteadustes võib mingi mehaanilise põhjuse ja selle tagajärje suhet sageli kvantitatiivselt mõõta. Inimeste ja nende kollektiivide tegutsemise motiive tuleb humanitaarteadustes psühholoogiliselt selektada ja teleoloogiliselt, s.t. teatavate kindlate otstarvete seisukohalt interpreteerida.

Psühholoogiast teame, et võõras psüühika ei ole otseselt tajutav, vaid et selle kohta saame teha järeldusi ainult mitmesuguste väliste märkide (sõnade, žestide, kirjatahtede, piltide jne.) põhjal, millesse tuleb sisse interpreteerida nende õige mõte, ulatus ja sisu. Selline tõlgitsemine vajab külma analüüsiva mõistuse kõrval ühtlasi teatavat sümptiseerivat kaasaalamist käsitledava objektiga, teatavat intuitsiooni. Seetõttu omab humanitaarteadustes olulise tähtsuse mõistmise ehk arusaamise (das Verstehen) toiming. Mõistmise kaudu toimub uurija (subjekti) lähenemine oma uurimisobjektile,

mille omapärast ja individuaalsusest uurija peab püüdma saada võimalikult tõelise kujutelma. Sellise protsessi abil tungib uurija oma objekti sisimasse olemusse ja püüab teda mõista võimalikult igakülgselt — loogiliselt, tehniliselt, esteetiliselt, usundiliselt, individualiseerivalt ja tüpiseerivalt vaatekohalt. Seejuures on ideaaliks mõista uuritavat objekti, olgu selleks üksikud minevikus ja olevikus esinenud isiksused või nende kollektiivid (rahvad, klassid, parteid) või mingisugused objektiivsed kultuurikujundid (tavad, uskumused, kirjandusliku või kunstilise loomingu saadused jne.), mitte ainult teatavate väliste vormiliste tunnuste, vaid ta sügavama vaimse omapära ja individuaalse sisu seisukohast. Et uuritavad üksikindiviidid, etnilised, usulised, sotsiaalsed või poliitilised rühmad või nende tegevuse objektiveerunud avaldused on tavaliselt eraldatud uurijast nii ajalisel kui ka ruumilisel, siis ei ole võimalik saavutada nende täielikku ja tühjendavat mõistmist. Seetõttu saab võõra hingeelu selgitamine olla ainult ligikaudne.

Humanitaarteaduste üheks iseloomulikuks jooneks on see, et nad käsitlevad oma uurimistes inimest kui teatavat väärtuslikku individuaalsust. Inimene kui uurijale omataoline olend on uurimisobjektina talle lähedam kui teised objektid, näit. ütleme hobune, prussakas või võilill. Normaalse eetilise teadvuse seisukohalt tuleb inimesse suhtuda kui isikusse, kes omab teatava absoluutse endaväärtuse, kes on iseenda eesmärk, mitte aga lihtne vahend teiste käes mitmesuguste võõraste eesmärkide saavutamisel. Seetõttu hindavad humanitaarteadused uuritavaid nähtusi teatava eetilise ideaali, mingi väärtustesüsteemi seisukohalt. Nende teaduste suhtumine oma uurimisesemesse pole ainult teoreetiline ja utilitaarne, vaid ühtlasi eetiline.

Näiteks viiakse majandusteaduses hobuse ja teiste tööloomade jõud mehaaniliste jõudude kategooria alla, kuna tööliste jõukulus hüviste toomise protsessis moodustab mingi omaette kategooria, mille käsitlemisel rakendatakse ka väärtuse ja hindamise momente. On ju inimese kui majandusobjekti seisukohalt tema töö ta enda organismi jõukulus: oma tööd tunneb inimene kui oma isiku teatavat pingutust või kui otsesest kannatust, hobuse tööd tajub aga inimene otseselt niisama vähe kui vesiratast käivitava vee kukkumist. Seetõttu vaadeldakse majandusteaduses inimtööd hüviste tootmise tegurina hoopis teissugustelt seisukohtadelt kui teisi tööks vajalikke jõude, mille käsitlemisel ei tule rakendamisele eetilised hindamiskategooriad ²⁾.

Ajalooteaduses etendab juba uurimisele võetavate nähtuste valikul suurt osa nähtuste sidumine teatavate väärtustega. Et kogu ajalooline minevik oma ääretus ekstensiivses mitmekesisuses ei saa alluda teaduslikule uurimisele, siis tulevad mineviku kirjust kangast teatavate kriteeriumide põhjal lähemaks vaatlemiseks välja valida vaid need nähtused, millele meie omistame küllaldest ajaloolist tähtsust. Loodusteadustes on selliseks valiku kriteeriumeks esi-joones vastavate esemete korduvad, ühised omadused. Seda kriteeriumi ei saa kuigi suures ulatuses rakendada ajalooteaduses, mis tegeleb peamiselt konkreetsete ja individuaalsete, s. t. mitte ühel ja samal kujul korduvate nähtustega. Seetõttu tuleb ajalooteaduses juba uuritava materjali valikul rakendada teatavaid kvalitatiivseid kriteeriume, võttes lähemaks uurimisesemeks vaid sellised faktid, millele meie omistame teatava jaatava või eitava tähenduse.

Aksioloogilise analüüsi abil püüavad ajalooteadlased selgitada, millises suhtes on üks või teine ajalooline nähtus olnud inimkonna üldise väärtustesüsteemi seisukohalt väärtuslik ja kui kõrge on igal antud juhtumil selle väärtuslikkuse aste. Ajalugu uurib inimest kui teatavat sotsiaalset olendit, kes kas

edendab või takistab teatavate kultuuriväärtuste realiseerumist. Kui me näit. tunnustame teatavaks väärtuseks riiki kui üht organiseeritud ühiskonna vormi, mis omalt poolt mõjustab mingite absoluutsete väärtuste (tõe, üldise häälu jt.) arendamist, siis omistame riikliku eluga seotud ajaloolistele nähtustele mingi jaatava (või mõnikord ka eitava, väärtuste loomist takistava) tähenduse ja pühendame neile ajaloteaduses vajalikku tähelepanu. Sellelt seisukohalt vaatleme näit. Kreeka ajaloo erilise tähelepanuga Periklese nimega seotud ajastut, mis viis väga mitmel alal inimkultuuri rohkem edasi, kui seda on suutnud teha ükski teine, pikkuselt temale võrdne ajavahemik inimkonna ajaloo. Kui tunnustada mõttevabadust teatavaks positiivseks väärtuseks, siis tuleb erilise tähelepanuga jälgida selle kehtimapaneku eest peetavaid võitlusi eri aegadel ja selle kaitseks ning selle vastu aatlejate poolt esitatud teoreetilisi väiteid³⁾.

Väärtustesüsteemiga seotud hindemomendid esinevad kõigis teisteski humanitaarteadustes. Neid tuleb rakendada riigiõiguses, näit. juhtumel, kui selgitatakse ühe või teise riigivormi vastavust rahvaste huvidele, valimissüsteemide otstarbekohasust, kodanikuvabaduste vajalikkust jne. Pedagoogikas esineb nõue, et kasvatussüsteemides tõsiselt arvestataks teiste momentide kõrval ka kasvatuselaste laste ja noorte isiksust ja nende kõlbelist endaväärtust jne. Selliseid näiteid võiks rohkesti esitada kõigi vaimuteaduste eriharude alalt. Seetõttu on kultuuri mõiste nende teaduste tähtsamaid põhimõisteid; sellega mõeldakse inimvaimu kujundamist, arendamist ja õilistamist, inimese vaimsete jõudude juhtimist ühe või teise väärtustesüsteemi suunas. Kultuuri eri aladele (majandus, õiguslik kord, teadus, kunst, religioon jt.) on igapähele omased teatavad erilised kultuuriväärtused. Nende loomine ongi inimkonna tähtsaimaid vaimseid toiminguid, mida kannab eri rahvaste loov vaim.

Paljude isikute loova ja edasiarendava tegevuse tulemusena tekib aja jooksul üha enam eri kultuurikujundeid, mis kaotavad pikapeale tihedama sideme oma otsete loojatega, hakates mingi „objektiivse vaimuna“ elama iseseisvat, omaette elu ja kujunedes eri kultuuriväärtusteks. Need alguses eri subjektide poolt loodud kultuuriproduktid moodustavad mingi subjektidest sõltumatu maailma, mis näib arenevat ja vahetpidamatult kasvavat oma sisenise, immanentse paratamatuse sunnil. Näiteks omandavad Karl Marx'i järgi inimese töö läbi toodetud hüvised kaubamajanduslikus ühiskonnakorras kaupadena otsekui mingite fetišite iseloomu: siduvaks lüliks eri majandusühikute vahel ei ole siin töö, vaid töö saadus — kaup, mis eraldub oma tootjast ja hakkab elama iseseisvat elu. Kaupades objekteeruvad sellise majanduskorra puhul inimeste ühiskondlikud suhted, kuna valitsev ja domineeriv kaup — raha — omandab mingi iseseisva olendina inimeste kohta otse erakordse võimu⁴⁾. Samasugune on lugu teistegi kultuurisisaldustega kõigil inimliku kultuuri aladel.

Mida kõrgema arenemisastme saavutab teatav kultuur, seda suuremaks kasvab ta objekteerunud kujundite hulk, seda suuremaid nõudeid asetab ta igale juurdetulevale indiviidile. Iga kultuur moodustab isiksuste subjektiivse arengu ja objektiivsete vaimsete väärtuste sünteesi, kusjuures kultuuri subjektide ja objektide vahel loomulikult peaks valitsema teatav harmooniline kooskõla ja tasakaal. Kuid kultuurielementide erakordse kasvamise tagajärjel on üksikule indiviidile muutunud üha raskemaks sisemiselt assimileerida neist kõiki olulisemaidki: nüüdisaja inimene on ümbritsetud loendamatuist kultuurikujundeist, mis esitavad talle oma nõudmisi ja mida ta ei saa lihtsalt *a limine*

kõiki tagasi lükata. Selles seisabki Georg Simmel'i arvates nüüdisaegse kultuuri tragöödia⁵⁾.

Nii on minevikus loodud kultuurivarade hulk muutunud teataval määral rõhuvaks vabale isiksusele. Seetõttu eitavad mitmed moodsed voolud vajalikkust neid suuremal määral omandada ja assimileerida. Friedrich Nietzsche kutsub inimesi üles vaatama tulevikku ja „unustama ebausult olla epigoonid“ (*den Aber glauben, Epigonen zu sein*). Pöörnud selja minevikule, saab inimene tagasi oma õnne, oma õige mina, oma vabaduse. Vaimuteadustest hangitavad teadmised kõigi minevikunähtuste ja endiste eluvormide kohta halvavat tahet ja rikkuvat õiget elurõõmu. Nietzsche eitab seetõttu kultuurilisi ja sotsiaalseid seoseid isiku ja keskkonna vahel ja ülistab täielikult autonoomset, ei kellestki sõltuvat vaba isiksust. Lõikava pilkega kõneleb ta teaduste viljelejaist, kes püüdvat sulgeda vaba vaimu oma süsteemide kunstlike raamide vahele. „Nagu veskid töötavad nad jahvatades: pane aga oma terad alla — küll nad siis mõistavad vilja peeneks teha ja valgeks tolmuks muuta. Kenad kellavärgid on nad: keera aga õigel ajal üles! Siis nad juba näitavad eksimata aega, tiksudes vaid tasakesi“. Sellisele kasutule ja viljatule teadusele peab vaba isiksus põlgusega selja pöörama. Nii teebki Zarathustra, kes ütleb: „lahkunud olen ma õpetlaste kojast ja uksegi enda järel kinni lõonud; liiga kaua istus mu hing näljasena nende laua ääres; ei ole ma harjunud nende kombel nagu pähk-leid plöksutama; armastan vabadust ja õhku üle värsket maa“.⁶⁾ Nietzsche poolt propageeritav üliinimene ei lase end siduda mingeist ajaloolisist traditsioonest ega tunnusta oma ligimeste suhtes kohustusi, mis võiksid tõkestada ta vaba tahet.

Samasuguseid mõttesuundi on arendanud ka mitmed teised kultuuri-koormast tüdinenud moodsed voolud. Futurism on kuulutanud sõja iganenud traditsioonele kunstis, kirjanduses, teaduses ja elus ning püstitanud hüüdsõna: „maha muuseumid!“ Pragmatism hindab kultuuri eesmäärke ja väärtusi, isegi teadust ja objektiivset tõde, ainuüksi nende praktilise kasu ja elulise väärtuse seisukohast. Selle järgi on tõde vaid see, mille tunnustamist nõuavad meilt praktilise elu tarbed, kuna kõik teised teaduste saavutused tuleb ülearuse ballastina üle parda heita. Ka moodne tehniline mentaliteet kaldub teiste, eriti humanitaarteaduste hindamises sageli seesugustele seisukohtadele. Tehnika saavutusi imetlev nüüdisaegne inimene suhtub sageli kaastundliku naeratusena või põlgliku õlgadekehitudusega neisse, kes püüavad mineviku kultuuriväärtusi visalt aus hoida ja neid praegusele inimkonnale külge pookida: kas ei aseta olevik küllalt palju ja küllalt olulisi ülesandeid, mille lahendamisele praegune sugupõlv peaks pühendama kogu oma jõu?⁷⁾

Nii on kerkinud väga mitmelt poolt esile energilisi proteste kultuuri-traditsioonide masendava surve vastu. Sellelt seisukohalt muutuks enamik humanitaarteadusi, eriti need, mis tegelevad ajalooliste seostega, nüüdisaegsele inimkonnale lausa ülearuseks, isegi kahjulikuks koormaks, millest võimalikult ruttu ja võimalikult suurel määral tuleks vabaneda. Tõeliselt osutub inimkonnale siiski võimatuks kõik kultuuritraditsioonid niivõrra radikaalsel kujul endast maha raputada.

Ei tohi unustada, et moodsete volutaristlike voolude poolt propageeritavad tahe, instinkt, eluhoog või kuidas vastavaid mõisteid ka kutsutaks, jäävad ilma intellekti valgustava kaasmõjuta ning tegevuseta pimedaks ja tõelises saamatult ning huupi rabelevaks ürgjõuks. Igaüks, kes teatavas kultuurilises keskkonnas tahab otstarbekohaselt ja tagajärjekalt tegutseda, peab oskama

vaadelda ja hinnata ümbritseva elu nähtusi nende vastastikuse sõltumuse ja osatähtsuse seisukohalt, peab küllaldasel määral tundma olusid ja tegutsemistingimusi, oskama leida õige, reaalse käitumissuuna ja olema elavais, tihedais sidemeis teda ümbritseva ühiskonnaga. Ibsen eksis, kui ta oma „Rahva vaenlases“ väitis, et tugev on ainult see, kes üksinda seisab. Suur ja loov isiksus peab õieti tabama oma aja ülesandeid ja õieti tõlgitsema oma ühiskondliku keskkonna elulisi vajadusi. Kuid on võimatu saada õiget käsitlust olevikust, ilma et jälgitaks nüüdisaja olusuhete järkjärgulist ajaloolist arenemist ja ilma et igal antud momendil uuesti kokku sõlmitaks kultuuride ühendavad niidid. W. Windelband'i järgi pole kultuurielu midagi muud, kui ühest generatsioonist teise üha tihenev ajalooline sõltumus ja seostumus. Inimkonna edenemise tähtsamaid eeldusi on asjaolu, et iga uustulnuk ei tarvitse Aadamast peale hakata, vaid et ta võib kasutada eelmiste põlvete poolt kuhjatud kogemusi ja kujundada oma isiksust nende poolt loodud kultuurivarade najal.⁸⁾

Iga teissugune toimimine, kus tahtlikult ignoreeritaks seni loodud kultuuriväärtusi, oleks mõttetu ega vastaks üldisele käitumis- ja tegutsemispõhimõttele: „*le minimum d'effort, le maximum d'effet*“ (väikseima pingutuse juures suurim tulemus). Moodset tehnikat suudame näit. kõige otstarbekohasemini rakendada ratsionaalseks elukorralduseks sel juhtumil, kui ta saavutusi takistatakse kasutamast esijoones mitmesuguste destruktiivsete tendentside (sõdade jne.) teenistuseks, vaid rakendatakse need inimkonna parima korrastuse ülesandeiks. Sellise korrastuse enda kohta ei saa me aga vastust tehnikast, vaid humanitaarteaduste, eriti filosoofia ja sotsiaalteaduste tulemuste kooskõlastamise teel.

Nii säilitavad humanitaarteadused, kõigist vastuväiteist hoolimata, ka nüüdisaegses haridussüsteemis väga väljapaistva koha. Ainult neist omandatud hariduselementide kaudu kasvavad uued juurdetulevad generatsioonid olvasse kultuurisüsteemi sisse, õpivad sümpatiseerivalt suhtuma eelmiste sugupõlvete tööse ja jõuavad seni loodud kultuurivarade õigele mõistmisele ja kasutamisele. „*The proper study of mankind is man*“ (inimkonna tähtsaimaks uurimisesemeks on inimene), väidab õigusega inglise luuletaja Pope. Humanitaarteadused näitavadki, mis on toimunud inimeses ja inimesega (*im Menschen und am Menschen*, nagu seda väljendab Windelband) sajandite ja aastatuhandete jooksul, kuidas inimesed on võidelnud oma ideaalide eest, uusi elulisi tõdesid otsinud, uusi kultuuriväärtusi loonud. Sellega viivad nad kasvavalt põlvi lähemale inimeseks üldse ja õpetavad neid hindama ta lakkamatuid jõupingutusi eluvõitluses, ta juurdleva vaimu otsinguid, ta teaduslikku, kirjanduslikku ja kunstilist loomingut.

Selle tagajärjel kasvab ja kujuneb õpilastes teatav idealistlik, elujaatav ja vaimustusega oma kõlbelistesse eesmärkidesse suhtuv mentaliteet, ilma milleta ei sünni midagi tõsiselt suurt ja püsivat. Hinnates tõelisust teaduspärase meetoditega, andes vajalikke teadmisi elukorralduseks ja -mõistmiseks, õpetades kainelt orienteeruma üha keerulisemaks muutuva ühiskondliku elu vahekorris ja püstitama uusi, mitte utoopilisi ja pilvedes hõljuvaid, vaid teostatavaid ja saavutatavaid eluideaale, — on humanitaarteadused nüüdisaegseski haridussüsteemis üks kandvamaid ja tähtsamaid elemente.⁹⁾

Rõhutaksin lõpuks veel üht momenti, nimelt humanitaarhariduse kaasabil süvendatava kultuuriteadvuse suurt ühendavat ja sotsiaalselt siduvat jõudu. Küllaltki leidub eri rahvail neid jõude, mis neid lõhestavad erihuvidega ja sageli risti üksteisele vastu käivate püüdlustega rühmitusteks, kelle vahelised

võitlused tekitavad pahatihti liigset pinevust ja loovad vastastikuse umbusaldusega immutatud mürgise õhkkonna. Et sellised tsentrifugaalsed jõud ei muutuks lõpuks ohtlikeks rahvaile ja riikidele, tuleb neile vastukaaluks soodustada ja viljelda ka teisi, tsentripetaalseid, inimesi ütehoidvaid jõude. Viimastest omab esmajärgulise tähtsuse vaba vaimne kultuur, mille palge ees pole (kui piibli sõnu tarvitada) ei juuda meest ega kreeka meest ja mille koldel leiavad võrdset koha kõik rahvast moodustavad eri kihid ning rühmitused.

Edasi osutub võõrkultuuridega lähem tutvumine otstarbekohaselt korraldatud ja juhitud humanitaarhariduse kaudu tähtsaks üldise rahu ja rahvaste positiivse koostöö teguriks. Paljude jaatavate ja väärtuslike tulemuste kõrval on viimaseil aastakümneil hoogustunud natsionalism põhjustanud, peamiselt suurrahvail, rahvustunde haiglase hüpertroofia, mille tagajärjel on arenenud erilised irratsionaalsed hingelised jõud — mõttetu viha kõige võõra vastu, ülepingutatud rahvuslik kõrkus ja upsakus. See on asetanud rahvaste lähene-mispüüded suure küsimärgi alla ja tekitanud raske ning umbse välispoliitilise õhkkonna, mis võib kergesti viia uue hävitava sõjani. Seepärast on hädatarvilik vastukaaluks neile destruktiivseile tendentsidele uue hooga innukalt õhutada rahvaste solidaarsuse ja kultuurilise ühistöö ideed. Seni ei ole küllaldaselt määralt hoolitsetud selliseks koostööks vajaliku mentaliteedi teadliku ja süsteemaatilise kultiveerimise eest. On jäädud lootma, et moodse tehnika arengu tagajärjel mitmekordistunud liiklemise ja vaimse kokkupuute võimalused juba isenesest viivad rahvad üksteisele vajalikul määral lähemale. Kuid tehniline areng soodustab rahvaste lähendamist ainult sel juhtumil, kui vastavad vahendid teadlikult ja püsivalt rakendatakse selle eesmärgi teenistusse. „*La Ligue des esprits doit précéder la Ligue des nations*“ (vaimuinimeste liit peab eelnema rahvaste liidule), väidab prantsuse kirjanik Paul Valéry. Järelikult peaksid rahvad humanitaarhariduse kaasabil üha innukamalt tutvuma üksteise vaimse palgega, üksteise rahvusliku omapäraga, üksteise loodud üldiste kultuuriväärtustega. Sellega kindlustavad nad parimini üldise rahu aluseid, kui seda suudaks teha agaraimgi patsifistlik propaganda.

Eestis on seni meie kultuuri nooruse tõttu tõsisel humanitaarharidusel veel õigupoolest nõrgad juured. Ent eesti rahval on õnnestunud luua endale demokraatlik riik, mida ei hoia koos mingi väline mehaaniline jõud, vaid vabade ja oma õigustelt võrdsete kodanike vaba tahe. Varemajal ajal, mil me asetsesime veel alamate seisundis, oli meie humanitaarharidus iga üksiku isiku individuaalseks väärtuseks, mida vastav isik kasutas n. ü. oma koduseks tarviduseks. Nüüd, kus me oleme saanud oma riigi saatuse eest vastutust kanda vaiks kodanikeks, on meie rahva poliitilise ja kultuurilise taseme tõstmine peamiselt vastava humanitaarhariduse süvendamise teel Eesti demokraatliku riigivormi säilimise ja eesti rahva poliitilise iseseisvuse kindlustamise olulisimaid eeltingimusi. Sellest asjaolust tuleb ka meie rahvusteadlikul ja kultuuritahtelisel õpetajaskonnal teadlik olla oma tegelikus kasvatustöös.

Joonealused märkused.

¹⁾ Humanitaarteaduste iseloomu selgitamist XIX sajandil jälgib E. Rothacker töös „Einleitung in die Geisteswissenschaften“, Tübingen 1920. ²⁾ Vaata lähemalt M. Tugan-Baranovski, Osnovõ poliitšeskoj ekonomij, 3. trükk, Petrograd 1915, lk. 59 jj. ³⁾ Vaata lähemalt H. Rickert, Die Grenzen der naturwissenschaftlichen Begriffsbildung, 5. tr. 1929; A. Lappo-Danilevski, Metodologija istorii, I, Peterburi 1912; W. Windelband, Einleitung in die Philosophie, 3. tr., Tübingen 1923; E. Spranger, Der gegenwärtige Stand der Geisteswissenschaften und die Schule, Leipzig-Berliin 1922. ⁴⁾ Karl Marx, Das Kapital, I, 5. trükk, Hamburg, 1903, lk. 37 jj. ⁵⁾ G. Simmel, Der Begriff und die Tragödie der Kultur, artiklitekogos „Philosophische Kultur“, Leipzig, 1911. ⁶⁾ Fr. Nietzsche, Also sprach Zarathustra, II osa, peatükk „Opetlasist“. ⁷⁾ E. Keyser, Die Geschichtswissenschaft, Aufbau und Aufgaben, München-Berliin 1931, lk. 10. ⁸⁾ W. Windelband, Über Wesen und Wert der Tradition im Kulturleben, artiklitekogos „Präudien“, II, 7. trükk, Tübingen 1921. ⁹⁾ Vrd. E. Spranger, op. cit., lk. 47—52.

Mõningaid raamatu- ja kirjanduseprobleeme.

Ed. Vigel.

Waadeldes erimaade statistilisi andmeid raamatute tootmise kohta näeme, et trükikunsti leiutamises alates iga aasta trükipressi alt ilmunud raamatute arv kasvab pidevalt aastast aastasse ning et see arv 20. sajandil tõuseb ennenägemata kõrgusele, seejuures näidates ikka veel kasvu tendentsi. Isegi maailma majanduslik kriis pole suutnud tunduvalt pidurdada seda kasvu, mis lavii-nina ähvardab segi paisata kõigi maade rahvuslike raamatukogude kalkulat-sioonid, kuna ei suudeta küllaldaselt määralt varuda ruume järjest juurde-voovavaile raamatute hulkadele. Kriisi mõju avaldab peamiselt tõlkekirjan-duse redutseerimises kirjastajate poolt miinimumini (Inglismaa), kirjanduslike ringkondade nõudmises turukirjanduse tõlgete piiramise kohta (Eesti) ja tõsiselaadiliste kirjandustoodete tiraažide vähenemises (Prantsusmaa).

See intensiivne raamatutoodangu kasv paneb tahtmatult küsima, millest on tingitud säärane pidurdamatu raamatute tootmine, mida see tähendab ja kuhu see meid lõppeks viib?

Pealiskaudsel vaatlusel paistavad need probleemid olevat kergesti lahenda-tavad. Ent küsimust lähemalt vaadeldes leiame, et see kaugeltki pole nii, ja et neile ühtlase ning kõiki rahuldava vastuse leidmine polegi nii hõlpus. Ega muidu raamatuprobleemid püsiks kirjanduse maailmas juba rohkem kui sajandi vältel filosoofiliste ja kirjanduslike arutluste ja meditatsioonide ese-mena, kusjuures väljendatud arvamused raamatu ja ta rolli kohta kubisevad vasturääkivustest.

Kuna samu küsimusi on korduvalt puudutatud ka meil, pole vahest üleaarne just nüüd, kus on vaibunud RA elevus raamatu ümber, võtta sõna raamatu kui sotsiaalse elu nähtuse ja teguri kohta. Sest ei või ütelda, et meilgi raamatu küsimustes valitseks täielik üksmeel ja selgus.

Sellest on vähe, kui sõnades suhtume tunnustavalt raamatusse, samas aga jätame tühjendavalt kasutamata tas leiduvaid õpetusi ja juhiseid või kasu-tult raiskame kogu oma vaba aja sääraseks lektüüriks, mis parimal juhtumil jätab meie hinge tühjuse tunde, halvimal isegi kahjustab teda. On ju ümberlükkamatu tõde, et raamat võib olla nii heategev kui kahjulik. Isegi olemuselt kasulik raamat võib väheste teadmistega ja arvustusvõimetule lugejale oodatava kasu asemel tuua vaid kahju. Seepärast, ja et avastada vähekogenud lugejale raamatu tõelist väärtust, on hädavajalik, et raamatu-probleemid ka meil leiaksid senisest rohkem tähelepanu ja käsitlemist. Neid probleeme tahabki üldjoontes puudutada käesolev kirjutus.

Millest on siis tingitud üha suurenev raamatutoodang?

Vastus sellele küsimusele peitub küsimuses endas. Kui kasvab ühe kaubandusliku artikli toodang, siis tähendab see vaid üht ja nimelt, et nõud-mine ta järele on suurenenud või et seda on oodata lähemas tulevikus. Ka raamatutoodangu suurenemise põhjusi ei saa otsida mujalt kui nõudmise suurenemisest raamatu järele, sest raamatud ei kuulu sääraste artiklite hulka, mida spekulatsiooni otstarbel toodetakse lattu. Vaevast võib leida ka kirjas-tajat, kes julgeks kirjastada raamatuid, kui tal nende realiseerimiseks puu-duksid väljavaated, kui puuduks avar raamatuturg. Kui see aga on tõesti tõik, et raamatutoodangu suurenemine on sõltuv nõudmisest raamatu järele —

ja teisiti see olla ei võigi eelmainitud põhjustel — siis on selge, kuivõrd alu- seta on nii kutseliste kui vabatahtlike raamatumatjate väited, nagu ähvardaks üht või teist kirjandusliiki häving üldise huvi vähenemise tõttu raamatu vastu. Et huvi raamatu vastu on püsiv, seda on võimatu eitada. Seda tõen- dab nii avalike raamatukogude võrgu laienemine ja tihenemine kõikjal kui ka laialdase trükitöönduse olemasolu. Sama tõendab ka avalike raamatukogude kasutamisestatistika. Millisele raamatule see huvi aga on suunatud, see on juba iseasi. Kõikumised kirjastuste ja trükikodade tegevuses kuuluvad loo- mulike nähtuste hulka. Aeg-ajalt korduv nõudmise vähenemine raamatu järele on tavaliselt tingitud erakordsetest aegadest; säärastest aegadest, millal rahvaste heaolu nõuab antud hetkel ta liikmeilt kõigi jõudude rakendamist mõne konkreetse ülesande taotlemisele. Nii näit. peaaegu reeglipäraselt väheneb suurte sõdade ja revolutsioonide ajajärkudel tunduvalt nii trükitud raamatute arv kui tiraaž, mille tõttu säärastel aegadel ilmunud trükingud kiiresti kaovad raamatuturult ning peatselt muutuvad haruldusteks. Niisiis pole igakord küllalt põhjusi hädaldamiseks, kui raamatute levik ajutiselt jääb peatuma. Küll on aga põhjusi tõsta hoiatavalt häält siis, kui masside huvi suundub kirjandusele, mis on moraalselt alaväärtuslik või ähvardab ühis- kondlikku rahu. Hoolimata lakkamatuist kaebustest, et rahvas enam ei tunne raamatu vastu huvi ega loe teda, jääb tõsiasjaks, et mida lähemale käes- olevale ajale, seda rohkem raamatuid loetakse, et raamat on tunginud rahva laiemaisse kihtidesse — sinna, kus teda varem vähe tunti ja loeti —, et raa- matu osatähtsus avalikus elus, vaatamata spordi, kino ja raadio võistlusele, on pidevalt tõusnud ja arvatavasti tõuseb veelgi, kuna elu areng ja intensiiv- sus seda nõuavad. Sest need on paljuütlevad faktid, millelele tugeles tead- likult ja kavakindlalt ehitatakse rahvaste tulevik.

Raamatuharrastust laiemais rahvakihtides põhjustavad ja soodustavad rahvaarvu suurenemine, tööpäeva lühenemine, masside haridusliku taseme tõus, riikide sihikindel raamatukogunduse poliitika ja äärmiselt arenenud trükitööstus.

Neist teguritest on kõige olulisemad kolm viimast.

Kool annab inimestele teadmiste rudimendid, mis on vajalikud edasi- jõudmiseks elus. Ta sisendab neile ka au, vooruste ja kohuste põhimõt- teid ning vormib nende iseloomu. Hea, tarvilisel kõrgusel seisev kool suu- dab tõesti ellu saata noori, kellel on kõik eeldused selleks, et neist sirguks põlv, kellel on intelligentsi, kes on iseteadev, aus ja töökas, millised ise- loomu omadused on pandiks, et rahvas, kes neid omab, suudab leida suu- remate kaotusteta väljapääsu raskeimaistki situatsioonidest, milledesse teda võivad ajuti paisata elukeerised. Kahjuks kool võib luua vaid eeldusi. Tõeline elu on aga karm.

Enamik inimesi siirdub juba algkoolist ellu. Koolis omandatud tead- mised osutuvad eluvõitluses puudulikeks. Ununevad needki, kui neid pi- devalt ei värskendata. Kooli ja kodu mõju pisitasa vähenedes haihtub lõp- peks sootu. Veel kujunemata iseloomu veetleb elu mitmekesisus ja selles peituvad võimalused, mis on nii ahvatlevad. Elu kõrgused ei paista veel olevat kättesaamatud. Esile kerkivad uued sõbrad ja autoriteedid, kelle kõrval tuhmuvad vanad sõbrad, vanemad ja õpetajad. Need uued sõbrad võivad olla küll head, aga nad võivad olla ka halvad. Ja varsti võivad lüüa kõikuma vältimatult saabuvais elu konfliktides kodus ja koolis oman- datud eetilised tõekspidamised, kui need sõbrad osutuvad halbadeks! Et

vältida säärast võimalust, on vanemate ja avaliku elu juhtide ülimaldiks kohustuseks hoolitseda selle eest, et igal ellu astujal oleks kaasas ustavaim sõber ja nõuandja, s.o. raamat. See tähendab, et iga kooli lõpetanud noor peaks oskama leida vajalikku raamatut ning oskama seda kasutada. Selle ülesande taotlemine ei tohiks olla raske, sest igal normaalselt arenenud lapsel ja noorukil on peaaegu piirita usaldus ja armastus raamatu vastu. Seda armastust ja usaldust raamatu vastu peakski täiel määral kasutama kõik lastekasvatatajad selleks, et ajutiselt nende hoole alla usaldatud noori jäädavalt siduda raamatu külge. Raamat peaks saama kogu hariduse ja kasvatuse süsteemi aluseks. Selle tõe on esimestena ameeriklased ära tundnud.

Kui veel a. 1905. Dewey raamatukoguhoidjate kongressil St. Louis's lausus, et „ei tarvitse tegelikult olla prohvet, et ennustada aegade saabumist, millal raamatukogu tunnustatakse kõigi mõtlejate poolt võrdseks koolile ja niisama tähtsaks üldise heaolu ja arengu saavutamiseks“, siis võis üks Ühendriikide haridusejuhtidest dr. Harris varsti juba ametlikus esituses tähendada, et „Ameerikas on kooli ülesandeks ette valmistada õpilasi produktiivseks raamatukogu kasutamiseks“.

Lähtudes eeldusest, et raamatukogu on mõjukamaid tsivilisatsiooni institutsioone, mille ülesandeks on jätkata kooli tööd täisealiste kodanike keskel, löid ameeriklased neile omase asjalikkusega eeskujuliselt korraldatud avalike raamatukogude võrgu. See võimaldab igale kodanikule, milliste kolkas ta ka elab, saada ajutiseks kasutamiseks haruldasigi teoseid, kui need vaid leiduvad Ühendriikide raamatukogudes. Ei lepita ainult sellega, et võimaldatakse igale soovijale nõutud raamatu kasutamist, vaid raamatukogudele on kohustuseks koondada eneste ümber võimalikult laiemaid lugejate ringkondi ja õpetada neid raamatuid teadlikult valima ning õieti käsitelma, nii et iga raamatukogu kasutaja oskaks iseseisvalt, ainult raamatu abil lahendada igasuguseid küsimusi, olgu need ideoloogilised või praktilised. Samas taotellakse ka ühiskonna kontrolli teostamist lugejate lektüüri üle ja selle juhtimist ühiskonna arenemisele soovitavas suunas. Ameerika avalikul raamatukogul — Public Library'l — pole midagi ühist Euroopa pinnast võrsunud rahvaraamatukoguga, mis iseloomult pigem meenutas heategevat kui kultuurilist asutust, kuna see oli määratud vaesemaile rahvakihtidele, ja ta koostises leidis peamiselt tendentslikult õpetlikku ning küsitava esteetilise väärtusega ajaviitekirjandust. Ta erineb ka Euroopa laenuraamatukogudest, mis olid põhiolemuselt ilukirjanduse panipaigaks ja laenutamiseks. Public Library on koostiselt niivõrd täiuslik, et suudab rahuldada kõige nõudlikuma lugeja huve.

Tegelik elu näitas, et avalikud raamatukogud õigustasid — kui mitte ei ületanud — lootusi, mis neile pandi. Avalik raamatukogu levis Ameerikast kiiresti kogu maailmas, võites kõikjal tunnustust ja poolehoidu. Tiivustatud avalike raamatukogude menust Ameerikas, pandi alus avalike raamatukogude liikumisele ka Euroopas. Siin sammuvad selle eesotsas Inglismaa, Rootsi, Norra, Taani, Hollandi, Šveits ja Soome. Sellega liitus a. 1924 ka Eesti, kes sai avalike raamatukogude seaduse koguni enne Soomet.

Juba senine lühiaegne avalike raamatukogude tegelus eri maades näitab küllalt veenvalt ühesuguseid positiivseid tulemusi kõikjal, kus raamatukogunduse probleemid on õnnelikult lahendatud. Ja neist olulisim on see, et üha rohkem selgub tõik, et avalik raamatukogu suuremal määral kui ükski teine tegur soodustab laiemais massides huvi ja lugupidamise tekkimist raamatu vastu.

Raamat on lakanud olemast luksusese, lugemine — eliidi eesõigus. Raamat on muutumas ja ongi juba muutunud masside kasutamiseobjektiks. Ja see on loomulik. Sest raamatu, lugemise võlu on säärane, et kes kord on andunud sellele, ei vabane sellest kergesti. Kui rahvale on võimaldatud vahenditu tutvumine raamatuga, kui teda kasvatatakse raamatusõbralises vaimus ja õpetatakse siduma raamatut tegeliku eluga, nii et kaob eelarvamus, nagu oleks lugemine kasutu ajaraiskamine, siis on raamatule kindlustatud ka masside poolehoid. See on suur võit inimkonnale, kui seni hall, inertne mass hakkab osa saama inimese õilsaimast eesõigusest — raamatu lugemisest!

Tarvitseb vaid meenutada, kui palju vaba aega jääb töölistele kaheksatunnise tööpäeva elluviimise järele, et mõista, kui võrd vajalik on raamatukultuuri sihikindel arendamine juba sotsiaalsel kaalutlustel, kui tahetakse rahvast hoida langemast meelelise lõbukultuuri, alkoholismi ja teiste pahede meelevald. Teiselt poolt, sama vaba aja rohkus juhib ka töölist raamatu juurde, kuna ta pole niivõrd väsinud, et hooliks vaid füüsilisest puhkusest.

Nii kasvavad raamatusõprade hulgad. Raamat leiab üha rohkem poolehoidu ja kasutamist seal, kus selleks vähegi leida soodsaid eeltingimusi. Suureneb nõudmine kirjanduse järele.

Kasutades soodsat konjunktuuri paiskavad kirjastajad raamatuturule suurel arvul igat liiki kirjandustooteid. Kirjastajate rohkus ja nende omavahe-line võistlus hoiab masside keskel levimiseks määratud raamatute hinnad äärmiselt madalal tasemel, et kindlustada nende realiseerimist ringkondades, kus raha pole just ohtrasti käes. Ebasoliidsed kirjastajad — nende arv pole ei nüüd ega pole olnud millalgi varem väike — taotles vaid isiklikku kasu, toodavad määratud hulki meelikõditavaid, pikantseid kuni nilbuseni sentimentaalseid, sensatsioonilisi ja äärmiselt põnevaid seiklusrikkaid teoseid, mida miljonites eksemplarides levitab suurepäraselt organiseeritud raamatukauplejate võrk. Osava reklaamiga puhuvad nad üles ka keskpäraste autorite töid, kes käsitöölisena on valmis täitma igat kirjastaja tellimist, mis töötab olla küllalt tulukas. Ja kahjustavad raamatut.

Seejuures on sääraste teoste ohtlikkus seda suurem, et tihti nad on kirjutatud tõesti vaimukalt ning suure talendiga ja purjetavad lugeja juurde õilsate loosungite all, nagu näit. elulähedus, loomingu vabadus jne.

Nii muutas 1908. a. üks Berliini äri kolportaaži teel 25 milj. eksemplari mitmesuguseid, peamiselt frivoole sisuga raamatukesi à 10 pfennigi eksemplar. Ostjaiks osutusid enamikus mõlemast soost kooliõpilased, töölised, poesellid ja majateenijad.

Selliste kirjastajate tegevus on kahetsetav nähtus. Sest kuigi nad võidavad raamatule uusi adepte, pidurdavad nad hea raamatu võidukäiku, rääkimata otsesest kahjust lugejaile.

Õeldust peaks piisama, et võia mõõnda, et raamatutoodangu pideva kasvu põhjuseks on tsivilisatsiooni süvenemine ja laienemine rahvaste juures ja sotsiaalseis kihtides, kes seni vähe said osa kultuuri ja tsivilisatsiooni hüvedest, ning soodsamad sotsiaalsed olud.

Näib olevat nii, et raamatute arv saab pidevalt kasvama seni, kuni jätkub tsiviliseerimise protsess, mis, muuseas, uute lugejate kaardrite kõrval toob rahva alamaist kihtidest esile hulga talente, mis muidu ebakultuurilistes oludes oleksid määratud hukkamisele. Järelikult raamatute arvu kasvupiir on tõenäoliselt alles saavutamata, on veel kaugel.

Ja ons siis raamatuid tõesti liiga palju? Häid, igavesti aktuaalseid, mis millalgi ei vanane — vist mitte!

Kui trükikunsti leiutamisest tänapäevani kogu maailmas on avaldatud üle 12 miljoni mitmesuguse trükingu ja nüüdisaja aastane raamatutoodang ületab 300.000 teose (kaasa arvatud perioodilised väljaanded), siis tundub küll, et need arvud on tõesti kohutavalt suured, kuna tavaline töötav inimene kogu oma elu vältel parimais eeltingimustes vaevalt suudab läbi lugeda — mitte lehitseda — 4.000—5.000 teost.

Ent siduda raamatute arvu, mis üksik indiviid suudab läbi lugeda, raamatute üldarvuga, on ju lausa mõttetus. Ja seda järgmistel põhjustel. Valdav enamus teaduslikest raamatutest kaotab võrdlemisi lühikese aja jooksul aktuaalsuse, säilitades väärtuse vaid teadlase, uurija, spetsialisti silmis, kellele nad on asendamatuks dokumendiks, milles peegeldub minevik oma järeleaimamatute varjunditega ning omaaegne teaduste tase, miskaudu osutub võimalikuks jälgida ideede arenemist kogu inimkonna teadvusliku elu vältel kuni käesajani. Vähekögenud lugejale vananenud raamatud teaduse ja kunsti alalt võivad osutada isegi kahjulikeks, kuna on karta, et nad soodustavad väärarvamuste tekkimist mõistetes asjade ja nähtuste suhtes, mis uuema teaduse valgusel on leidnud põhjalikuma, tõele lähema seletuse. Püsivama väärtusega on raamatud, mis käsitlevad inimest kui eetilist ja intellektuaalset olendit — s.o. ilukirjandus. Kuid raamatute arv, kus peegeldub „igavene inimene“, keda mõistavad kõigi aegade rahvad vaatamata keelele ja rassile, polegi niivõrd suur, et käesoleva aja inimene ei suudaks läbi lugeda neid kirjanduse tippsaavutusi, mis vastavad ta individuaalsele maitsele.

Ma ei taha eelmise väitega kuidagi halvustada mineviku raamatutoodangut. See pole nii.

Raamat on kõigil aegadel olnud hindamatu väärtusega tegur võitluses rumaluse, ebaaususe, inimeste eksimuste, eelarvamuste ning ebaususe vastu. Ta õrnadele lehtedele on jäädavalt fikseeritud kõik selle võitluse faasid. Siin võime jälgida, kuidas rahvaste ja inimkonna elus tõus vaheldub mõõnaga, progress regressiga, kuidas sünged väärkujutlused suruvad alla julge mõtte, kui võimsalt end avaldab köidikuist vabanenud inimese genius. S. Lévi ütlus: „*ignorez le passé, c'est compromettre l'avenir*“ (mitte teada minevikku tähendab hädaohtu saata tulevikku) on kehtiv ka raamatu kohta, sest pole ju käesoleva aja tsivilisatsiooni imed millekski muuks kui kõigi möödunud aegade uurijate ning mõtlejate teadlaste ühise töö hiilgavaks sünteeksiks. Kuna aga iga uus ajajärk täiendab eelnevate teadmiste ja ideede kompleksi, siis on selge, et käesoleva aja kirjanduses on täielikult realiseeritud inimkonna teadmised ja oskused, mispärast lugejal pole sugugi vajadust tutvuda kõige selle kirjandusega, mis on ilmunud ta huvialal või aladel. Talle piisab epochi sünnitanud teoste läbilugemisest. On ta huviala eriti kitsapiiriline, nagu seda nõuab praegune spetsialiseerumise ajastu, siis tõmbub koomale ka seda piiritlev raamatute ring. Arvestades veel inimeste väga mitmekesisid ja erinevaid huve ja harustusi, leiame oma üllatuseks, et üksikindiviidi huvide rahuldamiseks tarvilik raamatute arv polegi nii suur, nagu seda võis a priori oletada raamatute üldarvust. Mõistagi, et seejuures me tänapäeva inimesed peame loobuma pretensioonidest saada kunagi polühistoriteks, nagu seda olid J. J. Scaliger, J. Casaubon, Salmasius, Leibnitz, Goethe, Humboldt jt. Mis oli võimalik veel 19-nda sajandi alul, pole enam mõeldav 20-ndal sajandil. Ent võimatus koduneda kõigi teaduste aladel, ei tohi meid kohutada ega sundida loobuma

katseist omandada ülevaadet vähemalt tähtsamate teadusealade põhiprobleemidest.

12-miljoniline raamatute arv kahaneb tunduvalt, kui sellest lahutada korduvad trükid, tõlked jne.

Ja lõppeks polegi tähtis vanade raamatute probleem, kuna nad on juba leidnud kindla koha avalikes ja teaduslikes raamatukogudes, kus nad on kättesaadavad kõigile, kes neid tõesti vajab. Kuid aktuaalselt seisavad päevakorras jooksva kirjanduse realiseerimise võimalused. Need võimalused määravadki piiri, mida raamatutoodang ei tohi ületada, kui kirjastajad ei taha töötada lattu. Ja praeguses majanduslikus olustikus on paljud rahvad jõudmas selle piirini. Sellele vihjab viimaste aastate raamatutoodangu suhe rahvaarvusse eri maades.

Nii osutub, et 1 raamat ilmub Eestis umb. 900 inimese kohta; Taanis — 1 100, Lätis — 1 270, Hollandis — 1 300, Šveitsis — 2 000, Norras — 2 150, Soomes — 2 300, Rootsis — 2 350, Ungaris ja Leedus — 2 500, Saksamaal — 2 700, Prantsusmaal — 2 900, Inglismaal — 3 000, Itaalias — 3 500, Hispaanias — 9 500, Jaapanis — 4 500 ja Ühendriikides — 8 500 inimese kohta.

Möönan, et need arvud, mis peegeldavad suhet trükist ilmutavate raamatute ja rahva arvu vahel, ei evi erilist veenvust tõendusena, et tsiviliseeritud maailmas raamatutoodang on jõudmas äärmise piirini, kuna probleemi üksik- asjalisel lahendamisel tuleks arvestada veel rahva ostutahet, ostujõudu, riiklike toetusi jne., mis kõik on väga muutlikud tegurid, ent siiski pole nad tõest kaugel.

2.

Olles eespool tähendanud, et raamatutoodangu pidev kasv on tsivilisatsiooni tunnuseid ja selle süvenemise tulemusi, võtame lähemale vaatlusele raamatu kui säärase ning lugemise.

Väidetakse, et meie ajastut iseloomustab liigkirjutamine ning liiglugemine, et reprodutseeritakse rohkem, kui kujundatakse loovalt, et loetakse niivõrd ohtrasti, et tulevased põlvned imestusega küsivad, kuidas oli see võimalik, et me selle juures ei lämbunud.

Kuna käesoleva aja kirjanduse väärtuse hindamine ei kuulu selle kirjutuse ülesannete hulka, siis nentides liigkirjutamist kui fakti, ei hakka me üksik- asjaliselt juurdlema selle põhjusi.

Mis puutub aga liiglugemisse, siis seda tõenäoliselt veel massinähtuseks pidada ei saa. Liiglugemine esineb ikka vaid üksikjuhtumel, massiliselt vahest ehk kooliealiste noorte juures, kui seda pole tõkestatud ajaldi, ja see nähtus on pedagoogilisest seisukohast täiesti ebasoovitav, kuna võib tõsiselt kahjustada koolitöö normaalset käiku.

Seega oleme jõudnud kardinaalse küsimuse juurde, kuivõrd lektüür on kasulik?

Raamat on selleks vahetülilis, mis seob meie hinge- ja vaimuelu inimkonnaga nii olevikus kui minevikus. Meie elu pole mõeldav raamatuta, nagu pole kujuteldav meie tagasilangus ürgolustikku. Vaimse elu Robinsoni-ideaal oleks hullumeelsus (R. Oehler). Seepärast peame elama raamatuga ja teda armastama, olgugi et meis tihti ärkab protestivaim ta vastu. See protestivaim raamatu vastu on tingitud kartusest, et lugemine võib mõjustada inimese mõtlemise iseseisvust, teda ahvatella mõtlema võõraste ajudega

ja nõrgendada ta teovõimet ning ettevõtlikkust. Neil kartustel võib ju olla all omajagu põhja, eriti siis, kui on tegemist väheteadlike lugejate ja kergesti mõjustatavate iseloomudega. Aga säärased isikud langevad ju tegelikus eluski kergesti ümbruskonna mõju alla. Ja vaevalt on usutav, et see mõju neile oleks tervem kui hea raamatu oma.

Kui Goethe kõnelustes Eckermann'iga paiskas maailma lause, et on olemas ka tegude tootvus ja seda tuleb eelistada kirjanduslikule tootvusele, et tegu ja elavat sõna tuleb asetada kõrgemale raamatust, siis oleks liialduks neid ütlusi tõlgitseda kui ta hukkamõistu raamatule, meenutades, et ta ise oli kirglik lugeja, aga siiski oskas hinnata elu omast seisukohast. Tundub, et Goethe suhtes oleks õiglasem, kui tahaksime neis sõnus näha vaid ta suhtumist eluvõõraste raamatuinimesse ja skolastilisse raamatutarkusesse.

Ja kui Nietzsche sarkastiliselt võrdleb teadlasi tolmavate jahukottidega, kes elavad vaid võõraist mõttest, siis oli ta halvaks panu ikkagi sihitud tüübiliste raamatukoide ja mitte raamatu enda vastu. Egas ta muidu poleks samas pateetiliselt hüüdnud: „Lernt mich gut lesen!“

Teravamalt kui kunagi varem seisab raamatuprobleem tänapäeva mõtleval maailmal ees. Ikka sügavamale ta teadvusse tungib kahtlus, kas juba Goethe poolt ülistatud tegu pole vahest olulisem kui raamat?

Ja viimastel aegadel on märgata, nagu tugevneks tegude ideoloogia pooldajate rinne raamatusõprade arvel.

Säärast nähtust aga on raske õigustada. See tähendaks kalduda ühest äärmusest teise. Kui on kahjulik liiglugemine, eesmärgita ja süsteemita lugemine, siis ärgu unustatagu ikka tõde, et iga tegu on viljakas ja heategev vaid siis, kui ta on rajatud teaduslikule või eetilisele alusele, mis aga juba eeldab intensiivset raamatukasutamist, ja et tegu ise oleks raamatuta pühendatud surmale inimese mälu piiratuse tõttu, et tegu on sünnitanud raamatu, mispärast iga raamat eeldab tegu. See peab olema lausa pime, kes ei taha näha raamatu ja lugemise heategevat mõju inimesele. Kui raamatut mõeldakse kompromiteerida seega, et osutatakse tagajärgedele, mida põhjustab halb lektüür, siis vaevalt küll säärased katsetused on menukad, sest päriselt halvavad ning kahjulikud raamatud ikkagi kuuluvad nähtuste hulka, kus trüki sõna on kasutatud kurjasti. Vaevalt on kuritarvitused välditavad ühegi hea asja juures, kui neist on kellelegi kasu loota. Ei või see olla teisiti raamatugi juures.

Rängalt eksivad need, kes ennustavad raamatu osatähtsuse vähenemist elus raadio, kino ja spordi arvel. Kuid ei raadio, ei kino ega sport suuda iialgi asendada raamatut ega kõigutada ta positsiooni. Sest inimese elus on hetki, kus ta orgaaniliselt vajab üksindust. Ja see on suur õnn talle, kui ta need hetked võib veeta vaikides kõneleva sõbraga, milleks raamat on, ja selle vahendusel vestelda mineviku ja oleviku mõtlejatega ning nii rikastada hinge ja südant uute väärtuste ja elamustega.

Kui hea raamat on heategev, kultuuri ja tsivilisatsiooni alus, siis ei või sama väita halva raamatu kohta. Kahjuks aga pole viimaste arv väike, nagu sellele eespool juba osutasin, ja nad levivad kogu maailmas haruldase menuga, kuna nende vastu seni pole leitud mõjuvat vahendit. Kui Plinius omaaia raamatu kohta lausub, et polevat niivõrd halba raamatut, milles ei leiduks ühtegi kasulikku mõtet („nullum esse librum tam malum, ut non aliqua parte prodesset“), siis nüüdisajal säärane väide poleks enam tõega kooskõlas.

Millised on siis halva raamatu tunnused?

Kardetavad ja kahjulikud on teosed, kus trükisõna on rakendatud vaenu õhutamiseks, madalate instinktide äratamiseks, rahva elutahte nõrgendamiseks ning alatuse, vale, ebaususe, alasti omakasu, tooruse ja vägivalda kaitseks, õigustamiseks või isegi ülistamiseks. Säärased raamatud võivad niivõrd rüvetada lugejate hinge, et paljud selle tagajärjel hukkuvad.

Sellepärast on ühiskond, resp. riiklik võim otse kohustatud rakendama ta käsutuses olevad vahendid säärase kirjanduse levimise tõkestamiseks, laskmata end häirida nende ringkondade hädaldamistest, kellele säärase kirjanduse tootmine on tuluaallikaks, meenutades, et see toimub vaid lugeja kaitseks. Võitlus halva raamatu vastu kuulub ka avalike raamatukogude pedagoogiliste ülesannete hulka, mispärast raamatukoguhoidjailt ongi kõikjal nõutav põhjalik kutseline ettevalmistus.

Nüüd peatume küsimuste juures: 1) milleks, mis otstarbega me loeme, 2) mida peaksime lugema?

Need küsimused nõuavad selgitamist seda rohkem, et just neis sageli lähevad arvamused lahku, kuna ühed omistavad hariva ja kasvatusliku tähtsuse peamiselt ilukirjandusele, teised seevastu näevad ilukirjanduses tühise ajaviite vahendit, hinnates vaid teaduslikku ning praktilisi oskusi levitavat kirjandust. Mõistagi eksivad mõlemate äärmuste pooldajad, sest siingi on ainuõige seisukoht — kuldne kesktee.

Niisiis, milleks me loeme?

Kõigepealt meelelahutuseks. Ja selle objektiks on romaan, novell ja jutustus.

Pärast väsitavat tööpäeva on kosutav ja tervendav end välja puhata raamatu juures. Meelelahutust vajab nii inimese hing kui ihu. Kuna inimene luges kergesti unustab ümbritseva tõelikkuse, vabastab ta seejuures hinge pingest, mida põhjustavad need väikesed ebaõnnestumised ja pettumused, elu ühetoonilisus ja vältimatud pisitorked, millede pooldest nii rikas on tänapäeva elu ja mis roostena söövad meie närvikava. Vabastatud hingelisest surutisest puhkab ka ihu.

Aga lugemine ei õhuta mitte ainult fantaasiat, vaid kutsub lugejas välja rea väga mitmesuguseid emotsioone. Ja selles seisabki ilukirjanduse väärtus. Ta kaitseb inimest vaimse ja hingelise tuimuse ning apaatia eest, mispärast peaksid ilukirjandust lugema vanemadki inimesed, et kauem säilitada hingelist värskust ja erksust.

Kuid liialdusi romaanide lugemisel peab vältima, sest alatine romaanide lugemine võõrutab lugejat tõsielust, röövib ta iseloomust vitaalsuse ja tugevuse, nõrgendab tahtejõudu.

Vähe sellest, et ilukirjanduse lugemisel peab pidama piiri, tuleb vältida halbade ja ohtlike romaanide lugemist, olgugi et valiku teostamine pole alati kerge. Sest mitte harva leiame viimaste hulgas selliseid, mis pealiskaudsel hindamisel on üsna süütud. Siia kuuluvad fantastilised ja erakordselt romantilise ning sentimentaalse sisuga teosed. Ohtlikuks võib osutada isegi äärmus-teni arendatud positiivne, elujaatav romaan, kui ta maalib elust ebatõelise pildi.

Kõik sellised romaanid on eriti ohtlikud noortele, kuna võivad neis hävitada tõelikkuse tunde. Aga mis võib olla traagilisem kui astuda ellu reaalsuse tundeta ja kui see elu osutub täiesti erinevaks tollest, mida on tundma õpitud raamatu kaudu? Purunevad illusioonid. Tagajärjeks — varajane pettumus elust, usu kaotus oma võimetesse. Seepärast kõik raamatud, mis loovad väär-

kujutuse elust, jäägu meist eemale ja lugemata. Vanemate ja kasvatajate ülimaks kohuseks aga olgu hoolsasti jälgida noorte lektüüri, juhtida lugemist ning kooskõlastada loetud raamatute sisu tõelise eluga. Ka romaanid, mis kirjeldavad elu ainult masendavast küljest, on kahtlase väärtusega lektüür. Sest elu, nii vilets kui ta ongi üksikuile, ikkagi pakub kõigile küllaldaselt kauneid ja õnnelikke hetki. Ja seda kirjandus ei tohiks ignoreerida. Pessimism aga on mürk, mis hävitab inimese õilsaimad tunded, tekitab tas apaatiat, lootusetust. Milleks siis üldse töötada, kui maailmas valitseb lausa ülekohus, vale, ebaõiglus ja muud pahed, kui pole millegi poole püüda? Öeldu ei tähenda seda, et kirjandus peaks vaikides leppima pahedega. Ei. Ta ülesanne on just nende vastu võidelda, kuid võidelda sisendades lugejasse võitluse tahet ja indu ning lootust, et lõppeks õiglus võidab kurja. Vaikida elu varjukülgedest tähendab neid õigustada. Eitades ja varjates avalikkuse ees ühiskonna pahesid, laseme neil vabalt areneda niivõrd suurteks, et nad võivad tõsiselt kahjustada ühiskonna organismi.

Kui viimasel ajal tungivalt nõutakse ilukirjanduselt elujaatavat tendentsi, siis on säärane nõue täiesti õigustatud, kui selle all mõistetakse kirjanduse-suunda, mis käsitleb isegi elu varjukülgi, kõvendab lugeja kõlblist ja vaimset energiat.

Kahjulike raamatute hulka kuuluvad veel kõik säärased teosed, mis eitaavad tahte tähtsust inimese saatuse määramisel, mis inimese loomuse põhjast kutsuvad esile haiglasi kohti ja ebanormaalsusi ning sisendavad teadvust, et elu ülimaks eesmärgiks on kirdede rahuldamine.

Seevastu kuuluvad kasulike ja väärtuslike raamatute liiki kõik teosed, mis ergutavad ja julgustavad inimest eluvõitlustes. Mõistagi peavad nad seejuures olema kunstipärased, sest paljas elu fotograafiline ülevõtte ei evi veenvust.

Võidakse lausuda, et kirjanduse hindamine eeltoodud tunnuste põhjal on otsitud, kunstlik ja pole õiglane kirjaniku suhtes, et kirjanik peab olema vaba nii aine valikul kui selle käsitlemisel, et teosele annab väärtuse kirjaniku geenius, et pole sugugi tähtis, mida kujutatakse, vaid kuidas, et pole tähtis muutlik moraal, vaid igavene kunst jne. Säärastele vastuväidetele laseksin vastata A. France'il, kes ütleb: „Kirjanik pole üks. Ta ei liigu absoluutsetes. Ta on sõltumatu elu valgustamisel ja õilistamisel. Ta pole selle süngistamiseks ega kompromiteerimiseks“. Kirjanikul ei tohi puududa sündsuse ja vastutuse tunne, sest ta ei kirjuta ju endale. Ta looming on sotsiaalne töö. Ta mõju ühiskonnale ületab nii kodu kui kooli oma. Kas pole õigus P. Bourget'l kui ta väidab, et „pole meie hulgast ühtegi, kes laskudes oma südametunnistuse põhja, ei tunnustaks, et ta poleks täitsa see, mis ta on, kui ta poleks lugenud seda või teist raamatut?“

Seni oleme rääkinud romaanist kui meelelahutuse vahendist ja kasvatuslikust tegurist. Kuid romaan on ka sügava esteetilise naudingu allikaks, mispärast teda tuleb hinnata veel kompositsiooni ja stiili nõuete seisukohtadest. Olgugi et maailmakirjandus tunneb suurteoseid, mis patustavad mõlemate nõuete vastu, ei ole see veel põhjuseks, et eitada nende tähtsust eriti stiili alal. See on juba kord nii, et sõnade ning lausete rütm ja liitumine kõlavaks tervikuks manab meis esile peaaegu samasuguseid emotsioone kui muusika.

Lugedes ilukirjandusetooteid ainult nende põneva sisu tõttu, arvestamata keele puhtust ja stiili kaunidust, labastub pikapeale maitse. Selle tulemuseks on tihti täielik huvi kaotus ilukirjanduse vastu küpsemas eas. Et see on suureks kaotuseks inimesele, selles pole kahtlust; seepärast säärast lek-

tüüri peaks piirama, kui tast mingisugustel põhjustel pole võimalik täiesti loobuda.

Eelõeldu on kehtiv ka näitekirjanduse ja luuletuste kohta. Võib vaid tekkida küsimus, kas näidend pole mitte ainult vaatamiseks ja kuulamiseks? Sellele vastab E. Faguet, et see pole nii, et ainult lugedes me suudame näidendis eraldada valerahva õigest, mispärast näidendite lugemine pole ainult õigustatud, vaid isegi soovitatav.

Kõigist kirjanduse liikidest leiavad laialdaste hulkade poolt kahjuks luuletused kõige vähem tähelepanu. Ja seda mitte sellepärast, nagu ei tunneks rahvas nende järele vajadust. See pole nii, sest muidu ei leviks ta keskel lugematul arvul luuletuskogusid, nii trükitud kui käsikirjalisi. Ent massid pole veel kasvanud nüüdisaja — harva rahvapärase — luule sisu ja vormi mõistmiseks. See on ikka määratud valituile, kellele luule on elu tõelisuse kehas-tuseks.

Ilukirjandus haarab laialt ja sügavalt inimese vaimumaailma. Seejuures ta kõneleb rohkem tunnete kui mõistusele. Ta mõjub rohkem subjektiivse kui objektiivse tõega. Aga tal ei puudu ka hariv tähtsus, kui ta kirjeldab loodust, maid, rahvaid ajaloolisel taustal, teaduste ning tehnika võitudest jne. Kuna peamiselt ilukirjanduse kaudu saame teadlikeks ja veendume oma õigustes, kohustustes ja vastutustes, siis peame talle omistama eriti tähtsa osa isiksuse kujundamisel.

Elu korraldamiseks siiski ei piisa sellest, mida ilukirjandus on võimeline pakkuma. Lakkamata teaduse arenemine nõuab, et oleksime alatises kontaktis ta viimaste saavutustega, kui tahame taotella püsivat edu oma kutselises tegevuses. Keegi ei tohi arvata, et kooli lõpetamise järele on lõpetatud ka ta haridusekäik. See pole nii. Nagu meie tõeline haridusekäik algab raamatuga, nii ta sellega lõpeb. Kooli osa piirdub sellega, et ta võimaldab kiiremini ja eksikäikudeta omandada vajalike teadmiste ja oskuste kompleksi, mis soodustab iseseisva tegevuse algust valitud kutsealal. Kuid ta mõju lakkab hetkel, mil õpilane saab kätte lõpu- või kutsetunnistuse. Ent teaduse arenemine ei peatu. Ja kui me ei taha, et elu meist üle veereb, siis oleme sunnitud raamatu abil värskendama varemomandatud teadmisi ning ammutama tast uusi. Sellest ei pääse ei arst, ei õigusteadlane, ei poliitik, ei insener, ei arhitekt, ei majandusteadlane, ei põllumees, ei käsitöeline ega kunstnik — ühe sõnaga mitte keegi, ükskõik mis alal ta ka tegutseks. Vähe sellest. Võimaluste piirides peab siirduma teaduste aladele, mis pole otseses seoses meie kutsetööga. Seega viljastame tõhusalt oma kutselist tegevust, väldime ohtu muutuda piiratud silmaringiga eriteadlasteks, eriala fanaatikuiks ning õpime austama ja hindama teiste püüdeid ja saavutusi. Nii õpime paremini mõistma maailma, kus elame. Ja selle tulemuseks on, et muutume humaansemaks, mis ongi kultuuri suurimaid eesmärke.

Aga kust võtta nii palju aega lugemiseks?

Meie aeg on piiratud kutsetöö ja seltskondlike kohustustega. Kodu ja meelelahutused nõuavad sellest ka oma osa. Vaevalt piisab aega selleks, et tutvuda hädavajalike uudistega oma kutsealalt.

Kui arvatakse, et lugemine nõuab eriti palju aega, siis see on valearvamus. Tunni või paari võib peaaegu iga inimene otstarbekohaselt tööpäeva jaotamisel pühendada raamatule. Ja sellest piisab. Pole sugugi tähtis, et inimene loeks palju. Tähtis on, et ta loeks teadvusega: samm sammult jälgides mõtetega autori väiteid, lakkamatult kontrollides nende usutavust ja

tõelisust, eraldades olulise mitteolulisest. Siis on lugemisest tõesti kasu. Seevastu harjumus pinnapealseks lugemiseks on kahjulik. Pinnapealne lugemine võib pikapeale nõrgendada lugeja tahtejõudu sellisel määral, et ta vajaduse puhul vaid äärmise pingutusega suudab läbi lugeda tõsise raamatu. On lugeja tahtejõud kord nõrgendatud, siis püüab ta juba igal juhul vältida väsitavaid pingutusi, mis võiksid häirida ta mugavust ja rahu, ning ta eelistab tegutseda ainult meelepärase asjadega. Järelikult säärane lugemine soodustab lihtsalt laiskuse tekkimist. Massiline raamatute õgimine polegi muud kui omapäraseid laiskuse avaldusi.

Kui keegi veedab kogu oma vaba aja tühiste romaanide lugemisega, siis ei õigusta säärane ajaviide teda veel end arvama vaimsete huvidega inimeste kiida, olgugi et ta pretenderib sellele. Ta on lihtsalt oma elu raiskaja.

Raamatu mõju inimesse on seda heategevam, mida põhjalikumalt ta seda loeb. Juba Seneca võrdleb inimest, kes kergesti läheb ühe raamatu juurest teise juurde, reisijaga, kellel on küll palju tuttavaid, kuid pole ühtegi sõpra (*Multa hospitia, nullas amicitias*). Ja Thomas Aquinas tähendab: „Timeo hominem unius libri“ (Kardan ühe raamatu inimest). Need vaated lugemisele pole tänapäevani kaotanud kübetki veenvusest.

Lõppeks, ärgu keegi kartku heade raamatute rohkust. Just see rohkus võimaldab igaühel leida sobivat raamatut oma maitse ja huvide kohaselt. Bibliograafiliste vahendite rohkuse juures ei tohiks tekitada raskusi ka huvialalise raamatu leidmine otsatus raamatute meres. Mis puutub halvasse ja keskpärasesse raamatusse, siis peame selles suhtes piirduma vaid nõuandega neid mitte lugeda vajaduseta, kuni nende tootmise tõkestamiseks puuduvad ühiskonnal vahendid.

3.

Aga Eesti raamatuprobleemid?

Need ei erine peajoontes kuigipalju sellistest teisalt. Nagu mujalgi, kaevatakse ka meil juba, et raamat jätvat väärtuselt palju soovida ning võrutavat elust, et raamatuid toodetavat liialt palju, et rahval polevat huvi raamatu vastu, ta lugevat vähe jne. Kas ja kuivõrd need kaebused on põhjendatud, on niivõrd tähtsad ja elulised küsimused, et neist on võimatu mööduda sõnavõtuta.

See pärast saabus ka eesti raamatu 400. a. juubel ajaldi, et ta ergutas tegema kokkuvõtteid meie rahva seniste saavutuste üle kõige vaimse elu aladel ja hindama neid kasavalt, et hajutada viimseid kahtlusi oma võimetusse ning sisendada usku oma jõududesse. Et selleks oli saanud aeg, selles ei kahtle keegi, kes küllalt tähelepanelikult on jälginud nii avalikult kui eraviisil väljendatud arvamuste virrvarri meie raamatu suhtes. Kui objektiivsele vaatlejale ja mõtlejale on selge, et iseseisvuse algusest tänaseni, hoolimata iga-sugustest raskustest, oleme käinud pika tee, mida tähistavad väljakujunenud kirjanikkond ja teadlaste kaadrid, kelle tööd ja uurimused paeluvad tähelepan-davate ning hinnatavate saavutustega, millised oleksid auks igale vanemalegi rahvale, kellel on õnn omada traditsioonide paremusi, mis kindlalt juurduvad rahva vaimses ja hingelises eriolemuses, siis pole selle tõe tundmine kahjuks veel küllalt levinud meie laiemais ringkonnis. Just nende ringkondade in-formeerimises tunnustatud autoriteetide poolt seni sooritatud tööst eesti

vaimsel pinnal seisab ka möödunud RA peamine tähtsus. Ja oletatavasti sel aktsioonil ei saa puuduma heategevad tulemused, kuigi need ehk ei avaldu niipea, mis on loomulik, sest rahva meelsuses ei sünni pöördelised murrangud millalgi üleöö, eriti siis, kui on tegemist väärtustega, mis massidele ei tundu reaalsestena, kui neist pole näha vahenditult materiaalselt kasu.

Töelistele raamatusõpradele ei tohiks olla põhjusi nurisemiseks eesti kirjanduse — vähemalt tänapäeva kirjanduse — taseme üle. Kui selles leidub sisult ja stiililt nõrku teoseid, siis pole säärase arv protsentuaalselt suurem kui mujal. Igatahes selliseid läägeid, maitseelagedaid ja loogikavaeseid romaane, nagu meie publikule mõnelt poolt pakutakse tõlgetes, eesti algupärane kirjandus peaaegu ei sisalda. Talle on jäänud võõraks ka rafineeritud erootika, uinutav sentimentaalsus ja elust võõrutav romantika. Mida talle ehk võiks ette heita, see on ta liigne pessimism. Ent see joon meie kirjanduses, mis nii meenutab samasugust prantsuse kirjanduses, võib olla tingitud meie rahva hingelisest struktuurist, kui ta pole ülemaailmselt üleelatatavate pessimistlike meeleolude kas teadlik või ebateadlik kajastus. Mis puutub ta temaatikasse, siis on see küllalt mitmekesine, olgugi et siin eelistavalt käsitletakse väikese inimese saatust. Et meie kirjanduses võrdlemisi nõrgalt peegeldub haritlaskond oma rõõmude ja muredega, on tõenäoliselt tingitud asjaolust, et ta eluvormide ja vaimse ning eetilise ilme kujunemisprotsess pole veel jõudnud lõpule, ja ta ise ei esine rahva organismis mööduandva tervikuna, sotsiaalse kihina ühiste huvide ja eesmärkidega, mistõttu ta konfliktid eluga ei evi veel jooni, mis oleksid spetsiifiliselt omased sellele kihile, ega paku kirjanikule küllaldasel määral huvi ja ainet. Või pole kirjanikkond küllalt tuttav meie haritlaskonna eluga? Vähe usutav. Nõuda kirjanduselt rohkem, kui ta pakub, on absurdne, sest iga tõeline kirjanik — mitte käsitöeline kirjanduse põllul — niikuinii püüab võimete ja talendi kohaselt juba seesmisel sunnil anda oma parimat. On asjata nõuda kirjanikult, et ta kirjutaks nii ja mitte teisiti, et ta käsitleks neid ja mitte teisi aineid. Sest kujunenud kirjanik vaatlleb asju ja nähteid alati omaenda silmadega ning kujundab neid oma loomingus ümber sellisena, nagu ta neid tunnetab ja tajub oma kunstivaius-tuga. Kui anne on küllalt suur, siis jääb kirjanik usutavaks nägemusteski, kuna andevaestes kätes isegi reaalne maailm moondub irrealseks, võltsiks ja virilaks. Kes kannab endas tõde — suurt või väikest, see ei saa seda jätta väljendamata sellest hoolimata, kas see tõde on meeldiv või ebameeldiv. Kirjanik peab olema seesmiselt vaba ning iseseisev, sõltumatu masside maitsetest ja nõuetest, aga seejuures teadlik vastutusest ühiskonna ees. Vastasel korral jääb talle lahtiseks vaid üks tee — loobudes loovtööst hakata tootma ajaviitekirjandust. Aga kui kirjanik laskub masside vaimsele tasemele, kust tulevad siis juhid, kes viivad rahvast edasi tõe ja õiguse radadel? Kui suured kirjanikud oleksid alistunud masside maitse nõuetele, siis tänapäeva maailm oleks vaimsete väärtuste poolest palju vaesem.

Kui raske on tabada kõike maitset, sellest pajatab mõndagi huvitavat S. Ratzberger junior. Nii jutustab ta kellestki Bauer'ist, kes oli rektoriks Hirschfeldis, et see kõigiti lugupeetud isik polevat talunud kaasaegset kirjandust. Klopstock olevat olnud talle liiga tume, Wieland — liiga armunud. Goethe'le polevat ta surmatunnini andestanud Werther'it. Nii Wieland'it kui Goethe't nimetanud ta lihtsalt narrideks. Ja keegi teine rektor polevat Werther'is avastanud muud kui rea eksimusi grammatika reeglite vastu.

Lõbusad anekdoodid? Kui nad oleksid vaid seda!

Selliseid „rektoreid“ leidub igal maal ja ajastul. Ning kõikjal nõuavad nad oma tõekspidamiste austamist, ilma et seejuures ise osutaksid küllalt tähelepanu teiste omadele. Kuigi möönda, et nende püüded on ausad, ei küüni nad ise taipama tõde, et iga uus põlv, kellel on kasutada kogu mineviku kogemused ja eeskujud, paratamatult peab looma uusi väärtusi, mis ületavad eelnevate põlvede omi, kui rahvas on küllalt elujõuline ja terve. Oma kirjanduse halvustamine on oma rahva, iseenda halvustamine. Sest kirjanikku koondub nagu fookusesse teda sünnitanud rahva geenius. Aga kui ühe rahva keskelt veel pole tõusnud kirjanikku, kelle ideed ja mõtted on võimelised valutama kogu maailma meeli, siis ei tähenda see veel seda, et rahvas on andevaene. See tähendab vaid tõsiasja, et rahvas on veel noor ning alles koondab vaimseid jõude. Mis puudub täna, võib saabuda homme. Suurimat lugupidamist pälvivad needki kirjanikud, kes oma loomingus pole saavutanud inimvaimu kõrguste tippe, kuid ausalt püüavad leida teed tõe juurde. Ka nemad on rahva geenius kandjad, ta õpetajad. Nendeta pole mõeldav suurte kirjanike sünd. Viimastele on nad teerajajaiks ja inspireerijaiks. Ja mis ongi geniaalse kirjaniku looming muud kui arvutute eelkäijate looming hingestatud süntees, taaselustamine uues ja täiuslikumas vormis.

Kui meil seni veel leidub isikuid, kes suhtuvad eesti kirjanduse senistesse saavutustesse pessimistlikult, üleolevalt või eelarvamusega, nagu ei küüniks need Euroopa saavutiste tasemeni, siis tähendab see vaid seda, et nad, nagu eelmainitud rektorid Saksamaal, ei suuda sammu pidada ajaga, milles nad elavad, kuna nad pole märganud uue, paljutöötava ajastu algust oma rahva kirjanduses. Sest meie kirjanduses esineb nimesid, mida võiksime kõrvutada Euroopa parimatega. Kui meil leidub isikuid, kes peaaegu uhkusega kuulutavad, et nad eelistavad ammutada oma vaimutoitu väliskirjandusest, siis säärased nähtused meie vaimses elus märgitsevad omapäraselt snobismi, mis on omane peaaegu kõigile noortele rahvastele (vrld. Saksamaa 18. s., Venemaa 19. s.) hetkeni, millal ärrganud rahvustunne vabastab nad võõraste autoriteetide ja eeskujude kütkest.

Kellel on vähegi enesetunnet ja endast lugupidamist, see ei saa jääda külmaks oma rahva saatuse, ta elu avalduste, seega ka kirjanduse vastu, kus käsitletakse ta ümber pulbitsevat elu, talle lähedalt tuntud tüüpe, püüdeid, milledega tal tuleb igal sammul vahenditult kokku põrgata.

Kui on ümberlülkatavad etteheited eesti raamatule, mis ühe inimpõlve vältel on läbi teinud üllatava metamorfoosi väheütlevast rahvaraamatust kunstipärase teoseni, siis pole raske ka tõestada, et ületoodangu tont seisab meie kirjandusest veel kaugel. Kuigi eesti raamatustatistika näitab, et meie aasta raamatutoodang ületab 1.500 trükingut, pole see arv sugugi nii kohutav, et sellest järeldada, et raamatute arv ületab rahva kandejõu, et kõiki ilmuvaid raamatuid pole aja puudusel võimalik läbi lugeda. Tõsi ju on, et raamatuid trükitakse lugemiseks. Ent veelkord kordan, et igaüks loeb seda, mis talle vajalik. Ja raamatute maailm on olemuselt niisama lai kui inimeste huvide maailm. Elu muutlikkus sünnitab lakkamatult uusi nähtusi ja probleeme, mida kirjandus on kutsunud registreerima ja jõukohaselt lahendama. Sellepärast ei tunne ei ilukirjanduslik ega teaduslik looming paigalseisu. Selle pidevus ja mitmekesisus on rahva vaimsete võimete säilimise eeltingimusi. Neid võimeid aga tuleb arendada mitte vähemal määral kui füüsilisi, kuna nad on mõjuvamaks tagatiseks rahva iseolemisele kui ta arv ja toores, kultiveerimata jõud. Eesti kirjanduse kohta aga oleks isegi veel vara väita, et ta

suudab rahuldada kõiki talle esitatavaid nõudeid. Tas on veel palju lünki. Teaduslike monograafiate ja uurimuste avaldamisega on vaevalt tehtud algust. Maailma kirjanduse suurteostest on tõlgitud vaid väike osa (tunduvalt vähem kui kriminaal-, cow-boy- ja muid seiklusromaane). Puudus on käsi- ja õppe- raamatuid. Hulk erialasid on täiesti söödis ning ootavad viljeldajaid. Liig- paljut ei näe meie oma vaimse elu ühelgi alal. Järelikult, ületoodangust kir- janduses ei tohiks teha juttugi.

Ja need igaaastased 1500 raamatut?

Kui sellest arvust maha arvame arvu, mille moodustavad brošüürid alla 50 lk., igasuguste organisatsioonide ja ettevõtete põhikirjad ning aruanded, äratrükid perioodilistest väljaannetest, varemtrükitud raamatute uued välja- anded, lugemikud ja antoloogiad, karistusteated, protestitud vekslite nimesti- kud, mitteteaduslikud kalendrid jne., siis on hea, kui jääb järele 500—700 teost, mis on tõesti loova töö tulemused, sest enamik loeteldud trükinguist — kaasa arvamata brošüüre — on kompilatsioonid, antud šabloonide sisustamine uute andmetega ning asjade ja nähete registratuur. Kuid 500—700 raamatut, kuhu ilukirjanduse alalt kuulub umb. 18—20 romaani ja pikemat jutustust, umbes 10 novellikogu, 10—12 luuletuskogu, 25—30 näidendit ja memuaare umbes 7, peaks meie rahva keskel ometi suudetama askusteta realiseerida.

Mis puutub rahva huvisse raamatu vastu, siis sellele küsimusele vastuse leidmine on tõesti raske, kuna puuduvad objektiivsed, täiesti usutavad and- med. Siin peame leppima nende andmetega, mis on avaldatud „Eesti Sta- tistikas“ meie avalike raamatukogude tegevuse kohta.

Kirjastajate rohkus ja raamatutoodangu pidev tõus tunduvad olevat vastolus üldarvamusega, mis kaldub rahvast süüdistama indiferentsuses raam- matu vastu. Ükskõiksusest raamatu vastu ei anna ka tunnistust odavate raam- matute suure läbimüügid. Viimased lubavad isegi oletada, et raamatuhinna tunduval alandamisel ja raamatukaubanduse reorganiseerimisel meil oleksid võimalikud senistest märksa suuremad tiraažid, millest saaksid kasu nii kir- janikud, raamatukauplejad, kirjastajad kui ka lugejaskond. Huvi olemasolu lugemise vastu tõendab ka avalike raamatukogude statistika. Kui 1928/29. a. avalikest raamatukogudest laenutati umbes 1.281.000 raamatut, siis 1933/34. a. tõusis see arv umbes 1.765.000-le. Seega 5 aasta jooksul suurenes loetud raam- matute arv 27,4% võrra. Kui 1934/35. a. on märgata raamatukogude kasu- tamises seisakut või isegi väikest tagasiminekut võrreldes eelmise aastaga, siis vaevalt sellest oleks õige järeldada, nagu oleks rahva lugemistahe nõrgene- nud. Tõenäoliselt on see nähtus ajutine ja mööduv, sest raamatukogude kasu- tamine on langenud maal, kuna ta linnades ikka veel näitab tõusu tendentsi. Pole võimatu, et see on sõltuv maaraamatukogude koostise vähesest juurde- kasvust, kuna seal uute raamatute soetamiseks aastas kasutatakse läbisegi umbes 80—100 kr. (A. Tuisk, Avalikud raamatukogud 1934/35. a. Eesti Sta- tistika 171, 1936). Ka on võimalik, et see nähtus on näilik, sest tihti laenatud raamat käib mitmest käest läbi, enne kui saabub tagasi raamatukogusse. Raam- matu rännakuid väljaspool raamatukogu aga on võimata registreerida ja arves- tada.

Ent õigus on ka neil, kes väidavad, et meie rahva enamikule raamat on veel võõras, et ta ei oska seda küllaldaselt kasutada ei meelelahutuseks ega kutseliste oskuste süvendamiseks. Egas muidu meie kodud poleks tüh- jad raamatuist, nagu on selgunud kohati korraldatud raamatute loendustest. Mõõngem, et eraraamatukogude asutamine eeldab teatavat jõukust, aga miks

siis ei koonduta suuremal arvul avalike raamatukogude ümber ega toetata neid jõukohaselt annetustega kas rahas või raamatuis. Kui eraraamatukogude vähesuse juures avalikud raamatukogud on suutnud eneste ümber koondada vaid 9% kogu rahvastikust — 14% maal, 7% linnades — siis on neist arvest võimalik vaid üks järeldus — meie massidel siiski pole erilist tarvet lugemiseks.

Et selline olukord ei või edasi kesta, selles pole mingisugust kahtlust.

Raamatukultuuri tõstmine tuleb rahva tuleviku nimel võtta otsustavalt päevakorda. Siin avaneb laialdane tööväli meie kutselistele raamatukogutegelelastele, keda võimaluste piirides peaks toetama kool, kes seni on suhtunud raamatusse võrdlemisi passiivselt. Ülesanne pole kerge, kuid hea tahe ja töö viib siingi eesmärgile. Ja kui massid ise ei tule raamatu juurde, tuleb raamatut kindlakäeliselt viia nende juurde. Kuidas seda teha, see on juba üks raamatukogunduse probleeme, mida me siinkohal vaatlema ei hakka, olugi et raamatu ja raamatukogude probleemid on üksteisega lähedalt seotud.

Esteetiline kasvatus koolis.

J. Nõmmik.

Tänapäeva koolil on lahendada kolm tähtsat küsimust, need on: 1) töökool, 2) kodaniku kasvatamine ja 3) esteetiline kasvatus.

Kahe esimese küsimusega on eesti kool tegelnud küllaldase põhjalikkusega juba pikemat aega. Ka viimane küsimus ei ole mitte päris uus, ainult sel alal ei ole see töö olnud küllalt järjekindel ja teadlik.

Esteetilise kasvatus küsimuse teeb ajakohaseks veel see asjaolu, et meil on käimas praegu üleriigiline kodukaunistamise aktsioon ja siin ei saa ega tohi kool jääda külmaks pealtvaatajaks. Kodukaunistamise aktsiooni algul peetud kõnes Herra Riigivanem ütles, et kodukaunistamine pole mitte välise ilu tagaajamine, vaid sotsiaalne ülesanne. Kui tõstame oma kodu ilu, siis tõstame seega oma kodanikkude tervist, elurõõmu ja elamistahet. Eriti tuleb rõhku panna ilutunde arendamisele kasvavas noorsoos. Kolmas asjaolu, mis nõuab esteetilise kasvatus küsimuse lähemat puudutamist, on praegu käimas olev koolide reformeerimine. Algkoolist peale kuni gümnaasiumini on ümberkorraldus käimas, ja siin ei tohiks kavade väljatöötamisel kahe silma vahele jätta seesugust tähtsat ala, nagu seda on esteetiline kasvatus.

Esteetilise kasvatus hälliks on Kreeka. Seal õpetati isegi teadust kui kunsti. Ristiusu tekkimisest peale valitseb kõlbeline tendents kasvatuses. 19-nda sajandi materialistlik elusuhtumine on vähendanud usulise kasvatus mõju. Seepärast näeme, et inglise, prantsuse, saksa ja ameerika pedagoogid 19-nda sajandi alul nõuavad esteetilise kasvatus sissetoomist koolidesse tasakaalu loomiseks ühe külgsel intellektualismile. Aastakümneid kestnud töö, mille ajutiselt katkestas Maailmasõda, on kandnud vilja.

Üksteise järele Lääne-Euroopa rahvad toovad oma üldhariduslikesse koolidesse esteetilise kasvatus reformeeritud kujul. Isegi Nõukogude Vene,

kelle peaesmärk on maa industrialiseerimine, rõhutab esteetilist kasvatust suuremal määral kui kusagil mujal.

Meil on sel alal veel palju teha, et järele jõuda vanadele kultuurrahvastele. Esteetilise kasvatuses sagedane alahindamine on tekkinud sellest, et puuduvad õiged arusaamised tema eesmärkidest. Seda võõritimõistmist ei leidu mitte ainult laiemais ringkonnis, vaid ka koolides. Põhjus seisab lihtsalt selles, et ollakse liigselt spetsialiseerunud oma kitsale kutsealale. Müller-Freienfels oma teoses „Erziehung zur Kunst“ seletab kooliringkondade ükskõikset suhtumist sellesse küsimusesse lihtsalt sellega, et ka õpetajad on endise ühekülgse intellekti arendava kooli kasvatusprodukt. Erilise raskusena esteetilise kasvatuses objektiivsel hindamisel on meil veel see, et eestlane on oma põhiloomult üsna suur materialist: ta hindab peamiselt seda, mil on reaalne väärtus. Mainimata ei saa siinjuures jätta meie kultuuri noorust ja hüppelisust. Seetõttu lahendatakse sageli tähtsaid kultuurilisi küsimusi oleviku olude kohaselt arvestamata tuleviku ülesandeid ja sihte.

Seesuguseks küsimuseks on ka esteetiline kasvatus, sest selle ratsionaalsest lahendusest oleneb meie vaimse kultuuri areng.

Esteetiline kasvatus on teostatav eeskätt kirjanduse-, muusika- ja joonistuseõpetuse kaudu. Osaliselt teostatakse seda ka käsitööõpetuse ja kehalise kasvatuses kaudu. Esteetilise kasvatuses peaesmärk on äratada noortes huvi kunsti vastu, arendada neis ilutunnet, arusaamist kunstiteoseist ja arendada neis võimet annete kohaselt mingil kunstialal loovalt tegutseda. Kuna esteetiline kasvatus arendab õpilase hingelisi võimeid, tema tundemaailma, siis temaga suudab võistelda vaid usuline kasvatus. Loomulik, et nad üks-teist ei suuda asendada.

Et üldharidusliku kooli peaesmärgiks on arendada harmoonilist isiksust, siis esteetiliselt kasvatusel koos teiste aladega on siin täita oma suur ülesanne. Esteetiline kasvatus on möödapääsmatu kasvatuslik tegur praegusel ühekülgsel intellektualismi ja mehaniseerimise ajastul. Äratades huvi kunsti vastu, arendades ilutunnet, rikastades inimese hingeliselt, aitab esteetiline kasvatus kaasa noorte positiivse maailmavaate ja harmoonilise isiksuse kujundamisele. Kui viimasel ajal on tihti räägitud sellest, et meie kool peaks rohkem rõhku panema kasvatuslikule küljele, siis tuleks tal ära kasutada ka see ala, sest too aitaks noortes istutada natukenegi idealismi, millist nad vajavad ümbruse liigse ratsionaalse mõju tasakaalustamiseks.

Meie noore kultuuri pideva ja kiire arenemise seisukohalt on väga tähtis, et järelkasvav generatsioon, kes asub hiljem juhtivale kohale meie riiklikus ja ühiskondlikus elus, oleks tuttav kõigi meie vaimse kultuuri aladega. See asjaolu aitab veel kaasa ühise kultuuritunde tekkimisele, mis hoiaks alal rahvusliku ühtluse, vaatamata poliitilistele või kutsealalistele killunemistele. Rahva mõtleivate peade, s.t. intelligentsi liigne spetsialiseerumine on pahe, mille vastu tuleb võidelda kõigi abinõudega. Seepärast kool ärgu kasvatagu mitte abstraktseilt mõtlemaid ühekülgseid noori teadlasi, vaid võimalikult mitmekülgseid ja kultuurtahtelisi inimesi, kes oleksid huvitatud ja suutelised kaasa elama meie kultuuri kõigi alade arengule.

Siinkohal peab tähendama seda, et ära näidates kooli ühekülgset ja intellektuaalsust rõhutamist, pole tahetud seda alahinnata. Intellektuaalne ja esteetiline kasvatus võivad aga väga hästi koos töötada, üksteist täiendades.

R. Müller-Freienfels liigitab esteetilise kasvatuses nelja kategooriasse.

1. Kunstilise loomingu võime kasvatus (Erziehung zur künstlerischen Produktion).
2. Kunstilise järelloomingu võime kasvatus (Erziehung zur künstlerischen Reproduktion).
3. Kunstilise maitsemise (naudingu) kasvatus (Erziehung zum künstlerischen Geniessen).
4. Kunstilise hinde kasvatus (Erziehung zum künstlerischen Urteil).

Kunstilise loomingu võime kasvatus on aluseks teistele kategooriatele. See on peamiselt elukutselise kunstniku kasvatuslega seotud ala, aga ta puudutab siiski ka laiemaid hulki ja eriti noorsugu. Sageli on inimene hingeliselt õnnetu ja haige, kui tal puuduvad väljendusvõimalused. Selleks tuleb tal anda võimalusi; see ei ole mitte ainult esteetilise kasvatus ülesanne, vaid vaimu hügieeni küsimus. Inimest peab õpetama vabastama ennast hingelisest pingest ehk elamuste rohkusest, selleks on kunstialad kõige paremad abinõud. Koolielus on ses mõttes ideaalne joonistuseõpetus. Iga laps joonistab suure innu ja heameelega.

Ühiskondlikust seisukohast on tähtis, et inimene oskaks oma elamustele ja mõtetele anda maitsekas väljendus — kuju. Väljendades end emakeeles kaunit, esineb juba iga inimene loova kunstnikuna.

Iga inimene võib veel loov olla esinemises, seltskondlikus läbikäimises ja riuetuses. Kehahoid, liigutused, käitumine, rietus olgu isikupärasuse kaunis väljendus. See on suursugune kunst näidata kaunidust ja väärikust kehahoius ja liikumises; sellega inimene ühtlasi väljendab ka oma hingelist seisukorda. Lõpuks oma isikupärasuses ja maitsekas kodukaunistamises avaldub iga inimene loojana.

Kunstiline järellooming esineb seal, kus ei ole tegemist elamuse saamisega otsekohe loodusest ja elust nagu eelmises kategoorias, vaid siin tekitab elamusi kunst ise. Muusika, deklamatsioon, näitekunst esinevad reprodutseerivate kunstidena. Heas reproduttsioonis sulavad ühte looja ja reprodutseerija hinged. Kool õpetagu noori hingestatud, läbituntud esinemisele eeskätt deklamatsioonis, siis muusikas ja näitekunstis. Meie termin „luuletus pähe õppida“ on kohmakas ja labane võrreldes prantsuse „savoir par coeur“iga“ (teada südamest). Viimane on ka sisuliselt väga täpne.

Kujutavas kunstis järellooming ei etenda suurt osa. Siia alla kuulub ka diletantism, mis on siis positiivne, kui puudub tahe konkureerida elukutseliste kunstnikkudega, on olemas lihtsalt puhas huvi ja armastus kunsti vastu. Näiteks saksa muusika areng võlgneb palju tänu seesugusele positiivsele diletantismile.

Kunstilise ehk esteetilise maitsemise kasvatus on võrdlemisi noor ala. Seni tehti tegemist peamiselt kahe eelmise alaga. Kuid kunstiliste instinktide kohutav tagasimineku, kunstiajalooline suurem minevik ja suurenenud eluteadvus nõuab inimese õpetamist ka selles, kuidas läheneda kunstiteosele, kuidas teda mõista.

Esteetiline maitsemine on väljaspool praktilist väärtusetunnet. See on puhas rõõm, mida inimene tunneb andudes kunstiteose kuulamisele või vaatlemisele. Tänapäeval paljud inimesed on muutunud sedavõrd oma kutse orjadeks, et ei suuda parimal tahtmisel tunda rõõmu kunstiteosest. Igal normaalselt arenenud poisil ja tüdrukul on olemas rõõmutunne ilusaist värvidest, vormidest, helidest ja sõnadest. Esteetiline tunne on olemas igas noores, ja seda tunnet tuleb ainult arendada ja ära hoida ümbruse hävitavad mõjud.

Kunstiline ehk esteetiline hinnang peab olema sisukas, ta ei tohi muutuda lobisemiseks kunsti üle. Esteetilise hinnangu aluseks olgu alati elamus, vastasel korral on tegemist lihtsalt targutamiselega kunsti üle, mille väärtus on küsitav. Vastukaaluks dogmaatilisele estetismile, valmis šabloonile, olgu esteetiline hinnang individuaalne. Vähe on sellest, kui öeldakse, et see kunstiteos ei meeldi ja see meeldib, vaid peab ka põhjendama oma hinnangu.

Esteetilise hinnangu arendamise kaudu peab kasvatama ka austust loodud kunstiteose vastu. Kõige selle juures ei tohi kool õpilastele kunstiteost selle tundma-õppimisel vastumeelseks teha.

Esteetilise hindamise võime arendamise kaudu tuleb tõsta laiemate hulkade esteetilist maitset ja neid juhatada tõelise kunsti juurde.

Olgu veel tähendatud, et esteetiline kasvatus ei ole eesmärgiks, vaid ainult üheks abinõuks üldises kasvatustöös.

Vaadelda lähemalt esteetilist kasvatust üksikute alade kaudu puudub siinkohal võimalus. Seepärast piirdun vaid sellega, et vaatlen lühidalt esteetilist kasvatust kujutava kunsti, s.t. joonistuseõpetuse kaudu. Siin on olemas teatavaid raskusi võrreldes teiste kunstidega.

Kujutavas kunstis on tegemist staatilise kunstiga, mis toimub ruumis. Vaatleja seisab valmis kunstiteose ees, mis on loodud erilises vormide ja värvide keeles, ja ilma vastava ettevalmistuseta vaatleja ei oska läheneda ega aru saada maalingust, raidkujust või stiilsest ehitusest. Hoopis lihtsam on aga lugu kirjanduse, muusika ja näitekunstiga. Need on dünaamilised kunstid ja toimuvad ajas. Lugeja või kuulaja ees hargneb kunstiteos ta loogilises arenemises algusest lõpuni. Seepärast on arusaadav, et kirjandus, muusika, teater on hoopis populaarsemad kui kujutav kunst. Esimesed on majanduslikult ka kättesaadavamad laiemale hulkadele. Seega on arusaadav, et esteetiline kasvatus kirjanduse, muusika ja näitekunsti kaudu on hõlpsamini teostatav kui kujutava kunsti abil. Ometi ei tohi seda ala esteetilisest kasvatusest välja jätta. Lisaks loovate jõudude ilutunde, maitse ja kunstit arusaamise arendamisele taotleb joonistamisõpetus praktilisi sihte. Ta harjutab õpilast oma mõtteid ja elamusi graafiliselt väljendama, arendab silma, tähelepanuvõimet, käeosavust, ruumi- ja värvitunnet ja visuaalset mälu. Pole midagi imestada, kui a. 1935 Brüsselis peetud esteetilise kasvatuse ja joonistuseõpetuse kongressi motoks sai lause: „Ilma joonistamisoskuseta pole mõeldav tänapäeva kultuuri areng“. Tänapäeva teaduse ja tehnika kiire areng pole kujuteldav ilma graafilise väljenduseoskuseta, mis on sageli kiirem ja konkreetsem kui sõnaline või kirjalik väljendus.

Nüüdisaja kultuurinimene ei vaja arenenud ilumeelt ja maitset mitte ainult kujutava kunstiteose hindamiseks, vaid hoogsalt arenev rakenduskunst, s.t. kodukultuur, nõuab igalt kodanikult esteetilist hindamisvõimet, maitset, arenenud vormi- ja värvitunnet.

Esteetilise kasvatuse praktiliseks teostamiseks koolis peab selle ala jaoks olema ka vastav arv tunde. Näib, et teised kunstialad võrreldes kujutava kunstiga on paremas seisukorras. On kuulda kavatsusi vähendada joonistuseõpetuse tunde algkooles. Ilutunde ja maitse arendamise seisukohalt laiemais rahvahulkades oleks sellest kahju. Eriti algkooli kahes viimases klassis algab õpilase teadlikum töö sel alal. Puuduliku tundide arvuga on võimatu anda õpilasele küllalasel määral ka manuaalset oskust joonistamises. Selle all kannatab edaspidine algkooli lõpetaja töö teistes koolides, eriti kutsekoolides.

Kuna kutsekoolide tähtsus järjest tõuseb, siis peaks kooliastujad küllaldaselt ettevalmistatud olema ka graafilises väljenduses. Etteheide, et algkooli joonistamise kavas on palju eluvõõrast, ei põhjasta veel aine alahindamist. Eluliseks võib seda ainet teha sidudes teda kodukaunistamisega, millele joonistamiseõpetus kui ilu- ja värvitunnet arendav aine kõige paremini sobib. Erilist tähelepanu tuleb pöörata esteetilisele kasvatusel gümnaasiumis. Alus sellele tuleb panna just siin, sest ülikoolis algab spetsialiseerumine, milline asjaolu ei võimalda enam tegemist teha selle küsimusega. Gümnaasiumi lõppklassis pühendada, kas või üks tund nädalas tutvumiseks kujutava- ja rakenduskunsti ja teiste kunstialadega ei tohiks sünnitada ülepääsmatuid raskusi. Kui seda teevad vanad kultuurirahvad, seda enam on selleks põhjust noorel oma kultuuri rajaval rahval. Loomulikult gümnaasiumi reaalarhus, vastavalt sellele haru iseloomu ja ülesannetele on joonistamise tundide arv küllalt suur selleks, et noori ette valmistada kõrgemasse tehnilisse õppeasutusse. Äärmisel juhtumil peaks välismaade eeskujul õpilastel võimalus olema kokku puutuda kunsti aladega valitavate ainete näol, nii et kool vähemalt ei takistaks esteetilist kasvatust neile õpilastele, kellel on selleks huvi ja kalduvust. Ainelised kaalutlused peaksid kõrvale jääma, sest kasu seesugusest teadlikust kultuurilisest tööst noorte keskel on selgesti nähtav.

Eriti tuleks rõhutada esteetilise kasvatusel tütarlaste kooles. Ilusa, kultuurilise kodu loomine on naise tähtsamaid ülesandeid ja selleks peab teda juba koolis ette valmistatama.

Koolihoone ise ja tema ümbrus olgu eeskujulikult ilus; ta olgu õpilase ilutunde arendamiseks lavaks, sest paljudel juhtumel meie kodud on inetud ja kurvad oma vaesuses. Kooliruumide kaunistamine sündigu kavakindlalt eriteadlaste juhatusel. Kodukaunistamise aktsioonile pandagu sügavam alus just kooli kaudu.

Õpilase kehahoid, liikumine, käitumine ja riietus kui isikupärasuse väljendus olgu väarikas ja maitsekas. Esteetilist kasvatust sel alal teostagu võimlemine ja ka teised vastavad õppeained. Meil praegu nii aktuaalne vormiriide küsimus vaevalt suudab neid paremusi anda, mida temast loodetakse. Kui siin midagi tahetakse teha, siis kuulatagu ära meist vanemate rahvaste kogemused sel alal. Eeskujuks võiksid olla skandinaavia rahvad kui meile hingesugulased. Õpetaja olgu eeskujuks õpilastele oma kultuurilikkusega ja ilusa koduga. Algkooli, keskkooli ja gümnaasiumi õpetaja ei tohi olla mingi kitsarinnaline spetsialist, vaid ta peab olema tõeline haritlane, kes peale oma otsese töö on huvitatud kirjandusest, muusikast, teatrist ja kujutavast kunstist. See loob tervesse kooli hoopis kultuurilisema õhkkonna.

Üks asjaolu koolitöös käib risti vastu esteetilise kasvatusel nõuetele. See on nimelt liialdamine joonistamisega teistes õppeainetes. Laps on sunnitud sageli kopeerima raamatust ning see hävitab varakult ta loovaid jõude ja rikub ta loomulikku joonistamise annet. Ma ei eita joonistamise tähtsust maateaduse, loodusloo ja teiste sellelaadiliste ainete õpetamisel, kuid see sündigu loomulikkuse piires. Üldiselt olgu esteetiline kasvatus kooskõlas õpilase füüsilise ja vaimse arenguga ja vastaku õpilase arusaamistele ja huvidele. Eelpubertediaegne noorsugu ei suuda veel täiel määral mõista kunsti. Siin aitab ilutunnet tõsta hea ja kunstipäraselt illustreeritud laste- ja noorsooraamat. Sel alal on meil veel tööpõld ees. Vanemas eas õpilasi püütagu viia kokkupuutesse kunstiga näituste ja muuseumide kaudu. Olulise tähtsusega on ka hea kunstiteose reproduktsioon. Miks puuduvad meil repro-

duktsioonid meie eesti kunstnike töist, milledega saaks kaunistada kooliruumi? Meie kujutava kunsti juhtivad organid ja muuseumid võtku töökavasse peale kunsti toetamise ka kunsti populariseerimise.

Igal juhul esteetiline kasvatus ärgu olgu teoretiseerimine kunsti üle, vaid elava huvi ja arusaamise äratamine kunsti vastu. Kunstide arengu kromoloogiline ülevaade toimigu ajaloo tundidel ühenduses kultuuri ajalooa.

Mis kasu on kasvatusel kunsti kaudu? Müller-Freienfels annab selleks järgmise vastuse: „Esteetiline kasvatus arendab silma ja kõrva, avades inimesele vormide, värvide ja helide maailma võlu. Miski ei avarda nii inimhinge, kui sisseelamine, sisetundmine kunstiteosesse, kusjuures kunsti all ei tule mõista mitte estetismi, vaid kujundatud elu. Kunst on parim sotsiaalne ühendusabinõu, aidates ühise kultuuritunde kaudu luua rahvatervikut ja ühes sellega tõsta ka rahvustunnet“.

Heites pilku minevikku näeme, et eesti rahvas ei ole andetu isegi kujutatavas kunstis, rääkimata luulest ja muusikast, kust kajastub põhjamaalase sügav tundeküllane hing ja fantaasia. Meie rahva kunstis võib leida sageli suurepäraseid ja maitsekaid vormi ja värvikombinatsioone. Ometi on see kõik sündinud raskel teoorjuse päevil poolpimedais suitsutaresdes. Tolleaegne arusaamine ilust kajastub kõige paremini rahvalaulus:

Ennem ma une unutan,
Maha jätan magamise,
Kui et ma ilu unustan,
Rõõmu kallista kaotan.

Selline suhtumine ilusse võiks eeskujuks olla tänapäeva põlvele, sest alles kunsti kaudu inimene saab täiuslikuks inimeseks.

Arutlusi koolinäituse küsimuse ümber.

A. Oengo-Juhandi.

„Mis näitust teil jälle vaja on!“ — „Mis paraadi te ajate taga!“ — „Kus selle töö ots! See tapab lapsed ja õpetajad!“

„Minu kool töötab normaalingimisis. Mina ei tarvitse teha mingit näitust“.

„Ei meie koolil pole midagi saata näitusele: meil tänavu kõigest I ja III klass Saatku N. kool; neil suuremad lapsed VI klassis; need ehk oskavad midagi teha näituse tarvis“ — „Pr. Z. tahab ikka olla oma teada hea õpetaja. Aga mina vaatasin ta laste vihikuid, teate, kohe mitu viga leidsin parandamata!“ — „Möödunud näitusel oli prl. X. Y. pannud välja vihud, noh, puha näituse jaoks tehtud!“ — „Kui panna välja, siis kooli ja õpetaja nimesid nimetamata. Muidu hakkab mõni ehk braveerima oma tööde headusega“ — „Aga näituse peaks ikka korraldama küll. Muidu arvatakse, et meil ei tehta midagi. Et kuidas NN.-is läinud aastal saadi toime suure näitusega. Ja meie nagu ikka kultuurkeskkohale pisut lähemal . . .“ — „Võiks korraldada jah. Aga hoidku siis igaüks välja panemast seda, mida tal tege-

likult ei ole!“ — „Pange siis ikka õpilaste töid, mitte õpetajate omi!“ — „Õigupoolest peaks koolinäituse kavatsema salaja (!); siis viimasel minutil võtma igast klassist sunniviisil töid, nagu nad on“. — „Näitust üles panema peavad minema kõik. Milleks teha erandeid!“ — „Meie koolid on kõik ühteviisi head. Sellepärast peavad nende näitused ka olema kõik ühesugused“. — „N. kooli näitusel olevat käinud minister A. B. ja linnanõunik C. D. ja veel selle ja selle lehe kirjasaatja. Säärast halpust ei tohiks olla! Selle koolijuhataja auahnust tuleks pisut alla suruda! Mis otsivad need härrad ühelt algkooli näitusest!“ ...

Sääraseid hüüdlauseid ja muidki väljendusi võib tuua paradoksina paljugi. Aga kahjuks oleme neid päris tegelikus eluski kuulnud.

Asjasse süvenenud kooli inimene jääb paratamatult peatuma neid väiteid kuulates ning küsib omakorda: „Mis on siis õieti koolinäitus? Milleks me tema korraldame? Mida ta ei tohi olla?“

Koolinäituse ülesandeks ei ole saavutada rahuldustunnet tegelasile, et need, jalutades mugavalt mööda näituse ruume, võiksid sõnada: „Ahah! seinad ja laud on täis kirevaid pilte ning täiskirjutatud lehekülgi. Kooliasjad on meil korras!“

Ei ole see ka võimaluse loomine arvustamiseks neile, kes hoolikalt nihutades kohale püüavad tulevad siia otsima heade sõprade kahe silma vahele jäänud vigu.

Ei ole see mingi võistlusvahend ega uhkustamise väljendus kooli inimeste keskel. Ei ka mingi kontrollimise ega „üldpildi saamise“ juhuse loomine koolirevidentidele, kel see pilt on teisiti palju kergemini ja mitmekülsemalt saavutatav.

Koolinäitus — nagu iga teinegi kooliüritus — peab teenima kooli. Kui ta ei ole koolile kasulik, ei edenda ühel või teisel kombel kooli juhtpüüete saavutamist, ei tohi talle kulutada ei õpilaste ega õpetajate tööjõudu. Kõik muud kõlavanimelised sihid, olgu need kolkapatriootilised, poliitilised, rahvuslikud, riiklikud, üldinimlikudki jne., kui need on väljaspool kooli enda piirkonda, ei tohi rakendada viivukski oma vankri ette kooli inimesi. Neil on endalgi tööd küllalt. Teha hästi koolitööd tema kõige otsesemal alal tähendab ühtlasi parimini teenida riiki, rahvast ja kodunurka.

Nii oleks kooli seisukohast täiesti tühisid sihid sääraseid nagu — näidata teistele tegelastele, mis kooli inimesed ka võivad, näidata kogu maale, mis meie linna koolid ka väärt on, panna külalistele kostiks välja ka meie laste töökused — näe, vaadake, meil on ka koolid ja seal oskavad lapsed kirjutada ja joonistada, pilutada, heegeldada ja pussnoatoid teha. Kui koolinäitusele ei ole teisi sihte, on nende korraldamine ülearune ajaraiskamine.

Tahab aga koolinäitus teenida kooli, peab ta kavatsemisel, teostamisel, tulemuste fikseerimisel ja arvustamisel toimima nii, et kool saaks sellest tööst võimalikult maksimaalset kasu.

Koolinäituste korraldamine peaks muutuma erivõtteks kooli üldises töös ning sellesse võttesse peaks suhtuma samasuguse tõsiduse, hoole ja kriitikaga, nagu iga teiseigi koolitöhe puutuvasse.

See kirjutus ei taha ega saa olla mingi koolinäituse meetoodika.

Tahaksin vaid siia märkida mõned mõtted, mis tekkinud on koolinäituste vaatlemisel kodu- ja välismail ning mõne näituse korraldamistöödest osavõtmise puhul ühe kooli kui ka ülemaailses ulatuses.

Liigitaksin koolinäitused kolme eriliiki, kuhu kuuluvus määraks täpselt ära näituse mõtte, välimuse kui ka saamislaadi: koolipropaganda näitused, pedagoogilised näitused, koolinäitused kitsamas mõttes.

Eri liikide pealkirjad ei ole ehk sõnastatud kõige paremini. Katsun allpool selgitada, mida mõtlen iga liigiga.

Koolipropaganda näituse ülesandeks peaks olema kooli kasuks töötamine laiemate ringkondade hulgas.

Kooli toidab ju kogu rahvas. Ja kool töötab kogu rahvale. Järelikult peaks kooli hea käekäik olenema suuresti sellest, kuivõrd meeleldi ja ots-tarbekalt teda toidetakse. Kuivõrd tema töö leiab osa- ja vastuvõttu rahva hulgas.

Kool, millega ollakse sõjajalal, mida mõnitatakse, kahtlustatakse kõiges ja kõikjal, millele visatakse raha nagu hundile kurku — et vaata kuidas ta neelab, aga mis tavastu annab! — säärane kool võib näidata väga heana oma seinte vahel, kuid lõppkokkuvõttes anda siiski puudulikku tulemusi.

Sellele vastandina meenub meile vahest mõni vilets külakoolike, mis oli kuidagi saanud rahvale tuttavaks ja armsaks, kuhu saadeti meeleldi lapsed, kus käidi täiskasvanultki vahel koos, — meenub valguse- ja soojuseallikana kogu ümbruskonnale.

Eesti noorele tõusvale koolile on tihtipeale ette heidetud lõtvu side-meid rahvaga. Ei saa ütelda, et kooli poleks ehitatud, toidetud, kosutatud. Talle on antud sagedasti üsna suuri tükke korruga. Aga seda on tehtud nurinaga, pooliku arusaamisega, mispärast ja kelle huvides see kõik nii sünnib.

Kooli töötulemusi on tihtigi hinnatud kõverpeegliselt vaadates. Kaheldakse seal, kus kool on endale suutnud juba enam-vähem võtta jalad alla. Tuntakse vaimustust mõne muu asja üle, mis õieti vajaks veel ümberhindamist ja suunamuutmist.

Suured murrangud koolis eneses, olgu need siis evolutsioonilist või revolutsioonilist laadi, on mujalgi põhjustanud rahva võõrdumise koolist. Säärasel juhul on vajatud sihikindlat ja mõjukat koolipropagandat, et uuesti seada jalule hädavajalikku üksmeelt.

Meil, kus kool pidi tõusma mõne aasta jooksul vundamendist alates uueks, on koolipropaganda alal suhteliselt vähe ära tehtud.

Karjaskasvatuse, aianduse, isegi kodukultuuri alal oleme kuulnud laialdast propagandat. Mitte ainult asjassepuutuvad, vahest isegi hoopis teise ala inimesed teavad meil nüüdsel ajal seletada, kuidas näiteks peab toitma kanu, hoolitsema õnapuude eest jne., ning neile on ka selge, mispärast see nii peab sündima. Mispärast aga lastele koolis õpetatakse nüüdsel ajal mõnda asja teisiti kui muiste, mida sellega tahetakse saavutada — seda ei teata meil peaaegu sugugi. Seda ei tea koolikäivate laste vanemad, veel vähem kaugemalseisjad. Juhuslikus kõneluses, isegi tõsisel ettekandel ja artiklil sähvab vahest kooli kohta niivõrd pöörast arusaamatust, et ei tea kas nutta või naerda.

Koolitegelased isegi vahel, tundes hästi vaid oma kitsast piirkonda, püsivad täielises teadmatuses muude koolitööharude kohta. Mõni aasta tagasi ilmus näiteks ühes Tallinna ajalehes kellegi keskkoolidirektori sulest üldõpetuse vastane artikkel, kus ilmnis autori mitte ainult täieline teadmat

üldõpetusest, vaid ka kujutluse puudus algkooli töölaadist ja töösihtidest üldse.

Kuna kool omal ajal kippus vahetevahel saama tõukepalliks poliitiliselt võistlevate rühmituste vahel, peame nüüd olukorra paranedes katsuma leida teid ja võtteid sihi- ning järjekindlaks koolipropagandaks.

Hea koolipropaganda näitused võiksid siin olla parimad võtted, milledest kool võiks saada suurt tulu.

Selliste näituste ülesanne peaks olema selgitada, mis on nüüdisaja kool, mille poole ta püüab, milliseid abinõusid ta selleks kasutab, milliseid tulemusi on andnud üks või teine võte, mille all kool kannatab kõige rohkem, kuidas oleks võimalik parandada seltskonna, eriti lastevanemate abil neid puudusi.

Sellist näitust ei saa mõjukalt korraldada üksainus kool. See on õigupoolest kooli juhtivate asutuste ülesanne, kel on käsutada selleks laialdasem ülevaade, suuremad asjatundjad, kes omab ka rahva silmas rohkem autoriteeti.

Need näitused võiksid toimuda suuremais keskkohdades mõne muu sündmusega ühendatult, et nad saaksid nähtavaks võimalikult paljudele; või jälle tuleks neid korraldada rändnäitustena, mida iga maakolgas võib välja tellida ja vaadelda niikaua, kui jätkub vaatlejaid.

Koolipropaganda näituse headus seisab selle ülevaatlikkuses ja selguses. Väga kindel ja arusaadav liigitus. Palju selgesõnalisi selgituskirju, suuri täpseid pealkirju. Palju pilte, diagramme, juhtlauseid. Odavad ja hoolega koostatud kataloogid, kuhu on paigutatud lühemaid, väga asjalikke ning ühtlasi väga rahvapäraselt kirjutatud kooli tutvustavaid artikleid.

Näituse puhul ilmugu kohalikes ajalehis häid ning soliidseid koolipropaganda kirjutusi ning juhiseid näituse vaatlemiseks. Hästi ettevalmistatud juhid, kes igale küsijale võivad seletada ja vastata vajalist. Rändnäituste puhul neilgi kaasas pikemad seletuskirjad.

Iga vaatleja, ka kõige vähikum, peab välja tulles sellisest näitusest olema tüki maad lähemale nihkunud koolile nii hästi meeoleolult kui teadmiseritelt.

Meie tavalised koolinäitused, kus vaatlejaile on ette laotud vaid virn vihkuid ning seinad täis jooniseid, pealkirjadena ainult õppeaastate numbrid, kus juhitakse ainult „suuremaid“ isikuid, aga harilikku külalastajat lubatakse vaid vaadelda ning riivatakse teda kõõrdi pilguga, kui ta julgeb otsida näituse konsulenti või küsida seletust toavalvurilt, — ei ole need kellegi koolipropaganda näitused.

Õpilastöödel on kirjeldusel olevail üritustel ka oma koht. Need on siin näiteiks näituse kavas ettenähtud juhtimõtete selgitamisel. Kooli-ülemus võib neid nõutada niivõrd, kui näituse kava seda nõuab, koolis juba olevate tööde hulgas. Üksikuil õpilasil **eritoid** nende näituste jaoks tarvis teha ei ole. Ka ei tarvitse iga õpetaja olla koormatud seda tüüpi näituse korraldamise töödega. Küll aga nõuab rohkearvulisi kaastöötajaid pedagoogide hulgas rändnäituste juhtimine kohtadel, kui ka kodunurga rahva informeerimine mõnes suuremas keskkohas korraldatavast koolipropaganda näitusest.

Õpetajaskond peab andma oma hulgas nende näituste korraldamiseks üksikud jõud, kel on eriti annet ja oskust just selleks tööks. Muud tunnust ega aukraadi ei peaks siin nõutama. Need koostaksid siis näituse, kaasa tõmmates eriteadlasi muudelt aladelt, töötades korraldava asutuse sihi-

kindlal juhtimisel (näit. riigikoolivalitsus, mõne linna- või maakonnavalitsus). Muidugi on nende kasutada rohkesti tehnilist tööjõudu — joonestajaid, päevapiltnikke, dekoraatoreid jne.

Meie noor kooliasjandus on juba küllalt sisukas, et suuta korraldada mõjuka koolipropaganda näituse. Toogem näiteks esile meie koolimajad plaanides, piltides ja mudelais; nende areng, viimne saavutus ja tulevikukavandid; nende hüved ja puudused. Esitagem meie koolilaste kehaline ja hingeline kasvatus kodus ja koolis, toonitades temas esinevaid jõulisi, omapäraseid ning ka üldinimlikult positiivseid jooni, ilma kartmata seejuures alla kriipsutada väärnähteid ja paradoksaalsusi. Toogem välja meie kooli õpetuslik külg tema mitmekülgses meetodilisis teisendeis niivõrd reljeefselt, et sellest suudaks huvituda rafineeritud, koolile üleolevalt suhtuv haritlane kui ka haridusküsimusist eemalseisev lihttöeline.

Arvan aga, sellise näituse eeltööde puhul ilmneks meile juba alguses mõnigi ebaloogiline, ebaselge ja seletamatu punkt meie lastekasvatuses üldse, kooliasjanduses eriti. Vahest on päris terve ja asjakohane mõnigi pätkel ennem katki närida „omainimeste“ ringis ja see siis suupäraselt serveerida kogu lapsikasvatavale seltskonnale.

Meie seltskond ei jääks külmaks sellele üritusele. Selles ei kahtle ma iialgi. On vaja asja võtta ainult väga tõsiselt ja solidselt. Siis leiab koolipropaganda meil samuti pinda kui mujal. Meil veel enam kui mujal.*)

See loob meie seltskonnas meeoleolu võidelda kooli eest ja ühes kooliga, selle asemel et võidelda kooli vastu, nagu see on sündinud meil vahevahel lähemas minevikus. See õpetab õigemini hindama ja arvustama kooli. See näitab tegelasile, mis on nende esmajooneline kohus kooli eest hoolitsemisel ning õgvendab lastevanemate suhteid kooliga, õpetades neid kooli heaks töötama, eeskätt oma laste eest õieti hoolitsedes.

See viimane on vahest nende näituse **suurim otstarve**.

Pedagoogilised näitused teenivad kooli tema oma tegelaste raamkonnas. Nende ülesanne on edendada ja süvendada kasvatus-õpetustööd kui eriala, näidates sel alal töötajatele võimalikke saavutusi, projekteerides uusi võimalusi, üles seades küsimusi, mida vaja kaaluda ja katsetada, esitades võrdluseks mitme võtte tulemusi, tuues hoiatuseks ebaõnnestunud katsete resultate jne.

Selliste näituste korraldajaks võiksid olla õpetajate organisatsioonid või mingi pedagoogilise küsimuse ümber koondunud eriteadlaste rühmitused. Eksponaate saadavad kõik, kes arvavad, et nad sellega suudavad kuidagi teenida kooli.

Ses küsimuses vajame veel kasvamist ja kasvatamist. Mõnes juhtumis on vaja lisada enesekriitikat, mõnes teises jälle eneseusaldust. Kehtivais oludes nõuab pedagoogilisel näitusel esinemine vahel isegi usukannataja julgust. Arvan nimelt, et iga õpetaja, kes tahab midagi näidata ja propageerida ametikaaslasile, peaks esinema oma täielise nimega, kooli nimetusega, tööolude kui ka töövõtete ja töömeeleolu täpse kirjeldusega, rääkimata töösihtide, töökava ja töötulemuste fikseerimisest. Laste valmis töökesi vaadeldes ei ole meil kaugeltki nii tähtis, missugused need on, kui see, kuidas neid tehti. Koolinäituse kui ürituse nõrgimaks küljeks tuleb lugeda

*) Mõõdunud suvel Tallinnas korraldatud pedagoogilist näitust külastas 5796 vaatlejat, mis on meie oludes märkimisväärne suur arv. (Vt. „Eesti Kool“ nr. 7—1936, lk. 366).
Toim.

selle „kuidas“ puudumist, vähemalt raskesti esiletöövast. Õpetaja osa näituse töös peab katsuma vähendada seda puudust, andes võimalikult kujuka kirjelduse töökäigust.

Igatahes esineb seda tüüpi näitustel väga palju täiskasvanute tööd.

Nägin ühel pedagoogilisel näitusel albumi, mis õpetaja oli koostanud oma õpilaste ühe aasta töödest. Albumile saateks oli ta ise kirjutanud masinakirjas tüseda raamatu paksuse seletuskirja. Album õigupoolest illustreeris seda seletuskirja. See on üks võtteid pedagoogilisel näitusel esinemiseks. Leidlik väljapanija leiab muidugi igasuguseid teid, kuidas anda oma töösaavutusi edasi teistele. Ärgu aga keegi arvaku, et — pakin mõned vihikud ja seinatabelid kasti ning saadan sinna, teised tehku samuti ja pedagoogiline näitus on käes! Eks nad ise näe, mis siin on!

Seda tüüpi näitusel peab iga eksponaat olema omaette tervik, kõnelema selget keelt. Ja selle selguse eest peab hoolitsema eksponaadi saatja õpetaja. Lapsed ei tarvitse selle näituse korraldamisest suuremat midagi teada. Neile ei paku see üritus ju midagi. Veel vähem oleks mõtet panna neid tegema eritöid sellise näituse jaoks.

Õpetajal aga, kes on oma asja eest väljas, ei peaks siin olema ükski vaev liiga kallis. Käsi peseb kätt. Niiviisi me üksteist aitame ja kõik üheskoos tõuseme.

Kristuse suurepärase võrdlus küünlast, mida ei tohi panna vaka alla, sobib ka selle töö kohta. Pangem ta nähtavale kõigile kijas olijaile, olgu ta kas või väike küünlaotsake, mis näitab, kuidas „ükskord-üks paremini pähe jääb“, või kuidas kirjutada „a“ tähte.

Pedagoogilised näitused ei tohiks olla suured. Nende väljapanekud peaksid koonduma ühe-kahe küsimuse ümber. Siin peaks püütama sügavuse poole laiuase arvel.

A. 1930 korraldatud Kooliuuenduse näitus tahtis olla õigupoolest pedagoogiline näitus, võttes algkooli osas peacesmargiks üldõpetuse ja ainete kontsentreerimise küsimuse propageerimise. Küll ei olnud meil tookord kellelgi veel päris teadlikult välja kujunenud sellised näitused kui eritüüp kooliüritusi. Seepärast ei saa mainitud näitust ka täpselt võtta käesolevas artiklis toodud trafareti kohaselt.

Näituse ajal peetud rohkearvulised loengud, näitetunnid, töökoosolekud jne. püüdsid asendada ettevalmistatud juhtide, pikemate seletuskirjade kui ka kataloogide puuduse.

Nägin kord ühe põllumajandusliku asutuse juhi laual punast mappi pealkirjaga: „Lahendamata küsimused“. Arvan, meil pedagoogidel on küllalt küsimusi endilegi säärase mapi sisseseadmiseks. Usun aga kindlasti, et iga pedagoogiline näitus aitab meil mitugi küsimust selle mapi vahelt välja tuua. Ega ole seegi halb, kui iga sellise näituse puhul jälle uusi probleeme üles kerkib, mis esialgul lahendamatu hulka peame jätma.

Pedagoogiline mõte, mis meil 1930. a. ümber löi leegitsema, on nüüd tagasi tõmbunud, põledes edasi vaikse tulena. Majanduslikud, riiklikud ja rahvuslikud huvid on kooliasjanduseski alla surunud puhtpedagoogilised. Loodan aga, et „kuningas laps“ meie silmis jällegi tõuseb aukohale. Et tema kasvuaja kaunistamise eestseisjad jälle tõstavad häält ja hakkavad otsima endale kaasvõitlejaid.

Siis saavutame meeoleolu, milles ei jõua korraldada küllalt palju pedagoogilisi näitusi; niipalju tekib nende jaoks sisu.

Koolinäitused selle sõna kitsamas mõttes oleks kolmas liik näitusi. See oleks mõeldav ainult ühe kooli piirides ja, kui vähegi võimalik, sama kooli ruumes.

Selle näituse eesmärk on luua erakordne moment õpetus-kasvatustöö tõstmiseks oma koolis. Selliseid erakordseid momente vajab täiskasvanugi, et uueneks huvi ja tõuseks töömeeleolu. Vaheldust igatseja ja ainult konkreetselt mõtelda suutev laps vajab neid seda enam.

— „Ega te seda julge küll kellelegi ütelda, et teie lapsed näituse tõttu hakkavad paremini töötama. Inimene peab ikka tegema tööd töö enda pärast ja harrastama ilu ja puhtust ainult oma hinge esteetiliste tarvete tõttu“.

Nii ütles mulle kord üks väga tark härra.

Minu 8—9-aastased julgevad aga küll päris avalikult ütelda:

„Selle vihu katsun hoida päris puhta ja ilusa, siis võib see näitusele minna.“

Ja mul on pedagoogilist julgust veel tagantjärele ässitada: „Kirjuta aga pealegi. Küll ta tuleb ilus, kui aga püüad. Paneme tingimata näitusele“.

Või soovite mult kuulda:

„Mingisugusest näitusest ei ole praegu juttu. Tee tööd töö pärast ja taotle ilu oma hinge esteetiliste tarvete pärast“.

Muidugi peame püüdma kõrgete hingeliste väärtuste poole, nagu töökus, puhtus, täpsus, ilutunne jne. Kuid nende saavutamine ei edene inimese kasvatuses tiivulisel teel. See läheb aste-astmelt pikka ja vaevalist rada. Laps ei suuda selles vanuses meid kuidagi mõista, kui osutame talle viimast kõrgemat astet, kui näitame talle ainult järgmise astme ja teeme sellele romimise talle kuidagi veetlevaks, siis tuleb ta meile rõõmuga järele.

Nii on ka rõõm koolis suur, kui lastele sügisel üteldakse — tänavu kevaldel tuleb näitus. See mõjub nagu sütitav säde. Kõige nõrgemgi laps võpatab: ei tea, mida mina näitusele panen. Hooletuimgi õpetaja mõtleb pisut rohkem oma töökäigu üle — tänavu lähevad ju tööd näitusele. „Hoiame kooliruumid puhtad! Remonti ju enne näitust ei tule.“ Nii ütleb „koolitädigi“ lastele ja valvab omasoodu hoolsamini kui muidu.

Ja kui niiviisi terve kool kogu õppeaasta jooksul on oma harilikku tööd teinud pisutki paremini, pisutki elavam meeleolus, siis on ju sellega ometi midagi saavutatud, mil on oma iseseisev väärtus.

Absoluutselt kohusetruu ja hoolas inimene teeb niikuinii oma töö tingimusest absoluutselt hästi. Ega see näituse meeleolu tedagi tarvitse häirida tema igapäevases töös.

Muidugi peab harilik koolitöö minema igal juhul ettenähtud metoodilist käiku. Näituse korraldamine ei tohiks siin esile tuua lünki ega hüpeid. Küll aga võime kujutella näitusel mõne õppeainega seotud eksponaati, mis siiski on tehtud „näituse jaoks“ ning muidu ei oleks ehk pävakorda tulnud.

Nende tööde olemasolu on õigustatud sel juhul, kui nad, lapsi mitte liigselt koormates, on süvendanud tööd õppeaines ning ühtlasi aidanud tõsta kooli üldüritust — näitust. Iga-aastane töö samal alal ei suutnud ehk anda nii suuri tulemusi: polnud näituse algatusrikast meeleolu; ei tasunud alal hoida kõike siia juurde kuuluvat; oli muid algatusi, mis nõudsid rohkem tööd teises suunas jne.

Näitena tooksin järgmise loo.

Geomeetria tunnis V klassis ülevad mu tüdrukukesed kord etteheitvalt:

„Aga IV klass teeb geomeetrias nukumööblit — näituse jaoks“.

„Aahaah!“

„Aga mis meie hakkame tegema?“

„Meie teeme edasi prismsid“.

„Oi, ainult prismsid! Aga teistel on moodne nukumööbel!“

Vahepeal oli aga üks tüdruk joonistanud oma risttahukale aknad ja meie kõik konstateerisime, et moodne maja on valmis. Arvutasime, missuguse peab võtma vähendatud mõõdu, joonestasime tubade põhiplaani. Arvutasime ja naljatasime läbiseigi.

„Teeme meie moodse linna — näituse jaoks“.

Hakkasime siis tegema moodset linna. Iga laps pidi niikuinii tegema prisma geomeetria tunniks. Vaja oli ainult teada, kui suure igauks, kuhu joonistada aknad, ukSED jne.

Oli parajasti Iseseisvusepäeva tõttu paar vaba päeva. Käidi siis vaatlemas Tallinna moodseid maju agulites ja südalinnas. Tõin reile ühelt tuttavalt insenerilt hiljuti Pariisist saabunud mapi „Moodne väikelinn“.

Arutasime siis oma 11—12-a. arhitektidega:

„Ei, säärast maja mina endale ei tee... Aga, vaat, see on ilus!“

„Mina teen kitiku!“

„Näidake meile siia see koolimaja. Meie hakkame koos seda ehitama“.

„Mina ei leia oma majale üldse siit eeskuju. Kogu linnastki ei leia. Teen endale hoopis isemoodi!“

Joonestasime siis esiti klassi põrandale, pärast papile kogu „linna“ põhiplaani. Igauks sai omad mõõted kätte. Järgmiseks korraKS oli meie klassi põrand täis ilusaid kubistlikke maju. Suuremad ehitused — teatrid, koolid, postimaja, jaam jne. — koosnesid mitme lapse tehtud prismadest. Osavamad lapsed olid endile võtnudki „südalinna“ majad. Need olid ka hästi õnnestunud. Vähemaist „elumajadest“ valisid lapsed paremad ja nägusamad ja nummerdasid ära. Aedadegi põhiplaani joonestati täpselt välja. Palju geomeetria, palju stiili vaatlemist primitiivsel kujul, palju tulevase elutarga perenaise juttu, palju naeru sünn-seal esile tulnud „lapsuste“ puhul.

„Majad“ läksid esialgu koju tagasi ja linna „krunt“ kapi taha nurka. Näituse eelpäeval tõime kõik jälle välja. Tegime aiad ja avalikud platsid samblaga ja kõige muuga „toredaks“, kleepisime majad kohale. Selle eksponaadi kohale seinale tulid meie plaanid ja arvutused.

Olime aga väga üllatatud, kui VI klass tõi välja oma „majad“ ja tornid ja hakkas keskaegset linna ehitama, mida nad olid samal viisil valmistanud, keskustades geomeetria ja ajaloo andmeid.

Muidugi ei oleks mõtet teha igal aastal sellist tööd. Aga väga palju kasulikku sai seejuures ära teha peaaegu mängimise meeleolus.

Laste tööde juures on ju tegemine tähtis. Näitus annab sellele „tegemisele“ laste silmis otstarbe. Et nende töö pärast näitust jälle kohe lammutatakse, sellele ei panda suurt rõhku. Nende arvates on ta nüüd oma otstarbe täitnud.

Neist suurtest näituse jaoks tehtud kollektiivtöist võib kool saada vahest mõne väga hea õppevahendi. Suuremalt jaolt lähuvad nad aga kõige kaduva teed. Sellest ei ole kahju. Uued ajad ja uued tööd seisavad ju ees.

Peale igapäevase hariliku koolitöö annab näituse korraldamine iseenesest meile hulga eritöid, mida on väga soodus kasutada laste maitse ja osavuse arendamiseks.

Juba ammu enne näitust on teada, missugusesse ruumi tuleb kellegi klassi näitus. Kuidas see sisustada? Mis kuhu paigutada? Kui palju mahub siia, kui palju sinna? Kui palju valida vihikuid, jooniseid jne.? Missugused me üldse valime? Mis mööblit välja viia, mis mujalt juurde tuua? Mida võiks ettevõtta kaunistamiseks? Mis värvi kaante vahele panna viihikud? Mis me joonistame ja kirjutame neile kaantele? Kuidas me raamine tabelid? Kellele saata kutsed ja kuidas need kirjutada? Missuguste tähtedega tuleks teha näituse pealkirjad? Mis on üldse tarvis kirjutada näituse vaatlejaile selgitamiseks? Kas ei oleks vaja teha näituse jaoks seinajaalehe „erinumber“, kus on kõik sees meie koolist ja ka näitusest?

Kõik need tööd on ju sellisel näitusel ainult laste tööd. Laste kavatsused, laste otsused, laste maitse, laste tehnikad. Õpetaja osa on sama, mis ta peab olema nüüdisajal igas heas klassis — lasta elada ja areneda, näidata järgmist astet, kui seda ei nähta temata, hoiatada, kui ajaraiskamine ja vääratus oleksid selleta liiga suured. On väga suur töö sel kombel nii-suguse näituse korraldamise eeltööd vaos hoida. Oleks palju kergem lastelt kõik ära korjata, ise sorteerida ja välja panna. Näitus oleks siis vahest ilusam ja järjekindlam. Aga sel juhul kaotab meie üritus väga palju oma mõttest.

See on seda õnnestunum, mida rohkemaarvulisemalt me suudame lapsi tööle panna. Iga lapse tööd peab vähemalt midagi olema näitusel näha. Keegi ei tohiks meile ette heita, et see näitus olevat tulnud liiga suur. Olen nõrgemalt lastelt vahel välja pannud vaid üksikud paremad leheküljed, pannes teised klambritega kinni vaatlejate liigse uudishimu eest. Igatahes häbeneda ei tohiks ükski laps oma näitusele-pandud töid. Sellist karistusvõtet meie sajand enam ei tunnusta. „Palun, proua, lubage mind mu sall näituselt ära võtta. Ristitädi tuleb homme ka siia, ta naerab mu välja, mul on seal alguses nii halvasti.“ Muidugi peab tütarlapsel ses asjas vastu tulema, kui ei õnnestu teda viia veendumusele, et ristitädi andestab talle äpardunud alguse).

Korraldamistöödest peab samuti iga laps saama osa võtta annet ja jõudu mööda. Ka siin on täiesti lubamatu anda ülesanne, millele ta ei ole veel kasvanud, mida ta kardab, mis teda liigselt koormab.

„Kõik lapsed üht ja sama! Ka sul on pea, käed ja jalad. Miks sina ei saa!“ See ei ole juba ammu enam õige toon koolis. Sääraste erakordsete ürituste puhul on ta hoopis ebakohane.

Muidugi koosneb meie näituse valve, juhtijaskond ja esindus ka lastest. Õppimata see ei lähe, ka mitte viperusteta, aga saame siiski nii kaugele et meie mudilased „lahkesti“ võtavad vastu külalisi, seletavad neile ja näitavad kõik, mis nende meelest tähtis. Õpetajad on ju igaks juhuks ka seal.

Neil on nüüd, kus näitus „valmis“, oma uusi — lastele teadmata ja nägemata — ülesanded.

Olgugi et seda tüüpi näitus on tehtud ainult seks korraks, et tema tähtsus seisab peamiselt tegemises, mitte niivõrd tulemuses, peame siiski katsuma peasta, mis peastetav, s. o. säilitama näituse parima osa koolile tagavaraks.

Koolikroonikasse kuulub näituse pikem kirjeldus. Koolimuuseumi jääb töönäiteid. Õppevahendite hulka pannakse paremini õnnestunud tabelid, mudelid jne. Päevapildistatakse, mis muul viisil ei ole alalhoitav. Õppenõukogu protokollidesse märgitakse õppenõukogu enda arvamus näi-

tuse väärtuse kohta, märgitakse üksikud puudused ja lähemad teed nende parandamiseks tulevikus. Seda võib teha ja tehtut täiendada veel hulk aega peale näituse möödumist. Enamasti ollakse näituse lõppedes väga väsinud, nii et tükil ajal on söökki värvipliatsi maiku ja uneski viirastub kirjusid kartongitükke. Hiljem meenub aga selline näitus siiski ilusa suur-sündmusena, mis vilgub tähisena hallis elus. Siis on jälle lusti arutella ja fikseerida kõik kasulik, mis ühenduses näitusega.

Igal aastal ei maksa näitusi korraldada üheski koolis. See on ju väga suur töö, mis rakendab pinevasse tegutsemisse niihästi lapsed kui õpetajad. See on siiski ka ühekiuline töö, mis läheb koormavaks igal aastal. Ka teised koolitöö küljed nõuavad arvestamist.

Näituse aeg ja sagedus olgu aga kooli enda määrata. Väljaspoolt peale surutud või sugereeritud ei tohiks olla ükski koolinäitus.

Kes külastab sellist näitust? Kõige pealt lapsed ise. Sama kooli lapsed. Tulevad istuvad asjatundlike nägudega, otsivad kõigepealt omi töid, siis sõprade omi, siis suuremad vaatlevad pisemate ja pisemad suuremate omi, istuvad vahest tundide kaupa — loevad kirjandeid. Sama kooli lapsed ühes teiste koolide omadega. Õed-vennad. Naabritoa ja naabri-maja lapsed. Ning nende arvustus on vali ja halastamatu. Siis sama kooli lapsed, käekõrval isad-emad, onud-tädid, ristiisad-ristiemad, pere-prouad-poeprouad ja, kes nad kõik on, kes kuidagi puutuvad lastesse. Näidatakse kõigepealt omi töid, siis „meie klassi kõige toredamaid töid“ jne. Siin võib tagantjärele vahest ehk mammade vahelist riidu tulla — et pangu see kool, kus teie Asta käib, ka seesugused asjad välja, kui meie Leida koolis oli! Aga — see võib oma moodi kasuks olla koolile.

Kui siis tuleb meie näitusele vahest mõni haridus- või seltskonnategelane või ka ajakirjanik jne., siis jalutagem nendega läbi ruumide, vabandades ette, et meie näitus ei paku õieti neile midagi. Tehes seda näitust ei ole me saanud arvestada muud kui oma tööd. On neil aga armastust laste vastu, mil puhul hakkavad neile kõnelema kõik need seinad ja laudad siin meie näitusel, siis on need külalised samuti meie armsad sõbrad; küsige nad aga, küll me neile jutustame meeleli, kuidas üks või teine eksponaat sündis ja mis kõik oli sellega ühenduses, näitame ehk väikese autorigi ja jutustame ta eluloo.

See on omamoodi nauding käia säärasel näitusel, mil pole otsa ega äärt, ei süsteemi ega ülevaadet ja kus iga kämblatais maad on ise viisil „ilus“.

Pea tunnistama, ka säärased näitused leiavad küllaldaselt külastajaid, olgugi et nende otsene eesmärk ei ole ju olla külastajate jaoks. Laps-kunstnik on siin tõmbejõuks, mis toob tõsise tegelase teiselt alalt, töölise oma raske töö juurest ja paneb peatuma värvipliatsi-pildikeste ja „trükitähtedega“ maalitud kirjandite juures.

Muidugi kuulub seegi kooliüritus arvustuse alla nagu iga teinegi. Mõten nimelt koolitegelaste arvustust. Kuid see arvustus peab lähtuma õigest seisukohast. Ka see peab minema koolile kasuks. Vastasel korral on ta kurjast ja olgu peetud endale. Arvustajal peab olema selge, mida ta arvustab, praegusel juhul, kuidas see näitus sündis ja kasvas ning milleks see korraldati. Ta peab teadma, et laps seisab selle kõige taga, laps oma hüppelise tähelepanuga, ebajärjekindla loogikaga, ebaosava käega, alalise valmisolekuga eksima, kuid võrratu töötõsidusega ja siirusega.

Last ei saa külastaja arvustada sel näitusel. Tema on andnud oma parima.

Arvustaja juhtigu õpetaja tähelepanu võimalikele arusaamatusile ja lahkarvamusile töövõtteis. Ta ärgu toogu aga siin esile oma väiteid mitte niivõrd hüüd- kui küsimärkidega. Vahest on õpetajal midagi ütelda selle kohta, mispärast ta ühe asja on nii teinud, mitte teisiti. Vahest on „kuningas laps“ seadnud seekord oma täiskasvanud juhile erinõudeid, mida tuli arvustada tema kasvamise huvides ja — töötulemused omandasid teise pildi.

Üldiselt annab ju koolinäitus ainult väga suurele asjatundjale õige pildi tööst endast ning õpetaja võimeist, kui ta seda üldse suudab anda kunagi.

Sest väga palju, mis koolitöös on väärtuslikku, ei ole näitusele pandav. Kogu selle suuline osa, mis on ju olulisimaid, jääb täieliselt ära. Samuti kõik tahvlijoonised ja -kirjutised kui ka suurem osa savi- ja liivakasti töist.

Ja see, mis näitusel on, võib olla mitmel teel saavutatud! Ütleme, teie ees laual on väike ristpistetööke — ilus tarbeese sobivais värves kauni ornamendiga. Sellele tööle võis valida mustri ema kodus, võis seada lapsele valmis kogu töö, talle kõik näpuga ette näidata, võib-olla isegi vit-saga seista juures, et laps saaks töö valmis näituse jaoks. Seda võis õpetaja ette joonistada ning suuremaid lapsi lasta aidata. See võib olla ühe erilisel selleks tööks andeka lapse töö, kes juba kodus on saanud iseseisvalt toime suuremategi töödega ning tegi nüüd koolipreili meeleheaks näitusele midagi. See võib olla paari päeva töö. See töö võib aga olla kestnud paar kuud, kui ebaosavad näpukesed esmakordselt harjutasid seda pistet ja väike töötaja tahtis oma suures püüdlikkuses ka teha kõik korralikult ja puhtasti. Võib-olla on õpetaja suutnud oma suure pedagoogilise andega kaasa kiskuda mõne hoopis andetu, näputöös seni päris nõrga ja lohaka lapse. Siis otsitagu näitusel seda tööd vaadeldes neid salateid, mis on siin viinud südamest südamesse ja jäetagu kahe silma vahele mõni juhuslik tagurpidipiste.

Nii umbes tuleb arvustada koolinäitust selle kitsamas ulatuses, kus valitseb „kuningas laps“ oma töödega ja õigustega.

Sellele suhtumisele ei ole aga meie veel küpsed, ei meie suur publik ega kitsas „spetside“ ringkond.

Meie otsime ikka siit „üldpilti“, vigu ja vourusi ning tahame läbi näituse tubade jalutades tohtida omada õiguse võrrelda õpetajaid ja koole.

See näitus ei ole aga korraldatud selleks. See ei anna meile selleks andmeid.

Selle näituse korraldab kool endale, ja niivõrd kui ta sai kasu töö-rõõmu tõstmise kui ka arenemise ja osavuse huvides, niivõrd võivad ta tegelased tunda nüüd rahuldust. Niivõrd võivad neile kaasa tunda ka kõik külastajad.

Peatudes veel näituste eriliikide juures, võiksite vahest väita — kas üks liik õigupoolest ei kata teist? Kas näiteks, hästi õnnestunud ühe kooli näitus, mis on mõeldud näitusena kitsamas mõttes, ei suuda teha ka head propagandat kooli heaks? Kas säärane näitus ei ole ka ühtlasi pedagoogiline näitus, andes ametikaaslasile võimaluse näha üks-teise tööd. Teatava määrani võib ju seda jaatada. Kuid säärane näitus on ikkagi liiga vähe ülevaatlik selleks, et ta suudaks neid teisi ees-

märke saavutada, kui külastaja ise nende poole ei püüa, kulutades selleks rohkesti aega ja vaeva. Peavad aga näituse korraldajad ise silmas kõiki eesmärgi korraga, kujuneb enamasti asi nii, et püütakse mitut jänest korraga, aga päris kinni ei saada ainustki. Paremal juhul pakub koolinäitus kitsamas mõttes head materjali mõlemat liiki teisteks näitusteks, mida siit kerge välja otsida ning asjaomaste õpetajate kaasabil võimalik korraldada ja seletustega varustada.

Püüdsin seletada ametikaaslasile oma seisukohta koolinäituste suhtes. See on vaid katse äratada tähelepanu sellele küsimusele, mida minu arvates on meil kuidagi võetud liiga pealiskaudselt ja üldiselt. Loodan kindlasti et koolinäituste korraldamise küsimus kerkib lähemal ajal koolitegelaste huvi tulipunkti. Siis töötatakse selle kooliürituse teostamiseks välja ka uusi täielikumaid võtteid ning viimistellakse olemasolevaid.

Algkooli orkester.

H. Meri.

Hoogsalt asutatakse meil kooliorkestreid. Valitakse harilikult pillid, mida õpetaja ise oskab mängida või mis õpilasil on juhuslikult olemas. Seepärast on kooliorkestrite koosseis õige kirju. See ei ole orkestritele kasuks: juhuslikest pillist koostatud orkester ei suuda kunagi pakkuda seda, mida kindlatüübiline orkester. Ka tuleb juhusliku koosseisuga orkestri juhil orkestreerida ja kirjutada kõik palad, kuna kindlatüübilise orkestri jaoks saab noote osta. Kuuldavasti Tallinna õpetajad on teinud katset valida üldist orkestritüüpi, kuid tulemusi sel ei olnud ega saanudki olla, sest kooli orkestri tüüp peab ise end „läbi lööma“. Õigesti otsustada suudaks selles asjas ainult säärane isik, kes kõiki neid pille ja orkestreid on käsitelnud ühesuguse oskusega.

Milliseid nõudeid seame kooliorkestrile? Kas nõuame lastelt samasugust mängu, nagu kuuleme täiskasvanute orkestrilt? Selge on, et mängimises täiskasvanute pillidel, nagu viiul, lapsed ei suuda tõusta vanade tasemeni. Laste mäng oleks ikkagi kehv täiskasvanute mängu järeleaimamine. Säärast laste mängu kuulates me ei suudaks vabaneda selle võrdlusest täiskasvanute mänguga — ja seda laste kahjuks. Kooliorkestri esinemisel peaksime siis alati meeles pidama, et mängivad lapsed ja et nendelt ei või nõuda rohkem. Seejuures me ei saaks vabaks tundest, et orkester on antud laste kätte.

Laste orkestril olgu lastepärased pillid, mida nad suudaksid käsitleda täielikult. Neil olgu ka omapärane jõukohane repertuaar. Kui kuuleme sääraselt orkestrilt korralikku mängu, rahuldab see meid tõsiselt. Me kuuleme siis laste orkestrit, aga mitte orkestrit laste käes.

Laste orkester ei tohiks olla lõbuks ainult vanadele, vaid just lastele. Ei tuleks uhkustada ränga tööga, raskete paladega ja erakordse mänguga. Nähtud vaev ei tasu siis enam kasvatuslikke tulemusi, sest orkester peab olema koolis kasvatavaks teguriks. Osavõtt orkestrist peaks olema võimalik kõigile soovijaile, mitte ainult andekaile muusikas, vaid teistelegi. Eriti soovitav oleks osavõtt orkestrist neile, kes laulda ei suuda. Enamik ebumusikaalseid

õpilasi omavad küllaldase rütmitude ja sellest jätkub, et olla kohasel pillil tubli orkestrant.

Lasteorkestri pillid peaksid täitma järgnevaid nõudeid.

1. Pill peab olema kergesti õpitav. Vaevalt jätkub lapsel püsivust aastaid õppida pillil, et siis lühikest aega mängida orkestris, sest kooliaeg lõpeb. Pill peab olema õpitav mõne nädalaga, äärmisel juhtumil mõne kuuga, et pääseda orkestrisse. Õppimine ei tohiks olla väsitav ega aega raiskav, et ei segaks koolitööd. Orkestris peab olema pille, mis on kättesaadavad vähemmusikaalseile.

2. Pilli käsitsemine ei tohi rikkuda lapse tervist (näit. vaskpasunad).

3. Pill peab olema alati mänguvalmis, „hääles“. Lapsed ei suuda häälestada pille. Kui aga õpetaja peab häälestama 30—40 pilli harjutuse eel, siis väsib ta juba harjutuse alguseks ja lapsed tüdivad ootamisest. Säärasel juhtumil ei saa orkestrimäng enam olla meelelahutuseks ja rõõmuks.

4. Pill peab olema kõigile kättesaadav hinnalt. Enamus meie lastest ei ole küllalt jõukad, et osta kalleid pille. Ka koolid ei suuda neid muretseda. Orkestrite asutamisel on suurimaks takistuseks raha puudus.

5. Pill peab olema kergesti kaasaskantav, kõlvuline tarvitamiseks ka rännakuil ja laagreis.

6. Kõige selle juures pill ei pea olema mängukanniks, vaid võimeline ka tõsisemaks muusikaks.

Meil olevais lasteorkestreis on tarvilusel peamiselt järgmised pillid: viiulid, mandoliinid, balalaikad, vilespillid, okariinid, klapp-pillid, ksülofonid ja kõiksugu löökpillid. Klaver ja harmoonium kui toetajad pillid ei kuulu otseselt orkestri koosseisu.

Viiul, kuigi suurte väärtustega pill, ei sobi laste orkestrisse. Ta tarvitab aastate pikkust ettevalmistust, kuni temal võib mängida orkestris. Ta vajab alatist häälestamist. Kuigi õpetaja enne esinemist häälestab viiuli, võib mõni keel kergesti minna häälest ja rikkuda tervet mängu. Kuulsin kord, kuidas viiul-pillide orkestris üks poiss viiulil oma osa mängis ühe tooni madalamale vajunud keelel. Viiul on veel kallis riist ja kogukas, eriti tšello ja kontrabass. Väidetakse, et viiulil võib õpilane mängida ka koolist lahkudes ja kasutada seega koolis nähtud vaeva. Kuid igal pillil mängimine arendab mängijat ja kergendab iga uue pilli, samuti viiuli õppimist. Ei soovitatagi noorelt, kus sõrmed pole küllalt sirgunud, alata viiulimängu.

Mandoliinid on kergemini õpitavad kui viiulid. Häälestamine on nüisama tülikas kui viiulil. Mandoliinide orkester aga on üsna ühetooniline ja värvitu. Segav nende juures on plektronite kröbin. Kolm-neli mandoliini koos kõlavad veel kenasti, aga mida suurem orkester, seda rohkem kuuleme kröbinat ja seda vähem tooni. Mandoliinid on ka võrdlemisi kallid.

Balalaikad on meile võõrad, tarvitatakse vene koolides.

Vilespilli suureks paremuseks on see, et nad on alati hääles, seega mänguvalmis. Nad on võrdlemisi kergesti õpitavad ja kaasaskantavad. Neil on eeldusi olla lasteorkestri pillideks. Aga nad omavad ka puudusi. Vilespillide orkester kõlab kaunilt, aga pisut külmalts ja kaugelt. Puudub jõud, eriti madalais toones. Abiks võetav klaver eraldub liiga neist pillest. Ka hinnalt on nad kallid. Välismaa pillid maksavad sopraan 8 kr., bass 70 kr. Kodumaal valmistatud vilespillid maksavad vastavalt 3 kr. ja 21 kr., kuid kuivavad ja tursuvad kergesti.

Okariinil on kõige rohkem eeldusi olla lasteorkestri pilliks. Ta on odav, maksab 1 krooni, bass 3 krooni. On eelmisist pillist palju kergem õppida, omab ümara, hästi kandva tooni. Sobib hästi väikeses koosseisus triona või kvartetina mängimiseks ka suuris kontsertsaales. Iius ja kõlav on okariin ka soolopillina klaveri saatel. Ta on kogult väike, taskus kantav. Puuduseks on ta teisist pillist väiksem ulatus: $1\frac{1}{2}$ oktaavi. Teisel pillil tarvitatakse 2 oktaavi. Kuid $1\frac{1}{2}$ oktaavist jätkub laulude ja valitud palade mängimiseks (näit.: Moszkovski „Hispaania tants“ op. 12, 1—1, Järnefeldi „Hällilaul“ jt.). Okariini levimist takistab asjaolu, et teda veel vähe tuntakse ja mõnikord valesti käsitletakse.

Klapp-pill on eriti lasteorkestri jaoks konstrueeritud pill. Väga lihtne käsitseda. Helid ei detoneeri. Vajab aastas ainult paar korda häälestamist. See on väikse koguga puust, klappidega pill, harmoonika keeltega. Kuna ta on määratud mängimiseks ühes okariinidega, siis ulatuselt vastab okariinile. Ta on klarinetitaolise heliga pill suure dünaamilise võimega. Tema puuduseks on võrdlemisi kallis hind — 8 krooni.

Klapp-pillide juurde kuuluvad saatepillid ja saatebassid. Need on suupillitaolised pillid akkordide mängimiseks. Andekam õpilane vajab saatepilli õppimiseks ainult paar minutit, et orkestris kaasa mängida (eeldades, et tunneb noote). Neil pillidel võivad mängida puuduliku musikaalsusegagi õpilased, kui neil on rütmitunnet. Saatepilli hind on $1\frac{1}{2}$ krooni. Bassid on kallimad.

Klapp-pillid ühes saatepillidega annavad orkestrile üsna suure ulatuse: kontraoktaavi si -st kuni fa^3 -ni, ühes pikkolo-okariiniga kuni fa^4 -ni.

Suurt poolehoidu Tallinna lasteorkestreis on võitnud ksülofon. See on puupulkadest koostatud 3-oktaaviline löökpill. Harilik orkestrik sülofon on huvitav riist, aga mõeldav ainult lisapillina, „soolo“ mängimiseks andekale õpilasele. Noorte Kotkaste orkestreis on tarvitusel 3 saateksülofoni ja $1\frac{1}{2}$ -oktaaviline ksülofon viisi mängimiseks. See grupp sobib võrdlemisi hästi orkestriga ja asendab klaverit. Saateksülofonid (viiepulgalised) on äärmiselt kerged õppida ja alati hääles.

Kui tahame päästa lapsi ja õpetajat liigest tööst ja asutada kõigile õpilasele kättesaadavad orkestrid, siis peame moodustama orkestri kõige odavamast ja kõige kergemini käsitletavaist pillist. Need on okariinid, klapp-pillid ja saatepillid. Neist pillist orkester on ühtlasi kõige värviküllasem ja lastepärasem teiste orkestrite seas, ja küllaltki võimeline tõsisemaks muusikaks.

Okariin-klapp-pillide orkester on kiiresti levinud eriti Noorte Kotkaste seas. Paari aasta jooksul on asutatud üle 150 orkestri. Müügil on üle 35 pala sellele orkestrile ja iga aastaga tuleb kümnekond pala juurde. Nii oleks lahendatud ka noodikirjanduse küsimus.

Täielik okariin-klapp-pillide orkester moodustub kolmest rühmast. Nagu sümfoonia orkestris on keelpillide, puupillide ja pasunate rühmad, nii on ok.-klapp-pillide orkestris okariinide, klapp-pillide ja ksülofonide rühmad. Iga rühm on võimeline esinema omaette. See rühmade mitmekesisus võib lihtsamagi laulukeste teha huvitavalt teisendatud muusikapalaks. Kui ühetaoisist pillist moodustada orkester laulukest võib korrata ainult kord või paar, et mitte muutuda igavaks, siis okariin-klapp-pillide orkestris võib teda korrata tosin kordi, muutes rühmi ja neid mitmeti grupeerides. Leidlik juhataja võib siin teha palju.

Suvised praktika korraldamisest täienduskoolis.

Ev. Aarvel.

Ülevaate saamiseks, kuidas on korraldatud täienduskoolis suvised praktikat ja missugused puudused sellel alal valitsevad, korraldasin läinud aasta sügisel Täienduskoolide Õpetajate Ühingu kaudu ankeedi. Ankeedile vastasid ainult 12 kooli. Mittevastajate koolide kohta ei tea seisukohta võtta, kas neis üldse midagi tehti või kandis neis töö nii juhuslikku laadi, et ei saadud vastata.

Püüan korraldatud ankeedi põhjal anda ülevaate, kuidas senini suvised praktikad on korraldatud ja kuidas seda oleks soovitatav tulevikus teha. See ankeet peaks vaatamata väheste vastajate arvule teatava ülevaate andma, kuna vastajais koolis oli kokku 516 õpilast, keskmiselt iga kooli kohta 43 õpil., seega suuremad ja elujõulisemad täienduskoolid. Suvised praktikad on korraldatud 11-s koolis, aiatöö praktika korraldamiseks oli oma aed 10-1 koolil. Sellest näeme, et peaaegu kõigil olid head võimalused praktika korraldamiseks, kuid nagu hiljem selgub, olid siiski mõned asjaolud, mis seda soodsalt teha ei lasknud.

Kuna kehtivad õppekavad jätavad võrdlemisi vabad käed praktika korraldamiseks, siis on ka koolides praktika aeg väga mitmesugune — kestab 8 kuni 80 päeva. On ka koole, kus praktika kestis suve läbi, kusjuures igal õpilasel oli ette nähtud teatav arv päivi ja ta võis praktikale tulla, millal tahtis. Koolile kuuluva aia pealsid praktika mõttes õpilased ise korras hoidma. Selge on aga see, et 8 päevaga midagi nimetamisväärt teha ei jõuta. Lubamatu peaks ka olema seesugune praktika korraldamine viisi, kus õpilased tulevad, millal tahavad, sest see ei taga meile seda, et õpilased tulevad siis, kui neil midagi õppida, või kui neid tarvis on.

Töö tulemused olenevad suurel määral ka sellest, kui palju on õpilasi korruga praktikal. Ankeedi andmeid olid väiksemas koolis kõik õpilased korruga, kuna suuremais moodustati 5—20 õpilast rühmaks. Teatavil perioodidel on tähtis, et kõik õpilased oleksid korruga tööl, kuid alati pole see vajalik. Kogemused näitavad, et väiksema grupiga töötades on töö tulemused suuremad ja õpilased õpivad rohkem, sest nad on siis alati õpetaja juures ja pääsevad igale asjale ligemale.

Senini on praktika korraldamine täiesti olenenud vastava aine õpetajast. Õpetaja, kes tahab rutem praktilistest töödest vabaks saada, võtab muidugi kõik õpilased korruga ja töötab ainult ettenähtud aja; kes aga töötab töö enda pärast, peab paratamatult töötama väiksemate rühmadega ja kauem.

Korraldasin möödunud suvel praktika nii, et igal õpilasel tuli olla praktikal kaks nädalat suves — üks nädal korruga. Kevadel ja sügisel teatavil perioodidel olid õpilased klasside viisi ühe nädala, teine nädal tuli olla suvel väiksemate rühmadena. Sügisel perioodil, kui olid koos terved klassid, oli ka majapidamise praktika. Üks nädal võeti aluseks olude sunnil, kuna suurem osa õpilasi olid kaugel ja päeviti käimine oli võimatu. Pikema aja jooksul süvenevad ka õpilased paremini töösse. Praktika ajad jaotati kevadel õpilaste vahel ära ja tehti üldiselt teatavaks. Praktika aeg oli nii korraldatud, et õpilasi oli iga nädala takka. Seesuguse korralduse juures ei olnud enam vajadust õpilastele suve jooksul kirjalikult praktika ajast

teatada. Kui mõnel õpilasel sel ajal mõni takistus juhtus, siis teatas ta sellest aegsasti ja võimaluse korral muudeti tema aega. Osa õpilasi oli suvel teenistuses, kahtlesin kevadel nende korraliku praktilal käimise üle, kuna praktika aeg — 14 päeva tundus liiga pikk. Kuid need õpilased olid esimestena kohal, sest nemad olid juba teenistuse lepinguid sõlmides teatavaks teinud, millal nad peavad ära minema. Heina ajal ei tahtnud keegi hea meelega praktikale tulla, kuid sellest pahest saab nii üle, et sel ajal tehakse pikem, 3—4-nädalaline vaheaeg, mil ka õpetaja oma puhkuse kätte saab.

Kui õpilasi pikemaks ajaks kodust või teenistusest ära tuua, siis peab neile igaks päevaks ette nägema kindla töö. Katsetasin paaril päeval, mis õpilastele rohkem meeldib, kas töö või laisklemine. Tagajärg oli see, et õpilased tulid endid vabaks paluma, sest tööd ei olevat ja nemad tahavad koju minna. Kui oli kindel töö, ei juhtunud seda kunagi.

Nõnda korraldatud praktika tagajärg oli see, et 53-st lõpuni koolis käinud õpilasest täitsid ettenähtud praktika 50, kuna 3-st puudujast viimse klassi õpilasest juba üks avaldas soovi järgmisel suvel praktikale tulemiseks. Ka ankeedist nähtub sama: koolides, kus praktika oli korraldatud sihikindlalt, oli ka praktilal käijate arv suurem. Nii oli koole, kus praktilal käisid peaaegu kõik õpilased, aga oli ka neid, kus puudusid peaaegu pooled.

Kuidas talitada õpilastega, kes ettenähtud praktikat ei täitnud? Ankeedist nähtub, et ka siin on koolid talitanud õige erinevalt.

1. Praktikak mitte-sooritanud esimese klassi õpilasi ei viidud järgmisesse klassi ühes koolis.

2. Vastav aine hinnati alla ühe astme võrra 3-s koolis.

3. Esimese klassi õpilastele 2-klassilistes koolides võimaldati praktika sooritamist järgmisel suvel 5-s koolis.

4. 2-klassilistes koolides arvestati esimese suve praktika ühes koolis.

5. Märjiti tunnistustele ainult teoreetilised teadmised 2-s koolis.

6. Ei lõpetanud 5-s koolis.

Aine hinde allaviimine ühe astme võrra kutsub esile niisuguse nähte, et õpilane, kelle hinnè on vähemalt hea, lõpetab kooli ilma praktikata. Õpilane ei ole aga kõike täitnud, mida õppekavad nõuavad. Ka ainult esimese suve praktika arvestamine ei ole õiglane, sest klasside kavad on erinevad ja selle järele ka praktika. Kui lõputunnistustel arvestatakse ainult esimese suve praktikat, siis ei tarvitse õpilastel teisel suvel üldse praktikale ilmuda. Lubamatu peaks olema ka ainult teoreetiliste teadmiste märkimine ja nende järele lõputunnistuste väljaandmine. Siin peaks maksuma kindel kord, et kooli enne lõpetada ei saa, kui on ettenähtud praktika sooritatud. Siis kaoks ka nurin, et õpilased ei ilmu praktikale. Seesuguste praktikast kõrvale hoidmiste võimaluste andmine õpilastele just ahvatleb neid sellest eemalehoidmisele. Kui aga mõjuvail põhjusil mõnel õpilasel ei ole võimalik esimesel suvel praktikale tulla, siis võiks teiseks suveks edasi lükata, aga tingimusel, et ta siis töötaks koos mõlema klassiga.

Mitmesugune on meil ka tunnistuste kätteandmise aeg. Nii anti tunnistused 2-klassilistes koolides I klassile kevadel 6-s koolis ja sügisel 3-s koolis. Lõputunnistused — kevadel 1-s ja sügisel 10-s koolis. Kui tahetakse praktikat hinnata — mida peabki tegema — siis tuleks tunnistused anda sügisel, mil ka tegelikult õppetöö lõpeb.

Praktikat on raske nii korraldada, et õpilasi alatiselt oleks kohal. Aed aga vajab alati korraldavalt kätt, kui teda tahetakse korras hoida. Ankeedist nähtub, et praktika vaheajal hoidsid aia korras õpetajad 6-s koolis, kooliteenija 1-s koolis, aednik 2-s koolis ja päevilised 2-s koolis. Õpetajailt saab siis aia korrashoidu nõuda, kui aed on nende kasutada, kuid siis on ta juba eraaed. Aia tulud ja kulud peaksid kuuluma arvestamisele, siis näeksime, kuidas ta end tasub, ja õpilastele oleks sellega võimaldatud raamatupidamise praktika. Aedniku pidamine on üleliigne kulutus. Kooliteenijale natuke palka lisades ja teenija palkamisel aedniku oskusi silmas pidades, laheneks see küsimus iseenesest. Seesuguseid teenijaid on meil võtta küllalt. Läänud aastal otsisin ajalehe kuulutuse kaudu aednikku-kojameest ja sain üle 20 pakkumise, missugustest suurem osa olid täiesti vastuvõetavad. Paljudes täienduskoolides on endised mõisaaiaid kasutada; kui need juhatajailt koolide kätte võtta, siis peavad nad kindlasti niipalju sissetulekuid andma, et tasuda kooliteenija ja aedniku palga vahe.

Ebaloomulik on seesugune nähe, et aeda majandab juhataja ja õpilased teevad töö. Täienduskooli aed peaks ümbruskonda varustama tarbe- ja ilutaimedega, ning produtseerima niipalju aiasaadusi, et talvel oleks koolil kõik omast käest võtta. Ei tarvitse koolile võtta aiasaadusi ilma arvestamata, niisugusel korral jääks tulu aiast saamata. Arvestades saadusi teavad õpilased, et see raha läheb koolile ja sellega korraldatakse aeda, millega luuakse neile endile paremaid praktiseerimise võimalusi. Võtab juhataja tulud endale, siis tekib piinlik olukord ja ollakse sunnitud õpilastele tasu maksma kas natuuras või rahas.

Peame püüdma, et 1. — igal koolil oleks oma aed, 2. — aiad nii korraldada, et õpilastel oleks ka midagi õppida ja nad heal meelel praktikal käiksid ja 3. — suvisele praktikale rohkem rõhku panna ja korraldada seda senisest suurema järjekindlusega.

Treening töövõtete õpetamise abinõuna.

Ins. A. Mutt.

õna „treening“ on tuntud terminiks kõigile, kes on tegemist teinud spordiga. Teataval spordialal silmapaistvate tagajärgedeni suudetakse jõuda ainult treeningu kaasabil. Viimasel ajal kasutatakse treeningut hea eduga ka töövõtete õpetamisel. Treening suudab aga tagajärgi anda ainult siis, kui ta teostub kindla süsteemi järele.

Treeningsüsteemi all mõistame korduvate kasvatuslike mõjustuste järjestust õpilasile. Vastavalt sellele vaadelda treeningsüsteemis kaks osa: 1. korduvat mõjustust õpilasele ja 2. treeningharjutuste järjestust.

Korduvate mõjustuste mõju inimese organismile pandi tähele juba ammu ja seda on tõestatud paljude eksperimentaaluurimustega. Klassiliseks näiteks võib lugeda eksperimenti raskuse tõstmises ühe sõrmega, millise eksperimendi teostas psühholoog H. Münsterberg. Raskus oli 1,5 kg ja tõsted teos-

tati iga sekundi järele üks kord päevas, kuni sõrm suutis. Esimese nädala keskmiseks tõstete arvuks oli 48, teisel nädalal 60, kolmandal 86, neljandal 116 ja viiandal 136.

Töövõtete õppimisel treening peab andma õpilasele võimaluse saada parimaid töötulemusi oma tulevases elukutselises tegevuses.

Need parimad tulemused peavad väljenduma ühelt poolt töö kvantiteedis ja teiselt poolt töö kvaliteedis.

Treeningu head mõju töö teostajale võib seletada sellega, et ta loob inimeses kindla jõu ja liigutuste jaotuse vastava töö juures ja teiselt poolt vabastab inimese närvisüsteemi aktiivsest kaasatõttamisest.

Näiteks, inimene õppides jalgrattal sõitma, juba tunnise harjutuse järele on põhjalikult väsinud. See sünnib sellepärast, et algaja ei suuda ega oska tööle rakendada ainult tarvisminevaid lihaste rühmi, vaid teeb seda kogu kehaga. Samal ajal ta mõistus oli intensiivselt töös selle õigete lihaste rakenduse otsimisega. Hiljem isegi pika sõidu järele on ta suuteline edasi tegutsema millegi muuga. Ta jõudis siis niikaugele, et rakendas tööle ainult vajalikud lihased, kuna teised jäid pingutamata; ühtlasi ka nende lihaste liigutuste juhtimine muutus automaatseks. Või teine näide: kui laps õpib kõndima, siis peab ta koondama kogu oma väikese jõu, et ühte jalga teise ette tõsta, kuna täiskasvanul on käimine automaatne, ta võib seejuures väga tõsiste küsimuste üle mõtteid vahetada, ta teadvus on käimise juhtimisest täiesti vaba.

Treeningu reeglid.

Terve rea eksperimentide tulemustena on katsutud sõnastada treeningu põhireegleid. Neist on mainimismäärat järgmised neli.

1. Harjutuste edu kasvab alguses kiiresti, pärastpoole üsna aeglaselt.

2. Iga vaheaja jooksul harjutuste teel saadud osavus hakkab kaduma, alguses kiiresti, pärast väga aeglaselt.

3. Mõnikord tegevus, mis on katkestatud isegi pikemaks ajaks, teostub uuesti alates paremini kui eelmise harjutusperioodi lõpul.

4. Harjutused ühe teatava ala õppimisel ei suurenda osavust ainult sel alal, vaid ka mõnel teisel, eelmisega sarnasel.

Töövõtete õpetamisel omavad suurema tähtsuse 1. ja 3. reegel.

Väljudes esimesest reeglist võib väita, et iga töövõtte õppimisel on kõige suurema tähtsusega esimesed harjutused, millele mõju on palju kaugemale ulatuv, kui see vahest näib.

Kui esimesed harjutused ei ole läbi viidud kõigiti reeglipäraselt, nagu see väga sageli koolides juhtub, siis on pärast raske seda viga parandada. Juba esimesest harjutusest alates tuleb kindlasti jälgida, et õpilase liigutused ja seisak oleksid õiged. Vastasel korral ebaõigesti läbiviidud töövõtte mõjub halvasti töö produktiivsusele mitte ainult sellepärast, et ta on ebaõige, vaid ka sellepärast, et seda suurem on tema mõju, mida varem ta omandati. Vead, mis on tehtud pärastpoole, ei ole nii kardetavad, kui vead, mis on tehtud töövõtte omandamise algstaadiumis.

Kolmandast reeglist väljudes tuleb treeningharjutused läbi viia nõnda, et harjutused vahelduksid regulaarselt puhkustega. Täiesti ajast ja arust on paljude meie meistrite vaade, et õpilane ei tohi töölaua juures istuda töö vaheajal. Eriti tähtsad on puhkused esimesel õppeperioodil, kus õpilane peab kogu oma energia rakendama töövõtte omandamisele. Tähtis on, et

see omandamisprotsess sünniks organismi täieliku värskuse juures. Puhkused vabastavad õpilase organismi väsimusest, eriti uue töö juures, kus ta niikuinii ebaotstarbekohaselt raiskab oma närvide ja lihaste energiat. Vastasel korral võib juhtuda, et õpilaste arenemine edasimineku asemel tagasi läheb.

E. Mayers toob huvitava näite maailmasõjast, mis iseloomustab puhkuse mõju.

Kaks inglise ohvitseri vedasid kihla, kumma sõdurite rühm suudab kiiremini valmis kaevata ja kindlustada teatavas pikkuses kaitsekraavi, kusjuures rühmad olid võrdsed nii sõdurite arvult kui ka tehniliselt varustusest.

Vahe seisis ainult tööviisil.

Üks rühm töötas harilikul viisil, ilma erilise organisatsioonita, kuna teine oli jaotatud 3 vahetusse — üks töötas, kaks puhkasid. Tööaja pikkus igal vahetusel oli 5 minutit. Selgus, et võitis rühm, mis organiseeris töö vahetuse kaupa, ja ka sõdurid olid vähem väsinud.

Kuigi 2. ja 4. treeningu reegel ei evi erilist tähtsust töövõtete õpetamisel, peatume neil arusaamatuste vältimiseks.

2. reegel näib olevat vastolus 3.-ga. Tuleb aga mõista 2. reeglis mainitud vaheaega pikemana, kui on tarvis puhkuseks. Pikad vaheajad harjutustes mõjuvad kindlasti negatiivselt.

Artikli alul toodud eksperimendi täienduseks olgu tähendatud, et peale 5. nädalat katkestati harjutused 3 kuuks ja tagajärg oli ainult 95 tõstet, s. o. 30% vähem, kuid harjutuste jätkamisel tõus oli seda suurem. Viimase reegli tõestuseks võib mainida, et harjutused parema käega või jalaga teatavas ulatuses kanduvad üle ka vasakule.

Kõike eespooltoodut arvestades on edaspidise harjutuskava täitmisel tarvis läbi viia kindel harjutuste ja puhkuste vaheldus. Tegelikult on osutunud kõige otstarbekohasemaks järgmine aja jaotus: harjutuste algpäeval 3 minutit tööd ja 2 minutit puhkust, treeningu perioodi lõpul 10 minutit tööd ja 3 minutit puhkust.

Alljärgnevalt on ära toodud treeningharjutuste kavad ühes selgitustega viilimisliigutuse ja löögiliigutuse äraõppimiseks, mis teostati möödunud õppeaastal Narva tööstuskoolis ja andsid oodatult häid tulemusi töövõtte omandamisel.

Viilimisliigutuse treening.

1. harjutus.

Käesoleva harjutuse ülesandeks on õpetada õiget tööriista haaret käega ja tüüpilist horisontaalset viili lüket.

Enne käesoleva harjutuse ülesannete analüüsimisele asumist vaatleme lühidalt seda ülesannete kogumikku, mis tuleb kogu treeningu jooksul lahendada, mille lõpptulemuseks on otstarbekohane viilimisliigutus.

Treeningu esimeseks ülesandeks on õpilasele kätte õpetada õiget tööriista (antud juhul viili) käes hoidmist töötamisel.

Teine ülesanne seisab liigutuse õige konstruktsiooni jäädvustamises õpilase lihastes ja närvisüsteemis.

Kolmas ülesanne on liigutuse tempo ja rütmi automatiseerimine. Tempo all tuleb mõista tööliigutuste arvu ajaüksuse jooksul. Rütm aga kujutab enesest liigutuste kindla vaheajaga üksteisele järgnemist.

Neljandaks ülesandeks on mõlema käe liigutuste kooskõlastamine viilimisliigutuse jooksul. Antud juhul ei ole tähtis mitte ainult liigutuste kooskõlastamine, vaid ka kummagi käe poolt viilile üleantava surve kooskõlastamine horisontaalse lükke saamiseks.

Viiendaks ülesandeks on liigutuse täpsuse viimistlemine. See on seoses eelmise ülesandega.

Lõpuks on tarvis õpilasele liigutuse läbiviimiseks tarvitatava jõu kohta selge pilt anda vastavate harjutuste näol. Viilimisliigutuse juures esineb jõud kahel viisil. Jõudu on tarvis selleks, et viil laastu võtaks — ta on sihitud ülalt alla, ja jõudu on tarvis selleks, et viil edasi liiguks — mõju suund horisontaalne.

Tagasi tulles ülesannete juurde, mis on täita 1. harjutusel, vaatleme alguses tööriista haaret käega.

Haare teostatakse kahe käega. Parema käega sünnib see järgmiselt: põial asetatakse piki viili pead ülal, ülejäänud sõrmed haaravad teda küljelt. Viilipea vaba ots toetub vastu peopesa pöidla alguse kohal. Kirjeldatud haarde viis on tingitud sellest, et töö juures viiliga parem käsi peab korraga edasi andma survet ülalt alla, mida teostab põial, kui ka horisontaalselt, mida teostab peopesa. Tegelikus elus näeme küll ja küll valehaardeid.

Vasaku käe haardes ei ole iseloomustavaid momente. Tähtis on ainult, et sõrmed ei oleks pingutatud.

Järgnevalt peatume viilimisliigutuse konstruktsiooni juures horisontaallükke puhul.

Viilimisliigutused toimuvad horisontaaltasapinnas paralleelselt kruusangi teljega. Liigutuse läbiviimisele on rakendatud mõlemad käed kõigi oma liigenditega. Viilimisliigutused omavad, nagu kõik liigutused, alguse ja lõpu.

Liigutuse algust nimetaksime algseisandiks ja lõppu — lõppseisandiks.

Liigutus ise asub nende kahe seisandi vahel.

Algseisand oleks siis, kui viil asub viilitaval esemel käepideme poolse otsaga, kuna lõppseisandi puhul ta asetseb esemel vaba otsaga. Neist seisanditest on tingitud ka käte seisand samal ajal.

Viili algseisandi puhul parem käsi asetseb järgmiselt: õlavarreluu on vertikaalselt alla lastud, küünarluu asub horisontaalselt ja moodustab õlavarreluuga umbes 90° nurga, kämbaluu asub ühel sirgjoonel küünarluuga (vaata joonis 1).

Lõppseisandi puhul õlavarreluu viiakse tagasi umbes 45° allakeha suhtes, küünarluu jääb horisontaalselt, kämbaluu kõverdub horisontaalses

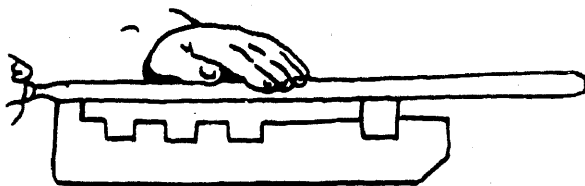
Joon. 1.

tasapinnas sissepoole, moodustades küünarluuga $80-85^\circ$ nurga.

Liigutuse enese juures õlavarreluu kujutab enesest pendlit, mis võngub ainult ühele poole vertikaaljoonest, küünarluu liigub horisontaalselt, kuna kämmal teeb võnkumise horisontaalpinnas 10 cm ulatuses.

Selleks, et välja tõsta ainult tööriista haarde ja liigutuse konstruktsiooni momenti kui ainukest harjutuse sihti, ja teisi liigutuse komponente eraldada, kasutatakse harjutuse läbiviimiseks imiteeritud viili ja eset, et luua õpilasele parimaid võimalusi koondada oma tähelepanu ja energia ainult nimetatud kahe momendi omandamisele.

Vastav treeningaparaat on kirjeldatud „Eesti Kooli“ märtsikuu nr. k. a. Õpilane, asudes harjutuse täitmisele, asetab vasaku käe imiteeritud viili esimesele jaotusele, mis asub viili keskel (joon. 2). Et viilile anda õiget suunda on otstarbekohane viil asetada šabloonis, mis ei lase teda libiseda külgsuunas. Selleks võib kummalegi poole viili kinnitada aparraadi külge liistud.

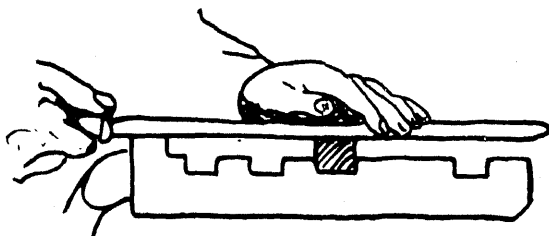

Joon. 2.

2. harjutus.

Harjutuse ülesandeks on harjutada liigutuse tempot ja liigutuse konstruktsiooni viltuse lükke puhul.

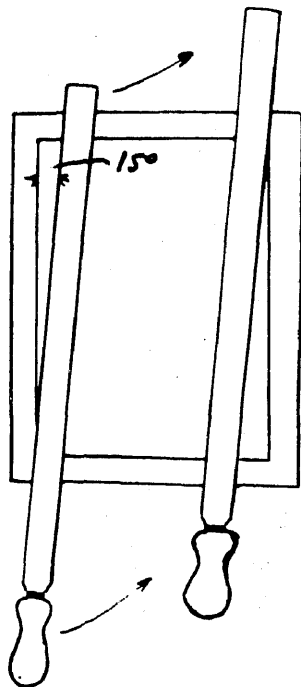
Peatume alguses tempo harjutusel. Normaalseks viilimise tempoks peab lugema vastavate uurimuste põhjal 50—60 lüket minutis. Tempo automatiseerimiseks tuleb harjutus läbi viia kas metronoomi kaasabil või vastava suulise käskluse järele. Esimene moodus on parem: on võimalus kindlast rütmist kinni pidada. Tempo harjutusega ühel ajal süveneb ka

Joon. 3.

viilimisliigutuse konstruktsiooni omandamine. Harjutuse mitmekesistamiseks tuleb ainult ristliist ühe astme võrra ligemale tõsta (joonis 3).

Viltused viili lükked võivad olla kahe- sused: ühed neist suunaga vasakult paremale, teised paremalt vasakule (joonis 4). Ühel ajal viili liikumisega kõrvale on ka liikumine viili telje suunas. Viil tuleb hoida kogu aeg paralleelsena kruustangi teljega. Liigutuse konstruktsioon eriti palju ei erine eelmises harjutuses toodud konstruktsioonist, juurde tuleb ainult mõlema käe liikumine külgsuunas nõnda, et viil asetseb liigutuse alul treeningaparaadi ühel serval, kuna liigutuse lõpuks ta nihkub teisele servale.

Joon 4.

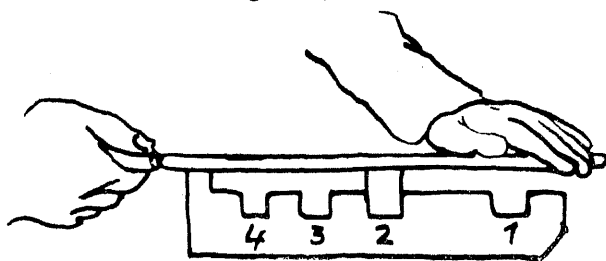
3. harjutus.

Harjutuse ülesandeks on kasvatada õpilases viili tasakaalustamisvõimet ja ühes sellega ka liigutuse täpsust.

Tasakaalustamise oskus viilimisliigutuse juures seisab selles, et parem käsi oleks võimeline survega ülalt alla tasakaalustama vasaku käe samasugust survet pidevalt kogu liigutuse jooksul.

Surve tuleb peamiselt vasaku käe poolt, kuna parem käsi on ainult juhtivaks organiks liigutuse läbiviimisel.

Mainitud oskust tuleb treenida erilise tähelepanuga. Treeningaparaadi ristliist asub sälgus 2 ja vasak käsi on viidud viili vabale otsale (joon. 5).

Joon. 5.

Senini oli vasaku käe asend niisugune, et tema survele oli alati tugi olemas, nüüd aga teatavast hetkest ta võib kallutada viili pinnalt üles, kui ei järgne parema käe vastusurvet.

Teatava aja järele tõsetakse ristliist ühe astme võrra veel ettepoole,

vähendades veel rohkem tugipinda. On otstarbekohane järjekindluse mõttes viimane harjutusosa lõhkuda kaheks. Kitsale tugipinnale üle minnes on soovitatav esmalt vasak käsi asetada viili keskele, et vältida liiga suurt viili ettepoole kallutamise võimalust, ja siis alles viia ta viili otsale.

4. harjutus.

Selle treeningharjutusena tuleks kõne alla viili tasakaalu harjutus kandil.

Senini õpilane tundis viili all pinda, olgugi et see viimaste harjutuste ajal oli võrdlemisi kitsas. Väga palju viilimistöid on aga ka seesuguseid, kus viil liigub kandil ja ainult käte koostöö hoiab ta horisontaalselt. Selle koostöö harjutamiseks on otstarbekohane kasutada „Eesti Kool“ nr. 3 s. a. kirjeldatud kontrollaparaati treeningaparaadina. Seal on õpilasel võimalus kontrollida ise oma harjutuse tulemusi ja käte töösse vastavaid parandusi sisse tuua.

5. harjutus.

Harjutuse ülesandeks on soodustada sujuvat üleminekut treeningharjutustelt tegelikule viilimisele. Tegelikul viilimisel peab viil võtma viilitavalt esemelt laastu ja see nõuab viilijalt teatavat jõukulu. Laastude hulk oleneb täiel määral vertikaalsurve suurusest viilile. Et harjutada õpilast tarvitama võrdlemisi suurt vertikaalsurvet, mis on vajalik raua viilimiseks, ilma et selle all kannataksid eelmiste harjutuste kaudu omandatud viili tasakaalustamise oskus ja liigutuste konstruktsioon, tuleb käesolev harjutus läbi viia erilise ettevaatusega.

Õpilane saab lõpuks kätte normaalviili, kuid alguses tuleb tal viilida puud. Laastu võtmine puult on kaugelt kergem kui metallilt ja jõu tarvidus selle tõttu väiksem. Soovitatav oleks puu järele üle minna pehmele metallile (alumiinium, vask) ja alles lõpuks rauale. Puu tükkide mõõdud peaksid

harjutuse alul olema suuremad ja lõpu poole vähenema. Võiks normaalseks lugeda alguses 150×50 mm ja lõpuks 50×50 mm.

Selle harjutusega oleks viilimisliigutuse treening läbi ja algaks konkreetne viilimisoskuse rakendamine ja süvendamine juba tegelikes töodes.

Löögiliigutuse treening.

1. harjutus.

Harjutuse ülesanne on luua õiget vasaravarre haaret parema käega ja eeldusi kämbla õige liigutuse jaoks töö juures vasaraga.

Harjutuse läbiviimisel kasutatakse vasaravarre jämedust keppi, mis haaratakse käega keskest.

Haare ise teostatakse järgmiselt: kepi ümbert tuleb kinni võtta kõigi sõrmedega ja suruda ta vastu peopesa, siis põial asetatakse nimetis- ja osalt ka keskmise sõrme peale, luues sel teel kindla haarde ja vähendades peamiselt kinnihoidvate nimetis- ja keskmise sõrmede pinget.

Liigutuse algseisandiks loeme ettepoole väljasirutatud kätt vertikaalselt hoitava kepigaga.

Selles asendis tehakse kämbлага kaarliigutusi üles ja alla. Väsitamise vältimiseks võib selle harjutuse läbi viia ka allalastud käega. Harjutuse tulemusena muutuvad kämbla lihased elastseteks, millega ongi saavutatud eeldus korralikuks kämblalöögiks.

2. harjutus.

Harjutuse ülesandeks on treenida kämblalöögi liigutust ühes 3 sõrme vabastamisega kinnihoidmisest. Esialgne haare, mida käsitas eelmine harjutus, jääb püsima ainult käe algseisandis olemise ajal ja allaliikumise jooksul. Niipea aga kui kämmal liigub üles, väike nimetu ja keskmine sõrm järkjärgult vabastatakse kepi hoidmise pingest, see hoidmine sünnib ainult põidla ja nimetissõrme kaasabil. Seejuures kolm vabastatud sõrme jäävad kõverdatuina ootama hetke, millal anda tõuge vastupidiseks liikumiseks. Korralik koostöö kämbla ja sõrmede liikumiste vahele vajab pidevat harjutamist.

3. harjutus.

Selle harjutuse läbiviimisel kasutatakse kepi asemel juba vasarat (600 gr). Löögi läbiviimine sünnib järgmiselt: vasar asetatakse põhjaga alasile ja vars haaratakse nii, nagu seda on kirjeldatud esimeses harjutuses. Kämmal tõstetakse kaares üles nii kaugemale, kui võimalik, ja ühes sellega vallandatakse varre hoidmisest kolm sõrme. Siis antakse vasarale tõuge esmalt vallandatud sõrmede abil ja pärast kämbla liikumisega kaares alla, mille tulemuseks on kiire ja jõuline vasara liikumine löögiks.

Esimesed eeldused niisuguseks löögiks andsime käele 2. harjutuses, nüüd tuleb juurde ainult veel vasara raskus. Treening viiakse läbi lihtsa aparadi kaasabil, mis kujutab enesest puust alust, mis asetatakse randme alla selleks, et vabastada teisi käe lihaseid löögile kaasatöötamisest (joon. 6).

Joon. 6

Alasiks võib tarvitada igasugust puupakukest, mis asetatakse vasara ulatuses töölauale.

4. harjutus.

Harjutuse sisuks on küünarluu löögi treening. Raskuseks selle läbiviimisel on see, et löök teostatakse korruga, ilma teda elementidesse jagamata. Korruga tuleb kätte õppida nii liigutuse konstruktsioon kui ka vasara kui koormuse juhtimine.

Liigutus ise teostatakse küünarluu kaares ülestõstmisega viimse võimaluseni ja selle allasuunamisega. Kämmal peab tegema sama liigutuse, nagu eelmises harjutuses, omaette.

Ka selle harjutuse läbiviimisel on otstarbekohane kasutada eelmises harjutuses näidatud alust, kusjuures see asetatakse küünarnuki alla. Teatava aja järele tuleb harjutus teostada ilma aluseta, et õpilast harjutada ka tegelikus olukorras teostama küünarluulööki ilma õlavart töösse rakendamata.

5. harjutus.

Treenida tuleb kogu käe lööki, millest võtavad osa kämmal, küünarluu ja õlavarreluu. Löögi teostamisest võtavad osa peale käe lihaste veel selja ja rinna lihased.

Õlavarreluu liikumine üles võib lõppeda kolmes punktis: kergete löökide juures allpool õlga, keskmiste juures õla kõrgusel ja eriti tugevate löökide puhul õlast kõrgemal. Vasaravarre haare teostatakse samuti, nagu eelmistes harjutustes.

Niihästi käe tõstmisel kui ka löögi teostamisel algab oma eriliikumist esmalt õlavarreluu, siis küünarluu ja lõpuks kämmal. Käe liikumine alla peab sündima umbes 3 korda kiiremini kui üles. Ka siin on alguses otstarbekohane kasutada alust, mis asetatakse õlavarreluu alla õla liigendi juures. Harjutuse lõpul aga tuleb löök teostada vabalt.

6. harjutus.

Järgmisena tuleb õpilasele sisse kasvatada õige löögi tempo. Teatava kindla tempo kirjutavad ette esiteks tööstusnormid ja teiseks materjali seisukord.

Katsete varal on selgitatud, et keskmine tempo tööstuses on 50—60 lööki minutis. Tulise materjaliga töötamisel aga peab tempo tõusma kuni 80 lööki minutis.

Harjutuse sisu seisab selles, et kasvatada õpilases harjumust vajaduse järele tempot muuta.

Treening on otstarbekohane alguses läbi viia metronoomi kaasabil. Pärastpoole teostatakse see sel teel, et asetatakse kaks õpilast lööke teostama ühe aluse juurde ja ühe löögid dikteerivad teisele vajaliku tempo, seejuures see võib ja peab olema vahelduv.

7. harjutus.

Senised harjutused taotlesid peamiselt löögi konstruktsiooni ja sellepärast oli antud löögi teostamiseks lai alus. Iga töö juures teostatud löök

omab aga võrdlemisi kitsa märgi. Järelikult on tarvis vasaraga tabada juba väikese ulatusega märgi pihta.

Löögi tabavus on tegelikus töös esmajärgulise tähtsusega. Tabavust raskendab veel üks kõrvalnähtus, nimelt ei asetse märk harilikult mitte tasapinnal, vaid on pinnast kõrgemal, ripub nagu õhus.

Harjutuse ülesanne seisab selles, et õpilane võimalikult rohkem kordi suudaks tabada antud punkti. Alguses see punkt asetseb tasapinnal, pärast-poolle tuleb ta tõsta tasapinnast järk-järgult välja. See teostatakse sel teel, et märgina kasutatakse polti, mille peale asetatakse vajaduse järele seibid alla.

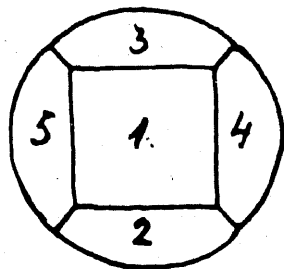
Harjutust tuleb mitmekesistada veel sel teel, et märgid tehakse muutlikuks. Viimast võib teostada analoogiliselt eelmisele harjutusele. Puupakusse on lastud mitu polti ja iga paku juures harjutab 2 õpilast, kusjuures üks näitab oma vasaraga märgi, mida teine peab tabama.

8. harjutus.

Seniste harjutuste ülesanne seisib peamiselt vertikaallöögi omandamises. Seesugune löök puhtal kujul esineb neetimistöös. Neetimistööd nõuavad aga ka lööke needi pea külgedele.

Konstruktiivselt seesugune löök kasutab ära kõik vertikaallöögile oma-
sed momendid, kuid juurde tulevad vasara juhtimine küljelöökideks. Joonisel 7 on näidatud needi pea ühes löökide märkidega. Märk 1 tabatakse vertikaallöögiga. Märkide 2 ja 3 tabamiseks on kasutamisel samuti vertikaallöök, ainult randmest tuleb käsi painutada märk 2 tabamiseks üles ja märk 3 tabamiseks alla. Märkide 4 ja 5 tabamine sünnib kogu käe viimisega kas paremale või vasakule, kuna vasarale annab suuna kämbla keeramine paremale või vasakule.

Harjutamiseks on otstarbekohane kasutada võrdlemisi laia peaga eriti selleks otstarbeks valmistatud needi. Kui õpilasel on teatavad kogemused löögi suunamiseks käes, võib talle anda hariliku ümmarguse peaga needi.

Joon. 7.

9. harjutus.

Käesoleva harjutusega oleme jõudnud lukusepa löögini meislile. Lööök meislile erineb vertikaallöögist käe liikumisega löögi teostamisel poolviltu kõrvalt, samuti vasar on asetatud viltu ja selle tõttu on see löögi liik üks raskemaid. Harjutuse ülesandeks on esiteks arendada õpilases tabavust viltuse löögi puhul, teiseks arendada löögi teostamiseks vajalikku julgust ja kolmandaks kooskõlastada parema ja vasaku käe liigutusi löögi teostamisel.

Raiumisel kardab õpilane tabada vasaraga meisli pea asemel oma vasakut kätt, ja seepärast puudub löögil jõud.

Julguse arendamise otstarbel on kasutamisel meisel laia peaga, mis kaitseb kätt löögi halvasti tabamise korral.

Raiutavaks materjaliks on alguses, nagu viilimiselgi, puu. Harjutuse lõpul tuleb tarvitada juba rauda materjalina ja normaalmeislit tööriistana. Erilist tähelepanu tuleb pöörata kogu harjutuse jooksul sellele, et õpilane fikseeriks juba algusest peale oma tähelepanu meisli terale; selle tõttu har-

jub ta ainult vasaku käe abil hoidma meislit löögi suunas, ilma lööki vastu võtva meisli otsale vaatamata, harjub vasaku käe liigutusi paremaga kooskõlastama.

Harjutuste ulatus ajalisel.

Treening annab tagajärgi ainult siis, kui ta ei muutu ühetooniliseks ega surma õpilase huvi liigutuse teostamise vastu. Sageli loeme ajalehest, et see või teine sportlane on enese ületreeninud, mille tulemuseks on viletsad tagajärjed. Samad ületreenimise tulemused ilmnevad sageli ka viiulimängijate juures.

Viilimise harjutused vajavad normaalselt aega enese tulemusrikkaks läbiviimiseks:

1. harjutus	2 tundi	4. harjutus	2 tundi
2. „	2 „	5. „	12 „
3. „	5 „		Kokku 23 tundi

Löögi treening:

1. harjutus	1 tund	6. harjutus	2 tundi
2. „	1 „	7. „	2 „
3. „	3 „	8. „	3 „
4. „	2 „	9. „	6 „
5. „	3 „		Kokku 23 tundi

Harjutuste teostamisel on vajalik jaotada harjutused nõnda, et õpilastel oleks harjutustes vaheldus, ühel päeval võib olla 2 tundi viilimise harjutust, kuna ülejäänud 1 tund kulub löögi harjutusele. Teisel päeval jaotus võib olla vastupidine.

Vahelduseks võib viilimise ja löögi harjutuste vahele põimida ka mõõduriista käsitlemist ja mõõtmise harjutusi.

Õpilaste huvi alalhoiuks on otstarbekohane iga harjutuse lõpul kontrollida nende edu viili käsitlemisel eespool kirjeldatud kontrollaparaadil. Samuti tõstab huvi treeningu vastu ka instruktori hästi läbimõeldud ja elavalt ettekantud sissejuhatav seletus.

Algajaile on harjutused väsitavad ja tuleb kindlasti silmas pidada enne harjutuskava äratoodud tööd ja puhkuse vaheldumiskorda. Harjutuste jaoks määratud aja sisse on arvatud ka puhkused. Iga päev enne tööd ja samuti ka pärast tööd on vajalik teostada umbes 10 minutit võimlemist. Enne tööd võiks see sündida jõuliste harjutuste näol, mis valmistaksid lihased teoks ette. Pärast tööd peavad võimlemisharjutused vabastama lihased tekkinud pingest ja kõrvaldama võimalikke töö jooksul sisseharjunud ebanormaalseid lihaste seisandeid.

Vastavaid võimlemisharjutusi, kui nende siht on selge, koostab kõige otstarbekamalt võimlemisõpetaja. Eespooltoodud harjutuskava ajalist jaotust ei tule võtta kivistunud reeglina, vaid tuleb kohandada õpilaste edukusele. Silmas pidada aga tuleb seda, et harjutust peab seni teostama, kuni harjutuse siht on jäädavalt saavutatud. Juhuslikest headest tulemustest ei tohi instruktor lasta end eksitada.

Harjutuskava otstarbekohasuse põhjendused ja töö tulemused.

Töö õpetamine meie tööstuskoolides, iseäranis aga eratöökodades, sündis kuni viimase ajani vanade tsunfti hiilgeajast päritud traditsioonide järgi, kus algstaadiumist alates õpilane asus tegeliku töö juurde ja seal korjas kogemusi oma eksimiste najal, harutihti harjutas enesele külge vaelevõtteid, mis ongi arusaadav, sest nii õpilase kui ka õpetaja-instruktori peamine tähelepanu oli pööratud valmistatavale esemele, aga mitte vastava töövõtte õigele ja otstarbekohasele kätteõppimisele.

Seesuguse õppeviisi ebaotstarbekohasus on vastuvaidlematu ja eeltoodud harjutuskava on üheks tööõpetuse meetodika ratsionaliseerimise katseks.

Harjutuskava vooruseks on töövõtte lõhkumine algelementideks ja nende algelementide süstemi kindel ja järk-järguline omandamine. Õpilase huvi on suunatud harjutuste teostamisega treeningaparaatidel valmistatava eseme asemel töövõttele enesele ja selle tulemuseks on töövõtte kiirem ja täpsem omandamine.

Üksiku võtte harjutamise koondamine teatavale kitsale ajavahemikule võimaldab kiirendada ka selle võtte automaatsuse tekkimist, mis on üheks tähtsamaks tööõpetuse sihiks.

Harjutuskava käsitlemisele võtmise soovitusena lubatagu analüüsida neid tulemusi, mida ta andis Narva tööstuskoolis.

Õpilaste rühm koosneb 30-st inimesest ühe instruktoriga juhtimisel, seega 10 õpilast üle normaalarvu.

Instrueerimise otstarbekohasemaks läbiviimiseks olid nad eraldatud eriruumi. Instruktori töö oli organiseeritud frontaalselt, s.t. kõik õpilased harjutasid ühel ajal sama liigutuse elementi. Iga uue elemendi juurdetulekul instruktor selgitas kogu rühmale selle elemendi iseärasusi, hoiatas võimalike vigade eest, demonstreeris liigutuse läbiviimist ja alles pärast seda asuti harjutuse teostamisele. Harjutuse jooksul instruktor, liikudes ruumis, parandas vigu ja jälgis õiget tempot. Kuigi töötulemused ei jätnud midagi soovida, tuleb mainitud rühma õpilaste arvu lugeda ühe instruktoriga kohta liiga suureks, normaalselt ei tohiks see tõusta üle 20. Teatava aja järele kontrolliti õpilaste edukust kontrollaparaadi abil, mille osutule oli pliats külge monteeritud. Pliatsi kaasabil oli võimalik jäädvustada paberi ribale osuti kõikumist diagrammina. Registreeritud kõikumised võeti arvesse 20 viililükke järele. Löögi harjutuste kontrollimiseks puudus sobiv aparaat, praegu on ta alles konstrueerimisel.

Kontrollaparaadil proovisid oma võimeid gruppi kuuluvad õpilased ka enne treeningu algust, mille tulemused on diagrammina ära toodud lisa 1. Juba see diagramm näitab üksikute õpilaste kalduvust kas üht või teist viili otsa rohkem alla suruda. Punktiiriga on märgitud piirkond, milles võib osuti kõikuda, kui viilimisvõte on täiesti käes. Piirkonna suurus oli valitud vastavalt õppinud tööliste viili kõikumistele. Pidev joon näitab punkti viili horisontaalseisandil. Nagu esimesest diagrammist nähtub, on kogu rühmal kõikumine mitu ja mitu korda suurem. Järgmine kontroll teostati pärast neljatunnist harjutust. Neli tundi ei harjutatud mitte järgimööda, vaid 3 päeva jooksul. Diagramm, mis on saadud selle kontioli tulemusena (lisa 2), näitab selgesti treeningu tulemusi. Terve rea õpilaste juures aga ilmnevad vead. Õpilaste 3., 4., 5., 6., 7., 10., 17. ja 28. juures on kõikumiste joon liialt allpool nulljoont, kuna õpilastel 8., 12., 13. ja 26. asub see ülalpool. Mõnedel õpilastel on osuti kõikumine muutunud neljatunnise harjutamise järele

juba päris vastuvõetavaks, nagu õpilased 26. ja 28., ainult asukoht on veel väär. Õpilase nr. 8. juures aga ei paista peaaegu mingisugust edu olevat. Õpilasele, kelle osuti liikumise joon osutus nulljoone suhtes ebasümmeetriliseks, näidati nende vead kätte, paar õpilast leidsid selle ise, paaril õpilasel osutusid kruustangid kasvule mitte vastavaiks, need paigutati ümber, kuna õpilase nr. 8. ebaedu põhjuste uurimisel selgus, et tema ei näe treeningus mingisugust kasu, antagu talle tegelik töö kätte, küll ta siis näitab. Uus selgitus ühelt poolt ja teiste õpilaste harjutustulemused teiselt poolt aga veensid teda treeningu vajalikkuses.

Järgmine kontroll leidis aset pärast järgneva 4. tunni harjutust, kusjuures ajaliselt peeti kinni eeltoodud harjutuskavast. Kontrolli tulemused diagrammina (lisa 3) näitavad suurt edu võrreldes eelmise kontrolliga. Õpilased 16., 17. ja 20. on hästi ülesseatud normi täitnud ja viidi treening-aparaadilt puu viilimisele, kuna teiste vigade suhtes nende põhjused jällegi läbi arutati. Huvitava näitena esineb õpilane 15., kelle tulemused eelmise kontrolliga võrreldes on halvemaks läinud. Põhjusi ei läinud korda täpselt kindlaks teha. Arvata võib, et kontrollimisel, mis teostati tööpäeva lõpul, väsimus end tunda andis.

Pärast kümnetunnilist harjutamist (harjutuste algusest arvates) kontroll andis väga häid tulemusi. Arvatavasti andis suurt tõuget harjutustesse tõsiselt suhtumisele see asjaolu, et eelmise kontrolli tulemusena kolm õpilast pääsesid edasi, ilma harjutuskava lõpule viimata. Suurem osa õpilasi täitis ülesseatud normi ja vabanes järjekordselt treeningust, kuna ülejäänud asusid viimase harjutuse läbiviimisele.

Viimase kontrolli teostamisel oli harjutuskava ajaliselt läbi ja enamus õpilasi tegeliku viilimisega ametis ja vaatamata sellele, et mõned õpilased normi ei täitnud (lisa 5), ei olnud otstarbekohane neid enam treeningharjutusi kordama jätta, sest oli karta alaväärtustunde tekkimist, mis treeningu tulemusi kindlasti negatiivses mõttes oleks mõjutanud. Puu viilimisel muud kontrolli ei teostatud, kui vastava puu plaadikese vastuvõtmisel kontrolliti pinna sirgjoonelisust ja fikseeriti selleks läinud aeg.

Esimese tõsisema kontrolli alla kuuluva tööna tuleb kõne alla raudplaadike mõõtudega $70 \times 48 \times 8,5$ mm valmistöö puhul. Maha tuli viilida pikkuses ja laiuses umbes 2 mm pikkuses 1,5 mm. Nõutav täpsus oli 0,1 mm. Töö tulemused nii täpsuselt kui ka tarvitatud aja suhtes on kokku võetud täpsuse ja kiiruse protokollis (lisa 6). Protokoll sisaldab mõödust kõrvalekaldumisi üksikute töö mõõtude juures, pilude suurusi pindade ja kantide kontrollimisel joonlauaga ja pilu suurust 90° nurkade kontrollimisel nurklauaga. Töö loeti praagiks, kui kõrvalekalle ületas 0,5 mm ja tuli uuesti teha, kusjuures praagiks läinud aeg loeti protokollitava tööaja sisse. Viimane on vajalik sellepärast, et ka praaktöö tegemine tõstab õpilase kvalifikatsiooni ja uue töö ta teeb palju kiiremini.

Grupi keskmised nii mõõdu kui ka pilu täpsustes rahuldavad täiel määral ülesseatud nõudeid, kuigi üksikute õpilaste juures mõndagi veel võib soovida.

Paralleelselt võib vaatluse alla võtta teist protokollis sama töö kohta, mis näitab 5 õpilase töö tulemusi, kes kuni selle tööni said ettevalmistuse vana õppeviisi järele, kusjuures viilimisele oli pühendatud niisama palju aega kui suuremas rühmas viilimise treeningharjutustele. Kuigi vähese arvu õpilaste tõttu tagajärgede võrdlus suurema rühmaga ei saa olla täitsa objek-

tiivne, annab ta siiski teatava pildi. Rühma keskmine täpsus suuremas rühmas on veidi suurem kui väiksemas ega evi olulist tähtsust, sest täpsuse nõue oli mõlemal juhtumil sama. Suur vahe aga ilmneb tarvitatud ajas, kus vahe on peaaegu kolmekornde. Samuti on ebanormaalselt suur praaki läinud tööde arv. Nõutav täpsus oli saavutatud praagi arvel.

Aratoodud protokollide kokkuvõtted näitavad paremini kui igasugused teoreetilised arutlused treeningharjutuste vajalikkust. Õpilased omandavad kiiresti töös vajalikku enesekindlust ja usku oma töövõtte täpsusesse, nende liigutused on muutunud automaatseiks ja töö kontrollimisele mõõduriistaga kulutatatakse vähem aega.

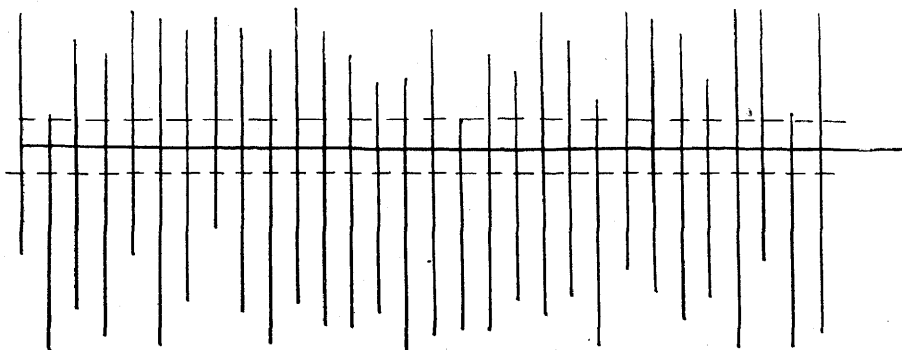
Õpilaste töötulemuste järjekindel kontroll, mis teostub ka järgnevais töödes, võimaldab õigel ajal parandada eksimusi ja viia neid kiiresti edasi kvalifikatsiooni kasvamise teel.

Kõike eeltoodut kokku võttes võib lugeda treeningharjutuste kava õnnestunuks ja nende harjutuste läbiviimist treeningaparatuuril tagajärjerrikkaks.

Kontrollaparaadi osuti kõikumised enne treeningut.

Lisa 1.

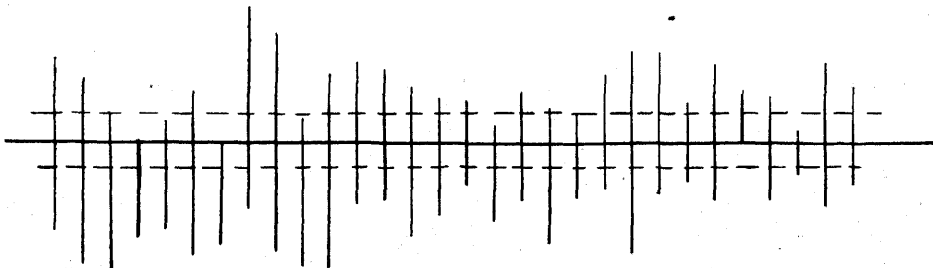
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30

Kontrollaparaadi osuti kõikumised peale 4-tunnilist treeningut.

Lisa 2.

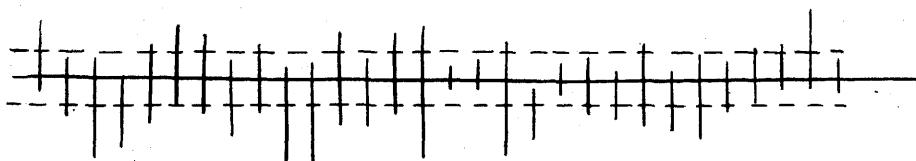
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30

Kontrollaparaadi osuti kõikumised peale 8-tunnilist treeningut.

Lisa 3.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30

Kontrollaparaadi osuti kõikumised peale 10-tunnilist treeningut.

Lisa 4.

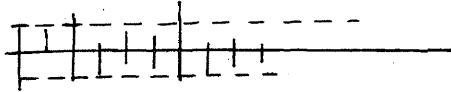
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 18 19 21 22 23 24 25 26 27 28 29

Sama peale 12-tunnilist treeningut.

Lisa 5.

3 7 9 11 12 13 14 15 18 29

Lisa 6.

Narva linna tööstuskool.

Metallitöö osakond.

Töö täpsuse ja kiiruse protokoll.

1. õppeaasta.

Töö nr. 1. Plaadike.

Õpilase nr.	Paksus	Pikkus	Laius	Kantide paral-leelsus pikkuses	Sama laiuses	Pindade paral-leelsus	Kantide sirg-joonelisus	Pindade sirg-joonelisus	Nurgad 90°	Välimus	Praak	Keskmine kõrvalekalle		Tarvitatud aega
												Möödu	Piltu	
1	-0,1	-0,5	-0,1	0,1	0,1	0,08	0,05	0,05	0,15	2	1	0,15	0,08	11,5
2	-0,1	0	-0,1	0	0	0,09	0,05	0,2	0,1	2		0,03	0,12	11
3	-0,2	-0,4	0	0,2	0	0,22	0,25	0,1	0,1	3		0,17	0,15	16
4	-0,17	-0,1	+0,1	0,1	0,1	0,17	0,1	0,15	0,05	2		0,11	0,1	12,5
5	-0,03	-0,1	0	0	0	0,05	0,05	0,05	0,05	1		0,03	0,05	12,5
6	-0,07	-0,4	0	0,3	0	0,11	0,05	0,05	0,1	3		0,14	0,07	12,5
7	-0,09	-0,4	+0,1	0	0,1	0,11	0,1	0,1	0,1	2		0,13	0,1	12
8	-0,05	-0,1	-0,1	0,1	0	0,05	0,05	0,05	0,1	1		0,05	0,07	9,5
9	-0,1	0	-0,1	0	0,1	0,1	0,05	0,05	0,05	3		0,15	0,12	6
10	-0,15	-0,4	-0,1	0,1	0,1	0,17	0,2	0,05	0,1	2		0,02	0,05	10
11	-0,03	0	0	0	0	0,07	0,05	0,05	0,05	2		0,13	0,07	13
12	-0,26	-0,1	-0,2	0,1	0,1	0,04	0,1	0,05	0,05	3		0,22	0,08	12
13	-0,12	-0,8	-0,1	0,1	0	0,18	0,05	0,1	0,1	2		0,09	0,07	18
14	-0,15	0	-0,1	0	0,1	0,15	0,1	0	0,1	2		0,06	0,07	16,5
15	-0,02	-0,2	0	0,1	0	0,02	0,05	0	0,15	2		0,18	0,16	12
16	-0,45	-0,2	0	0,2	0	0,27	0,15	0,2	0,15	3		0,18	0,15	15
17	-0,52	-0,1	-0,4	0	0	0,08	0,15	0,2	0,1	1		0,04	0,18	10,5
18	+0,08	0	+0,1	0	0,1	0,08	0,1	0,15	0,3	1		0,09	0,17	14
19	+0,11	+0,2	+0,1	0	0,1	0,13	0,2	0,2	0,1	3		0,1	0,08	8
20	+0,11	-0,1	-0,3	0	0	0,11	0,1	0,1	0,05	2		0,06	0,08	11,5
21	+0,03	-0,3	0	0	0	0,05	0,05	0,15	0,05	2		0,09	0,07	11
22	+0,1	+0,1	-0,2	0	0	0,16	0,05	0,1	0,05	1		0,08	0,03	8,5
23	+0,09	0	-0,3	0	0,1	0,07	0,05	0,05	0	2		0,08	0,13	12
24	+0,21	-0,1	0	0,1	0	0,16	0,05	0,05	0,3	3		0,08	0,08	14,5
25	+0,2	+0,1	0	0,1	0	0,1	0,05	0,15	0,05	2		0,1	0,1	14
26	+0,15	-0,1	-0,2	0	0,1	0,14	0,05	0,15	0,1	2		0,11	0,1	12
27	+0,06	-0,2	-0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0	0,1	2		0,11	0,07	12
28	+0,1	-0,1	-0,1	0,1	0	0,07	0,05	0,05	0,05	2		0,08	0,05	15
29	+0,09	0	-0,1	0	0,1	0,09	0,05	0,05	0,15	2		0,06	0,08	13
30	+0,12	-0,1	-0,1	0,1	0,1	0,08	0,05	0,05	0,2	2		0,1	0,1	11
Keskmine	-0,13	-0,17	-0,1	0,06	0,02	0,12	0,08	0,09	0,1		1/3%	0,1	0,09	12

Narva linna tööstuskool.

Metallitöö osakond.

Töö täpsuse ja kiiruse protokoll.

1. õppeaasta.

Töö: Plaadike.

Õpilase nr.	Paksus	Pikkus	Laius	Kantide paral- leelsus pikkuses	Sama lauses	Pindade paral- leelsus	Kantide sirg- joonelisus	Pindade sirg- joonelisus	Nurgad 90°	Väljumus	Praak	Keskmine kõrvalekalle		Tarvitatud aega
												Möö- du	Piltu	
1	0,1	0,1	0,5	0,1	0,2	0,09	0,1	0,2	0,2	2	1	0,18	0,16	35
2	0,05	0,05	0,1	0,1	0,1	0,05	0,1	0,45	0,2	2		0,07	0,25	32
3	0,06	0,15	0,2	0,05	0,1	0,06	0,05	0,2	0,3	3	1	0,18	0,2	42
4	0,1	0,1	0,3	0,1	0,1	0,09	0,1	0,2	0,3	2		0,13	0,2	23,5
5	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,15	0,2	2	1	0,13	0,15	29
	0,08	0,12	0,24	0,11	0,12	0,08	0,09	0,24	0,24		$\frac{3}{60}\%$	0,13	0,19	32

ARVUSTUSI

Friedebert Tuglas: Kriitika I—VII. Noor-Eesti Kirjastus, Tartu, 1935—1936. Kokku 1809 lk. Hind à 3 kr.

Oma „Kriitilistes tundmustes“ kirjutas Jaan Oks 1909. a. kurvalt: „Kui meie kirjanduses midagi õige nõgudat, midagi õige rohi-haljast on, siis on seda kõigepealt meie kriitika, meie arvustus“. Ja samas edasi: „Ei ole (meil) ühtegi professionaalset arvustajat“. Kümme aastat hiljem, kui 1919. a. ilmub „Kriitika I“ esimeses trükis, ütles Fr. Tuglas eessõnas: „Meie arvustus on alati nõrk olnud ja meil puuduvad peaaegu täiesti esteetilised uurimused ning monograafiad. Puudub arvustus, mis küll pole alati ajalooline ja objektiivne, kuid selle vastu alati elavas kokkupuutes loova kirjanduskunstiiga.“ Oksal oli pessimismiks põhjust, kuid Tuglasel küll mitte enam nii palju, sest vahepeal oli Tuglas ise rajanud alusmüürid meie kriitikale. Üle kümnekonna aasta oli Tuglase kriitilised tööd peaaegu ainsaks hindavaks mõõdupuuks meie kirjanduskunsti maailmas. Omariikluse aeg tõi tugeva kriitikute järeelkasvu, kuid Tuglasele on jäänud aukoht veel tänapäevani. Ning Tuglas ei ole vaikinud: kui tal on midagi südamele, siis ütleb ta seda jälle, ja me võime temalt mõndagi veel loota.

Kolmkümmend aastat tagasi algas Noor-Eesti liikumine, kultuuri revolutsioon; nõuti enam euroopalikku kultuuri. Esmakordselt meie kultuurloos astusid sangarlikud noored avalikult kunsti-barrikaadidele, lehvitades lippe kõrgete deviisidega. Ei oska praegu kujutella, milliseid radu oleks pidanud tallama meie kirjandus, kui poleks olnud Tuglase sageli väga tabavat ja teravat kriitilist sulge, sest õigupoolest tema püüdis oma arvustuslikes töedes näidata, kus me praegu oleme ja kuhu peame püüdma ja jõudma. Sageli on tal tulnud tarvitada teravat nuga, et kärpida meie kirjanduse vesivõsusid. Tõsine kriitik olla ei ole kerge; see ei ole kadestatav kutse, sest kirjutades oma parema sisetunde järele võid koguda oma pealaele sappi ja viha. Ent kõike seda suudab siiski kanda, kui näed, et kõik õeldu on siiski tõsi ja seda on arvestatud. Tuglas ise ütleb „Kriitika III“ eessõnas: „Mina käsitlesin teda (Vildet) muidugi

sellisena, nagu ta tollal tõeliselt oli. Ja ma olin esimene rõõmustama, kui Vilde varsti käis sedasama enesekriitika ja enesedistsipliini kõvendamise teed, mida kogu kaasagki ja mille vajadust oli rõhutatud ka minu essees. Kui ta elulõpuni, vaatamata kõigele muidusele sõbralikkusele, mulle mu omaaegset arvustust ei võinud andestada, siis ei muuda see tõsiasi: ta oli ka ise oma varasema toodangu ümber hinnanud.“

Nüüd, 16 aastat pärast „KriitikaI“ ilmumist on olnud võimalus koguda kogu Tuglase arvustuslikud tööd uueks nägusaks väljaandeks, millest on ilmunud juba seitse osa, kuid millele vististi vähemalt üks köide tuleb veel lisaks. See ligi kolmekümne aasta jooksul tehtud töö, mis oli ilmunud eriraamatuina ja osalt paisatud laiali mitmesugustesse ajakirjadesse ja albumitesse, on nüüd uues väljaandes ilmunud osalt teises, osalt kolmandas trükkis. Uue trüki eest oleme vist suurel määral tänu võlgu möödunud raamatu-aasta julgustavale mõjule.

„Kriitika I“ sisaldab kõik viis esimeses trükkis ilmunud arvustuslikku tööd, kuid neile on uues trükkis lisatud veel neli uut kirjutust, milledest kaks käsitlevad Koidulat. Selles köites käsitellakse peamiselt rahvaluulet, vanemat kirjandust, Kreutzwaldi ja Koidula tegevust. Kõik need Tuglase tööd on sündinud võõrsil, tema maapagulase ajajärgul, eemal meie raamatukogudest ja mõningad neist töödest („Lembitu“ ja „Paar sammukest rändamise teed“) on asetatud otse uude valgusesse, kuid vaatamata kõigele sellele on Tuglase seisukohad veel lugemisväär. Need kirjutused on kahtlemata väga tähtsaks kõrvalmaterjaliks meie kirjandusloo vastava ajajärgu käsitluse juures.

„Kriitika II“ on esimese trüki suuresti täiendatud väljaanne. Sellesse köitesse on paigutatud Tuglase mälestused paljudest meie kirjanikest ja kunstnikest või ta sõnavõttude nende mõnesuguste tähtpäevade puhul. Esimeses trükkis leidis mälestusi Juhan Liivist, A. Grenzsteinist, Erik Obermannist, K. Mäest, J. Oksast, O. Rootsmanist ning kirjutusi A. Reinvaldist, K. E. Söödist, A. Haavast, A. Kitzbergist, E. Vildest ja E. Petersonist. Uues trükkis on lisandunud neile nimedele veel kirjutused A. Jürgeinsteinist, M. Underist, G. Suitsust, H. Treffnerist ja tema koolist jt. Neis artiklites ja kirjutustes leidub rikkalikku kultuuriloolist materjali nende isikute biograafiaiks ja ühtlasi ka palju Tuglase enda eluloolist materjali.

„Kriitika III“ sisaldab järgnevad esseed: Eduard Vilde ja Ernst Peterson, A. H. Tammsaare, Mait Metsanurk, Karl Rumor ja Jaan Lintrop. Kolm neist, Tammsaare, Metsanurga ja Rumori esseed, olid juba varem ilmunud eriraamatutena (1919, 1919, 1930). Ehkki Vilde, Metsanurk ja Tammsaare on kujunenud meie kirjanduse väljapaistvamaiks kujudeks alles pärast nende esseede ilmumist, kuid siiski need esseed evivad veel tänapäeval püsiva väärtuse.

Et nooreestlane Tuglas ei näe mitte ainult vormi ja esteetika küsimusi, seda näeme juba ta esimeses ulatuslikumas kriitilises töös „Eduard Vilde ja Ernst Peterson“, vaid ta haarab asja kogu ulatuses ja laiapiirilisel. (Sageli on ju süüdistatud, et nooreestlased hindasid vaid vormi ja esteetikat ning arvustasid siis sellelt seisukohalt). Essee A. H. Tammsaare üle kuulub parimate ja väärtuslikemate Tuglase kriitiliste tööde hulka. Tuglas oskas juba tollal (1916) õieti hinnata Tammsaaret, nähes temas „esimese järgu annet eesti kirjanduses“. Tollal ei võinud seda ütelda igauks, küll aga ettenägelik kriitik, kuid praegu võime Tuglase toleagegsetele ennustustele kahe käega alla kirjutada. Väga objektiivsed, aga küllalt huviküllased on esseed Metsanurga ja Tuglase „igipõlise kaaslase“ Karl Ast-Rumori üle.

„Kriitika IV“ sisaldab rea üksikarvustusi ja aastaülevaateid. Aastaülevaateist leiduvad selles köites: Eesti jutustav proosa 1909, Eesti lüürika 1917, Eesti kirjandus 1921 ja 1922. Neid aastaülevaateid lugedes alles märkad, kui palju on meil isegi kümnekonna aastaga kirjanduslike toodete arv kasvanud. Siis oli kergem anda ülevaade kogu kirjanduse aastatoodangust, kui nüüd mõningail aastail novelli- või romaantoodangust. Selles leidub ka tõhusaid üksikarvustusi toleaja väljapaistvamate teoste kohta, nagu E. Vilde „Mäeküla piimamehe“, J. Oksa „Tumeda inimlapse“ ja „Kriitiliste tundmuste“, G. Suitsu „Ohvrisuutsu“ jt. üle.

„Kriitika V“ sisaldab varem eriraamatuina ilmunud „Aja kaja“ (Artikleid ja kõnesid 1914—1917) ja „Marginaalia“ (Mõtteid ja meeleolusid 1906—1936). Mõlemad ilmuvad käesolevas väljaandes täiendatult, esimene kolmandas, teine teises trüki. „Aja Kaja“ eessõnas kirjutab autor: „Käesolev raamat sisaldab rea kirjutusi, mis on sündinud viie viimase sõja-aasta jooksul ja käsitlevad poliitika-, kirjanduse- ning kultuuriküsimusi. See oleks nõnda siis päevik, mis peegeldab nende ridade kirjutaja ühiskondliku mõtte lainetust Maailmasõja ja revolutsiooni ummikute keskel... Ei tule ainult unustada, et nende kirjutuste toonisse on kolm vägivalla võimu jälgi jätnud: keiserlik vene, enamline vene ja kuninglik preisi tsensuur.“

„Kriitika VI“ kandub Tuglase vaateväli üle kodumaa piiri. Kõite esimene osa sisaldab mitmesuguste tähtpäevade puhul ilmunud kirjutusi ja artikleid William Shakespeare’st, Henrik Ibsen’ist, Valeri Brjussov’ist, Juhani Aho’st ja Lauri Haarla’st. Teine osa sisaldab jällegi uurimusi, kirjutusi ja kõnesid Tuglase viimase aja tööst ja loomingust. Kahtlemata üks huvitavamaid peatükke on selles kõites ta kõne „Rahvuslikust kirjandusest“ mis õigupoolest on välja kasvanud mõni aasta tagasi „rahvuskirjanike“ poolt algatatud suurest tolmukeerutusest rahvusliku kirjanduse ümber. Me mõistame Tuglast, kui ta väidab: „Igatahes ei tee paljas rahvuslik tendents veel kedagi rahvuslikuks kirjanikuks. Nagu ei saa taevariiki veel igauks, kes ohkab „Issand, Issand!“, nii ei saa ka rahvuslikuks kirjanikuks paljalt „Eesti, Eesti!“ öhkamisega.

Noor-Eestiga algava ja sellele järgneva kirjanduse mõistmiseks annab hea ülevaate raamatuaasta puhuks ilmunud ülevaade „Moodse kirjanduse algus Eestis“ (ilmunud esmakordselt „Raamatu osa Eesti arengus“).

„Kriitika VII“, mis ilmus alles novembrikuu algpäevil, sisaldab endas „Kirjandusliku päevaraamatu (Tallinn, 1921), kuid sellele on lisatud hulk päevaprobleeme käsitlevaid kirjutusi kuni käesoleva ajani. Viimaseid päevaprobleeme käsitlevaid kirjutusi selles kõites on Tuglase „Kiri Karl Astile“, tema 50-aasta sünnipäeva puhul (ilmus „Tänapäevas“ k. a.). Selles leiame Tuglase unistusi ja ta seisukohti praeguse poliitilise momendi kohta. Tuglas kirjutab: „Mäletad meie unistusi aastakümnete eest: inimkonnal, ühiskonnal, meie kaaskodanikel on tarvis ainult tõtt teada, et selle väärtuses veenduda ja oma elu sellekohaselt arendada. On vaja inimesi äratada mõtlevaks olevuseks — ning ta jääb ka selleks“. Me näeme sellest kirjast, et Tuglas on jäänud ikka 1905 a. meheks.

Sirvinud nõnda läbi seitse tüsedat köidet „Kriitikaid“ näeme, et praegu meil on juba kriitiliste tööde põhivara olemas. Kui palju on omalajal, kui need tööd esmakordselt ilmusid, neist õpitud ja neist oleks veel tänapäevalgi palju õppida, kui aga leiduks lugejaid ja õppida tahtjaid.

Eriti silmapaistev on Tuglas meie proosa analüüsijana ning arvustajana, sest ta ise on loovalt tegev olnud proosa alal, ning see on tal kindlasti enam südame lähedal kui luule. Nime-tamismäärt, aga mitte vast niivõrd tippsaavutustena ei saa võtta ta luule kohta käivaid arvustusi, kus ta pole niivõrd kodus kui proosas. Kuid ka meister on ta siin. Kõigi nende kriitiliste tööde kõrval sisaldavad „Kriitikad“ ka väga palju kultuuriloolist materjali ja biograafilisi andmeid Tuglase enda ja paljude teiste meie kirjanike üle.

„Kriitikad“ kuuluvad selle kirjandusliku põhivara hulka, mida iga meie kirjandusest huvitatud õpetaja ja haritlane peaks vähemalt lugema.

Al. Looring.

Eesti keele lugemikkudest keskkooli III klassile.

Vist ühegi teise õppeaine alal pole märgata kooliraamatute tootmises säärast võidujooksu üksikute autorite ning kirjastuste vahel kui emakeele alal. Otse õpperaamatute uputust saab eriti tunda loomisajajärgus olev uus keskkool. Kuigi keskkooli eesti keele õppekava on iga aasta muudetud, pole see siiski ettevõtlikke kirjastusi ning raamatute kirjutajaid heidutanud

turule saatmast rida paralleelseid õpikuid. Nii on seni ilmunud viiejaolisi keskkooli-grammatikaid kolmelt kirjastuselt. Kuigi nende keeleõpetuste juures just erilisi, põhimõttelisi lahku minekuid nentida ei saa, kõik nad baseeruvad õigekeelsus-sõnaraamatute normidel, ka on nad aine esitamisel omaks võtnud induktiivse meetodi, on erinevusi vähemalt keelereeglite illustreerimiseks kombineeritud näidetes, osalt ka käänd- ja pöördkondade liigituses ja juhiste sõnastuses.

Mis puutub kirjanduslikesse lugemikesse, siis oleks siingi paralleelsete, samale klassile määratud kirjanduslike valimikkude ilmumine õigustatud ainult siis, kui nad erinevad tunduvalt palade valiku poolest; õppekava jätab ju lektüüri valikul õpetajale suure vabaduse, määrates kindlaks ainult loetavate palade laadi ning valdkonna. Kahjuks on aga käesoleval sügisel ilmunud keskkooli III klassi jaoks kolm paralleelset lugemikku — üks K. Mihkla'lt, teine H. Jänes'elt, A. Meissaare'lt ja O. Parlo'lt, kolmas P. Ambur'ilt, A. Kaselt, J. Roos'ilt, A. Vaigla'lt ja J. V. Veski'lt — mis sisaldavad kõik samu jutustusi ja laule, ja nimelt neid, mis on keskkooli eesti keele õppekava seletuskirja kavasisustikus antud „mustertöökavana“. Õppekava seletuskirjas loeteldud teoste loetelu on Mihkla lisanud ühe jutustuse ja 5 luuletust, Jänes-Meissaar-Parlo ainult ühe luuletuse ($\frac{1}{2}$ lk.) ja Ambur-Kask-Roos-Vaigla-Veski 2 luuletust (1 lk.) — kõik muu lugemismaterjal on neis lugemikkudes ühtelangev. Peale kirjandusteoste leidub Jänes'e-Meissaar'e-Parlo lugemikus ainult kirjanikkude pilte — ja see on kõik. Kahes teises lugemikus on antud veel lühikesi kuivi andmeid loetavate teoste autoreist ja sõnaseletusi; Mihkla valimikus leiame ka lühikesi märkmeid teoste analüüsiks — kõike seda kümmelekihtlehekülge. Nagu näeme, on mainitud kolme lugemiku erinevus minimaalne ega õigusta nende paralleelset ilmumist.

Selle asemel et samade kirjandusteoste uustrükke välja anda lugemikkude nime all kolme kirjastuse ning eri autorite poolt paralleelselt (kolmekordne trükkiladu, autorihonorar jm.), oleks olnud vist õigem piirduda ainult ühe hoolsasti redigeeritud valimikuga, mis oleks tulnud varustada rohket sõnaseletustega, kirjanduslooliste märkmetega ja näpunäidetega teoste analüüsimiseks (umbes Mihkla raamatu taoliselt, kuid ulatuslikumalt). Seda lugemikku oleks võidud trükkida niipalju eksemplare, kui palju on nüüd trükitud kõike kolme valimikku kokku. Suure trüki tõttu oleks säärane raamat tunduvalt odavam kui mainitud kolm lugemikku. Võib-olla oleks siis võimalik maksta autorihonorari ka kirjanikele (või nende pärijaile). Praeguste valimikkude puhul pole igatahes õiglane, et autorihonorari saavad lugemike koostajad, kuna teoste autorid — loovad kirjanikud „pühkigu suu puhtaks“, sest on tegemist koolikrestomaatiaga. Kui senist süsteemi edasi arendada (kuuldavasti olevatki seerias „Keel ja kirjandus“ ilmumas valimik kirjandust ka keskkooli IV klassile), siis võiks kujuneda kummaline olukord, et nimekamad, kirjandusloosse pääsenud kirjanikud ei saa oma teoste uustrükkide eest üldse autori-honorari: nende teoseid võidaks välja anda kahe- või kolmelekihtlehekülgele mingisugusele keskkooli- või gümnaasiumi-klassile määratud lugemiku näol.

Kirjanduslike valimikkude puhul olgu juhitud tähelepanu veel lubamatumale seigale. Nimelt on kaks lugemikku (Mihkla ja Ambur'i-Kase-Roos'i-Vaigla-Veski oma) pidanud võimalikuks lühendada meelevaldselt äratrükitud jutustusi. Kärbitud pole mitte ainult eesti kirjanikkude teoseid, vaid kaunis tunduvalt ka J. Aho „Raudteed“ ja F. Molnár'i „Paal-tänava poisse.“ Ka on liiga julgelt muudetud autorite sõnastust. Kõige suuremat hoolimatust on lugemikkude koostajad üles näidanud kirjanikkude laseehituse, eeskätt sõnade järjestuse vastu, muutes seda tunduvalt oma isikliku maitse kohaselt. Suur osa sääraseist „parandusist“ on vaieldav, mõned kindlasti taunitavad; näit. on J. Liiv'i „Varju“ täiesti eestipärane küsilause „Ema, kus isa on?“ asendatud lausega „Ema, kus on isa?“ (Ambur-Kask jt., lk. 114, keskel). Ka sõnavara on muudetud liiga vabalt. Näit leidub „Tasujas“ lause: „Metsas h ä l b i s ta küll“ (kõigis lugemikes); „Oma tuba, oma luba“: „Kristjan viskas r õ i v a d õ l a l e“ (Ambur jt.,

lk. 70, kesk.). Minu arvates peaks redigeerimine piirduma vaid ortograafia ja keelevigade parandamisega, kuna kõik muud muudatused (ka teoste kärpimised) oleksid lubatavad ainult tungiva vajaduse korral.

Kas on aga üldse vaja kirjanduslikke lugemikke keskkooli vanematele klassidele? Kas poleks keskkooli III klassis juba aeg anda õpilaste kätte kirjandusteos ise sel kujul, nagu ta on kirjaniku poolt kirjutatud? Kindlasti oleks see õigem; ka ärataksime sel teel õpilastes huvi raamatute lugemise vastu. Siis peab aga olema iga keskkooli raamatukogus küllaldasel määral lektüüriks vajalikkude teoste eksemplare. Ka keskkooli õppekava seletuskiri eeldab ilukirjanduslike teoste lugemist üldsusele määratud raamatuist; seepärast nõutaksegi seal, et „lugemiseks sunduslikke raamatuid peab igatiht olema kooliraamatukogus vähemalt 10 eksemplari“ (lk. 19). Muidugi on soovitatav, et jõukamad õpilased ostaksid endile ise loetavad teosed, täiendades sellega ühtlasi oma isiklikku raamatukogu. Paljude keskkoolide raamatukogudes on juba olemas õppekavas nõutavaid raamatuid suuremal arvil, sest neid teoseid loeti ka endises gümnaasiumis; seega langeb üldse ära lugemikkude tarvitamise vajadus. Ainult lüürika jaoks oleks mõeldav mõni valimik, umbes niisugune, nagu seerias „Keel ja kirjandus“ ilmunud Hamburg'i-Kase-Roos'i-Vaigla-Veski „Valimik kunstlüürikat“ (hind 35 senti). Üksikteoste lugemise moodusel oleks veel see paremus, et õpetaja võib teoste valikut igal ajal muuta, lugedes ühel aastal üht, järgmisel aastal teist teost; lugemikkude süsteemi korral aga tuleks pikkade aastate kestel „mäletseda“ ikka samu palu, mis muutub õpetajale aja jooksul tüütuks. Lugemikke võiks tarvitada ainult neis keskkoolides, kus mingil põhjusel pole seni suudetud muretseda sundlektüüriks vajalikke teoseid nõutaval arvil. Sel korral peavad aga õppekavas ettenähtud teosed esinema terviklikult, mitte kärbituina, nii et lugemik asendaks täielikult üksikteoseid.

E. Nurm.

MITMESUGUST

Keskkooli- ja gümnaasiumiõpetajate V kongress.

Keskkooli- ja gümnaasiumiõpetajate viies kongress peeti Tallinnas poeglaste komertsgümnaasiumi ruumes 29. ja 30. oktoobril 1936. a. Kongressil käis 460 osavõtjat.

Kongressile saabus ka haridusminister kol. A. Jaakson koos koolivalitsuse direktori O. J. Kiiseli ja haridusnõunikkudega.

Kongressi avas dir. A. Kuusik. Kongressi juhatusse valiti dir. A. Üksti, G. Kõösel ja H. Jänes ning sekretariaati õpetajad K. Kisand, A. Kivirähk, K. Mihkla ja A. Raielo.

Haridusminister A. Jaakson ütles kongressile tervitusi härra Riigivanema ja tema nimel. Oma kõnes käsitles ta aktuaalseid kooliküsimusi. Koolil on täita kaks suurt ülesannet — ta peab olema esiteks õpetajaks ja teiseks kasvatajaks. Reformid koolielus on paratamatud ja vajalikud. Õppekavade ainestik on nii mõneski õppeaines liiga suur, seda tuleb kärpida. Õpperaamatute ja raamatukogude küsimus vajab otstarbekat lahendust. Kasvatustöös peab kool kõigi vahenditega arendama õpilaste iseloomu, töötahet, algatusvõimet, isetegevust jne. Kasvatustöö olgu kantud riiklikust ja rahvuslikust vaimust. Kooli ülesandeks on kasvatada häid isamaalasi ja riiklikult mõtlemaid kodanikke.

Kongressi tervitasid Õpetajate Koja esimees dir. V. Negro, Tallinna koolivalitsuse juhataja J. Kents ja saksa õpetajate esindaja dir. A. Winkler.

Dir. V. Negro oma referaadis „Viie- ja kolmeaastase kursusega keskkoolid“ väitis, et algkooli neljale klassile baseeruv 5-klassiline keskkool annab paremaid tulemusi kui algkooli kuuele klassile rajanev 3-klassiline keskkool. Hoolimata sellest on siiski tarvilik arendada 5-klassilise keskkooli kõrval 3-klassilist keskkooli, et luua algkooliõpetajaile edasi-

pääsu võimalusi gümnaasiumi kaudu ülikooli. See kool töötab algkoolilõpetajate teadmiste taset arvestava erikava alusel, kusjuures seal esineks ainult üks võõrkeel. Nende keskkoolide lõpetajate vastuvõtmiseks asutatagu vajaline arv ühe võõrkeelega ja vastava õppekavaga töötavaid reaalgümnaasiume, mille lõpetajad võiksid eksamiteta pääseda Tehnikainstituuti, Tartu ülikooli matemaatika-loodusteaduskonda ja põllumajandusteaduskonda ning täiendavate katsetega võõrkeeltes teistes teaduskondadesse. Nii kolme- kui vieklassiliste keskkoolide lõpetajate õigused olgu ühtlased riigiteenistusse ja kõrgema astme kutsekoolidesse astumisel.

Koolinõunik J. Grünthal käsitles tunnikava, õppekava ülesehitust ja üksikuid õppeaineid. Ta leidis, et õpilaste õppetundide arv ei tohi tõusta üle 32 nädalatunni. Emakeele tundide arv ja õppekava olgu ühine nii humanitaar- kui reaalharus.

Haridusnõunik Joh. Aavik oma ettekandes rõhutas, et gümnaasiumide õppekavade koostamisel tuleb silmas pida seda, et gümnaasiumis enam ei korrataks neid alasis, mis keskkoolis on küllaldaselt läbi võetud. Gümnaasiumi õppeainete kursustesse toodagu enam süstemaatikat ja teooriat. Õppekavade koostamisel välditagu selle ülekoormamist liigsete detailidega ja arvestatagu kava realseid teostamisvõimalusi.

Koolivalitsuse direktor Otto Kiisel esitas referaadi „Keskkooli ja gümnaasiumi õppe- ja kasvatustöö ühtlustamisest“. Ta väitis, et koolitöö ühtlustamine nõuab kindlat kava õppe- ja kasvatustöös. Iga kool peab koostama koolitöö arendamise ja ühtlustamise kava pikema aja jaoks, revideerides ja parandades seda igal aastal. Õpetajad olgu algatusvõimelised ja kohuseteadlikud. Õpilaste vanematega loodagu tihe kontakt, kutsudes neid vähemalt neli korda aastas kooli üldisteks nõupidamisteks. Kõigist üritustist koolis võtku õpetajad osa ja viibigu õpilaste seas mitte ainuüksi valve mõttes, vaid aktiivselt juhtides õpilasi nende ettevõtteis.

Inspektor K. Maasik kõneles teemal „Kooli distsipliin“, kusjuures ta rõhutas korra tähtsust õppe- ja kasvatustöös. Distsipliin ei tohi õpilastele peale surutud olla karistuste ähvardustega, vaid õpilasi tuleb kasvatada nii, et nad mõistaksid korra tarvilikkust. Kui õpilane on midagi teinud, siis tunnistagu ta vabatahtlikult oma süü üles. Korrariikumiste ärahoidmiseks kasutatagu vahendiks õpilaste õiglast karistamist.

Õp. A. Meiesaar oma referaadis „Õpilaste organisatsioonidest ja isetegevusest“ osutas, et õpilaste iseloomu kasvatamisel ja õppetöö süvendamisel võivad otstarbekalt korraldatud õpilasorganisatsioonid üsna palju kaasa aidata. Seepärast tuleb neid koolide juures ellu kutsuda ja nende tegevust plaanikindlalt arendada ning elustada. Õpilasorganisatsioonide tegelik juhtimine kuulugu õppenõukogule.

Õp. A. Viiman valgestas põgusalt „Õppejõudude majanduslikke ja teenistuslikke küsimusi“. Ta rõhutas eriti kolme seisukohta: 1) õpetajate nädalatundide normaalarv gümnaasiumis ja keskkoolis peaks olema 20 kuni 24, 2) klassijuhataja tunde vähendatagu vähemalt 2 tunni võrra ja 3) õppejõudude lapsed vabastatagu kõigis õppeasutuses õppemaksust.

Kõigi referaatide kohta peeti elavaid läbirääkimisi. Sõnavõtjad täiendasid referentide mõtteid ja seisukohti ning jagasid oma arvamusi. Sõnavõttudes ilmnis lahkuminekuid vaid pisiküsimusi, põhiprobleemides aga oldi ühel arvamusel. Kõnesolev gümnaasiumi- ja keskkoolilõpetajate viies kongress oma seisukohatade avaldamisel oli täiesti üksmeelne.

Kongressi lõpul ühineti referentide poolt esitatud teesidega ja avaldati soovi, et mõni järgnev kongress pühendataks täiel määral õpilaste korra ja käitumise küsimuste selgitamisele.

K. M.

Eesti keele õpetajate V kongress.

Õpetajate Koja toetusel korraldab Eesti Õpetajate Liit Eesti keele õpetajate V kongressi Tallinnas, Raua tän. nr. 32, linna 21. algkooli ruumides 29. ja 30. detsembril 1936. a. järgmise kavaga.

Kongressi esimene päev, 29. detsembril.

Kell 8.30 — Osavõtjate registreerimine.

„ 9.30 — Kongressi avamine. Haridusmin. kol. A. Jaaksoni kõne. Kongressi tööle rakendamine.

„ 10.00 — Kirjanduse osa isiku, riigikodaniku ja rahva kasvatuses. — Dr. A. Anist.

Kirjandus eesti koolis (ülesanded, valik, pakkumisviis). — Koolinõunik V. Altoa ja J. Roos.

„ 12.30 — Lõunavaheae.

„ 14.30 — Kirjandusliku pala (lüürlise, eepilise, dramaatilise) käsitusmeetod kooli astmetel. — Õp. H. Rajamaa, õp. A. Vaigla, õp. H. Ratašep. Hääldamisravi ja lugemistehnika. — Lektor pr. A. Suits ja õp. A. Lint.

Kell 19.00 — Tööpäeva lõpp.

Kongressi teine päev, 30. detsembril.

- „ 9.00 — Vaba lugemine ja selle juhtimine. — Õp. J. P a r i j õ g i.
Eesti keele õppekavade ühtlustamise küsimus 5. ja 6. õppeaastal alg-
ja keskkoolis. — Ref. J. K ä i s ja õp. K. M i h k l a.
- „ 13.00 — Resolutsioonide hääletamine ja kongressi lõpetamine.
Läbirääkimised peetakse pärast referaate.

Teateid.

1. Osavõtt eesti keele õpetajate V kongressist on võimaldatud kõigi koolitüüpide eesti keele õpetajatele. Kongressist osavõtt on maksuta.

2. Vab. Valitsuse lahel vastutulekul on võimaldatud kongressist osavõtjatele hinnaalandusega sõit raudteel 50% ulatuses edasi-tagasi pileti hinnast.

3. Kongressist osavõtjatele on korraldatud ühiskorter kongressi majas, Raua tän. algkooli ruumes.

4. Kongressi ruumides on korraldatud enelaud.

5. Osavõtjatele hangib E. Õpetajate Liit soodustusi teatrietendustele.

6. Kongressist osavõtjaid, kes soovivad kasutada hinnaalandust raudteesõidul ja ühiskorterit, palutakse registreerida hiljemalt 21. detsembriks E. Õpetajate Liidu bürosse, Pühavaimu tän. nr. 11, Tallinn.

Registreerimisel märkida: 1) nimi; 2) kool; 3) aadress; 4) lähtejaam; 5) kas soovib kasutada ühiskorterit (jaataval korral kaasa võtta voodipesu).

7. Osavõtjate soovi korral toimub 29. detsembri õhtul omavaheline koosviibimine teelaas.

Matemaatika, füüsika ja kosmograafia õpetajate VI kongress.

Õpetajate Koja toetusel korraldab HKESKO 4. ja 5. jaanuaril 1937. a. Tallinnas matemaatika, füüsika ja kosmograafia õpetajate VI kongress. Kongressist võtab osa ka Soome õpetajaid.

Päevakord.

4. jaanuaril:

Kell 10.30. — Avamine.

11.00. — Dr. R. L i v l ä n d e r — Geograafiliste koordinaatide määramisi Eestis.

11.45. — A. K a s v a n d — Keskkooli matemaatika eesmärgid ja ulatus.

12.30. — Vaheaeg.

12.45. — E. E t v e r k — Gümnaasiumi matemaatika õpetamise eesmärgid ja ulatus.

13.30. — Läbirääkimised.

14.30. — Lõunavaheaeg.

17.00. — Haridusnõunik Dr. N. K a l l i o — Matemaatika ja füüsika õpetamisest Soome gümnaasiumides.

17.30. — E. M ä l s o n — Keskkooli ja gümnaasiumi füüsika õpetamise eesmärgid ja ulatus.

18.15. — F ö k ' i ja M ö k ' i teadaanded.

18.30. — Läbirääkimised.

Koosviibimine.

5. jaanuaril:

Kell 8.30. — Ekskursioon telefoni automaatkeskjaama.

10.00. — Prof. D. R o o t s m ä e — Keskkooli ja gümnaasiumi kosmograafia õpetamise eesmärgid ja ulatus.

10.45. — J. G r ü n t a l — Alg- ja keskkoolide matemaatika õppekavade kooskõlastamine.

11.30. — V. E r l e m a n — Katsed lendamise ja voolamise põhinähtuste kohta.

13.00. — Läbirääkimised ja otsuste vastuvõtmine.

Filosoofia õpetajate päev.

Õpetajate Koja keskkooli- ja gümnaasiumiõpetajate sektsioon korraldab Tallinnas, 29. ja 30. detsembril s.a. filosoofiaõpetajate päeva.

Õpilasringe juhtivate õpetajate päev.

Eesti Õpetajate Liidu Karskuskasvatustoimkond korraldab õpilasringe, noorteringe ja karskuskasvatustööd juhtivate õpetajate päeva Tallinnas, Raua 32, 21. linna algkooli ruumides 28. dets. 1936. a.

Kava.

- Kell 17.00 — Osavõtjate registreerimine.
„ 18.00 — Päeva avamine ja tööle rakendamine.
„ 18.15 — Noorsooringidest. — HM Noortejuhataja kol. J. Vellerind.
„ 19.00 — Kas on kasvatust mõeldav ilma karskuspõhimõteteta — dir. A. Roos.
„ 19.45 — Õpilasringide tööküsimusi. — õp. P. Kohava.
„ 20.30 — Aruandeid kohtadelt ja mõttevahetusi.
„ 22.00 — Päeva lõpetamine.

Õpetajate Koda.

Õpetajate Koja juhatus: esimees — direktor Viktor Neggo Tartust, abiesinaine-koolijuhataja pr. Anni Varma,

liikmed: koolijuhataja August Mutt Narvast, direktor Anton Üksti Haapsalust, õpetaja Kalev Rataspepp Tallinnast, koolijuhataja Enn Murdmaa Tallinnast, õpetaja Jaan Rummo Tallinnast.

Asemikud: koolijuhataja August Ruut Kohilast, direktor Aleksis Kuusik Tallinnast, direktor Harald Jänes Rakverest, direktor August Kilgas Tallinnast, koolijuhataja abi Viktor Riks Vahilt.

Peasekretär — Dr. Edgar Oissar.

Keskkooli- ja gümnaasiumiõpetajate sektsiooni juhatus: esimees — õpetaja Kalev Rataspepp, abiesimees — direktor Aleksis Kuusik, sekretär õpetaja Oskar Paa. Asjaajaja härra Vambola Klauren.

Kutse- ja täienduskooli õpetajate sektsiooni juhatus: esimees — koolijuhataja August Mutt, abiesimees — koolijuhataja abi Viktor Riks, sekretär — direktor August Kilgas. Asjaajaja pr. Ida Puusepp.

Algkooliõpetajate ja lasteaednike sektsiooni juhatus: esimees — koolijuhataja Enn Murdmaa, abiesimees — õpetaja Jaan Rummo, sekretär — õpet. pr. Hilda Ennemuist. Asjaajaja härra Valter Horm.

Õpetaja Koja aadress: Tallinn, Tatari t. 21a. Tel. 444-81. Büroo tunnid kella 9—15.

Õpetajate Koja juhatus valis s. a. 14. dets. Koja esindajaks Rahvuskogu teise kotta Õpetajate Koja esimehe dir. V. Neggo.

Haridusministeeriumi pedagoogiline ajakiri „Eesti Kool“ ilmub 10 korda aastas, iga kuu üks vihik, välja arvatud juuni- ja juulikuu. Tellimishind on 3 kr. aastas, poolaastas 1 kr. 50 s., välismaale 4 kr. aastas. Tellimisraha võib maksta postil „Eesti Kooli“ jooksvale arvele nr. 433. Tellimisi võtab vastu iga postiasutus.

„Eesti Kooli“ üksikuid vihikuid hinnaga 40 senti eks. võib saada toimetusest, „Kooli-Kooperatiivi“, „Päevalehe“, „Rahvaülikooli“ ning „Töökooli“ raamatukauplustest Tallinnas ja „Akadeemilisest Kooperatiivist“ Tartus.

Kuulutuste hind on kaantel ja erilehtedel 30 krooni lehekülj.

Toimetus: vastutav toimetaja V. Päts, toimetuse liikmed: J. Aavik, J. Grüntal, O. J. Kiisel, A. Kurvits ning E. Terasmäe ja tegev toimetaja G. Ollik.

Toimetuse asukoht on Haridusministeeriumis, tuba nr. 20, telef. 476-65 (Tallinn, Tõnismägi 11).

Vastutav toimetaja V. Päts.

Tegev toimetaja G. Ollik.

Riigi trükikoja trükk, Tallinn, Niine 11.

Tarvilik käsiraamat igale koolile on **M. VARES**

INGLISE-EESTI TASKUSÕNARAAMAT

Sisaldab ca 16.000 kõige tarvitavamad ingliskeelset sõna

Hind tugevas riide köites Kr.4.—

K.K.Ü. „TÖÖKOOL“
TALLINN, PÄRNU MNT. 17

Õpetajad,

Meie soovitame:

juhtige laste tähelepanu meie äridele, kust nad leiavad meeldivaid ja rõõmuvalmistavaid kingitusi

kirjandust igast Eesti kirjastusest nii noortele kui vanadele,

nahast asju, nagu albumeid, rahakotte, taskuraamatuid, kotte igaks otstarbeks,

ilupostpaberit karpides ja kaante vahel, **mänguasju** ja igasuguseid mänge.

Jõuluks ilmusid sarjast „MINU RAAMAT“

D. DEFOE: Robinson Crusoe.

J. HABBERTON: Helene lapsukesed.

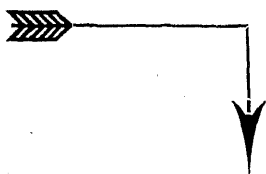
H. BEECHER-STOWE: Onu Tomi onnike.

Rõõmuvalmistavate kinkide ostukoht

K.Ü. „RAHVAÜLIKOOL“

TALLINN, HARJU 48, TELEF. 444-39. PÄRNU MNT. 10, TEL. 446-67

Enne, kui korraldate
jõulupuud, tutvunege

R. KLAUSSONI

VABRIKU MAIUSTUSTEGA

Suures valikus jõulukotte ja -karpe.

Vabrik valmistab ka erisoovide kohaselt
mitmesuguse sisuga **JÕULUKINKE**

R. KLAUSSON
ŠOKOLAADI-, KOMPVEKI- JA BISKVIIDIVABRIK
TALLINN, JAHU TÄN. 5. TELEFON 441-15

Kingiks

hea koolitunnistuse eest

**suusaülikond, uus vormi-
kleit või ülikond**

A/s. TEKLA RIIDEKAUPLUSTEST:

TALLINN, SUUR KARJA 15
TALLINN, PÄRNU MNT. 6

HAAPSALU, KURESSAARE, MUSTVEE,
NARVA, PETSERI, PÄRNU, RAKVERE,
VALGA, VILJANDI, VÕRU

KINO

„GLORIA-PALACE”

KORRALDAB NELJAPÄEVITI KELL 15.30

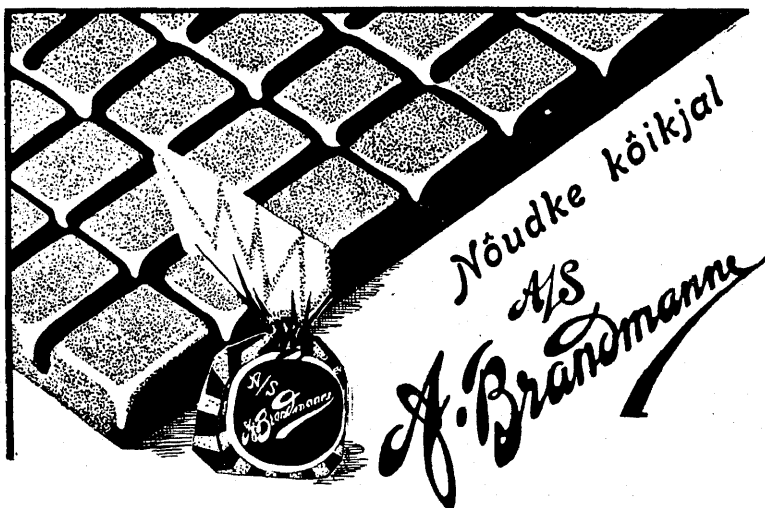
KINOETENDUSI ÕPILASTELE

TALLINNA LINNA HARIDUSOSAK. ÜLESANDEL

1936./37. õ.a. teisel poolel on ettenähtud järgmised filmid:

*Ben-Hur, Väike lord Fountleroy,
Väike Dorrit, Pompei hukkumine,
Taras Bulba, Dubrovski, Pariisi
Jumalaema kirik ja teised*

Pääsmeid võib saada Tallinna koolide kaudu

ŠOKOLAADI, KOMPVEKKE, KAKAOD

GINOVKER & Ko^A/s.

ŠOKOLAADI- JA BISKVIIDIVABRIK

S. TARTU 23, TELEFON 305-54

„ORMIG“

paljundusaparaadil paljundate
käsikirju, masinkirju, joones-
tusi ja joonistusi lihtsalt,
puhtalt ja kiiresti

4-jas värvis,

ilma šabloonita,

ilma värvita,

ilma kuludeta

„ORMIG“ ei nõua mingi-
sugust oskust ega vilumust

AINUESINDAJA:

M. JÜRI KODRES

HARJU TÄN. 21 — TALLINN

KÖNETRAAT 436-50

Aasta vahetusel tellite kõik
välismaal ilmuvad ajakirjad ja
raamatud

A. Keiserman'i

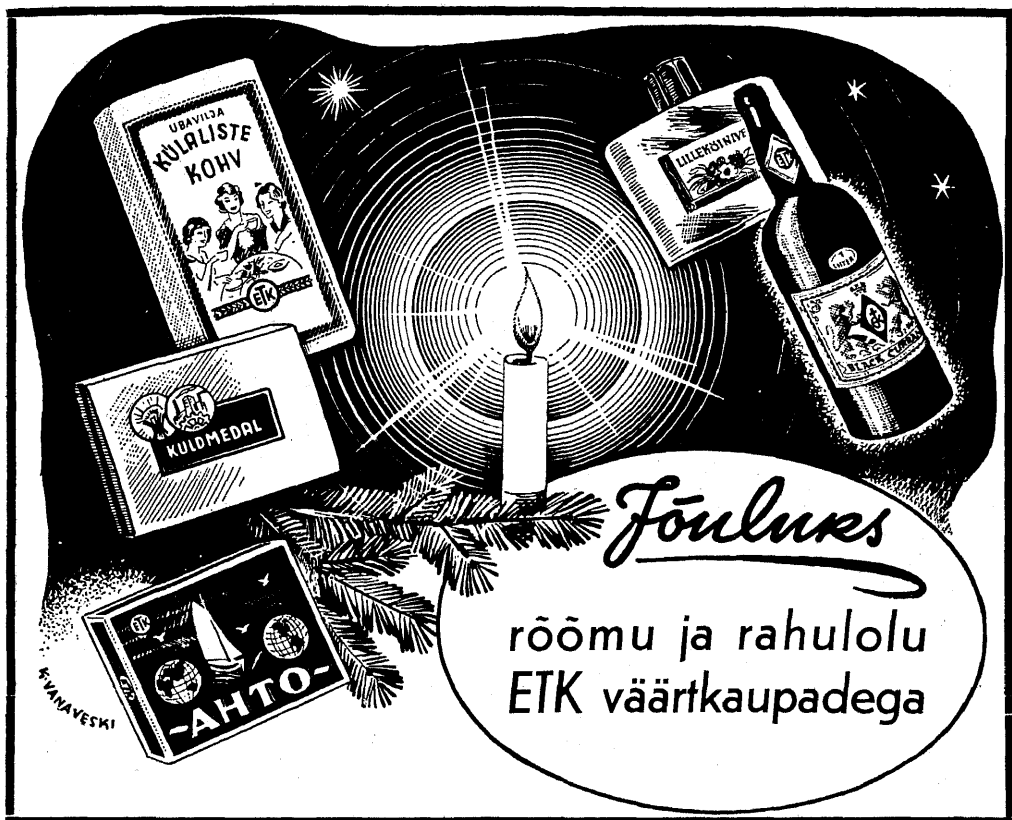
raamatukauplusest

Tallinn,

Kinga 6. Telef. 434-55

Sealtsamast ostate ka eeloleval
aastal kõik eestikeelsed
raamatud

Raamatukogudele, koolidele ja
õpetajaile
HINNAALANDUS

Reserveeritud

Laupe

KÖRVER

ŠOKOLAAD ★ KOMPVEKID ★ KAKAO